

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Σελίδες
Ἀπ' τὴ Φωκίδα

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἄμφισσα

2002

- ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ** : ΣΕΛΙΑΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΑΔΑ
Έκδίδεται κάθε τρίμηνο
Τεύχος 101, Ιανουάριος - Μάρτιος 2002
- ΙΔΡΥΤΗΣ** : Έταιρεία Φωκικών Μελετών
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ : Ίπποκράτους 3, Άμφισσα, Τ.Κ. 331 00
ΕΚΔΟΤΗΣ : Τηλέφωνο: (02650) 29.678
- ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ** : Νικόλαος Δ. Καστανάς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ : Όδός 5/42 Σ.Ε., άρ. 1 - Άμφισσα
Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 02650 28.139 - 02650 28.991
- ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ** : Κώστας Σανιδάς
Ίωαννίνων 6, Μοσχάτο
Τ.Κ. 18543, Τηλ. 010 9414.233
- ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ** : Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ.
αίδ. Ταξ. Γκιούλος, Αντιπρόεδρος »
Δημήτριος Σανιδάς Γραμματέας »
Γεώργιος Καρανδρος, Ταμίας »
Νίτσα Ασημακοπούλου, Έφορος »
Άθαν. Δημόπουλος, Μέλος Δ.Σ. »
Εδθύμιος Τσαφόγιαννος, » »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ: Σχετικά μέ τό '21	1/4357
Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ Λ.Μ. ΑΜΦΙΣΣΗΣ	3/4479
α'. ΣΑΝΙΔΑ ΔΗΜ.: Η Κολοβάτα καί ή Λαογραφική Συλλογή του Δ. Σανιδά	4/4480
β'. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ ΓΕΩΡΓ.: Η Λαογραφία καί τό Λ.Μ.Φ.	11/4487
ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΤΤΙΧΗ ΜΑΡΙΑΣ:	
Η επιβίωση τής αρχαίας ελληνικής καί Βυζαντινής διαιτητικής	17/4493
στις νεοελληνικές Δωρικές πίττες	
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΓΙΑΝΝΗ: Τό Χαμπέρι	21/4497
ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝ.: Παπαντούλα χιονισμένη; Κοφινούλα γεμισμένη!	25/4501
ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ ΓΕΩΡΓ.: ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ:	
Παρασκευή Τοματοπελέτε	31/4507
ΙΣΤΟΡΙΟΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ:	
ΔΕΛΦΟΙ: Μπακούρου Τ.: Ένας γάμος - μά τί γάμος	33/4509
ΑΜΦΙΣΣΑ: Πουρνάρα Παν.: Τό βραδυό ραγολόι καί ό Γραβάτας	35/4511
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΧΡ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ: Χειμωνιάτικες Νύχτες	37/4513
Οι Άλιωνίδες ήμέρες	39/4515
Συγγραφικές αναλαμπές του Γερο-Συγγραφέα	41/4517
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΓΙΑΝΝΗ: Η Νεκροφορεσιά	47/4523
ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΟΥ	
Του Γ.Ν. Κουτσοκλένη	
α'. Μαρίας Λουκοπούλου - Παττίχη	53/4529
β'. Ηλία Δημητρά, πρ. Καθηγητού Παντείου Πανεπιστημίου	53/4529
γ'. Γεωργ. Μ. Έμμανουηλίδου, Διηγήρου	54/4530
ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:	
α'. Ακαδημίας Αθηνών	55/4531
β'. Κώστα Λάζου (έφημ. ΤΟ ΣΤΕΝΟΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ)	56/4532
γ'. Γεωργ. Παπαϊωάννου, Συναξιούχου Ε.Τ.Ε.	55/4534
δ'. Νίκου Άνώγη, Λογοτέχνη	55/4534
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	60/4536

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

Σχετικά μέ τό '21

Γιορτάστηκε καί φέτος, στό Μοναστήρι τοῦ Προφ. Ἡλία ἡ γιορτή τῆς ἐνόρξεως τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως τοῦ '21.

Τῆ γιορτή αὐτή φέτος καί ἔπειτα ἀπό πολλές προσπάθειες τῆς Ε.Φ.Μ. συνδιοργάνωσαν ὁ Δῆμος Δελφῶν, στήν περιοχή τοῦ ὁποίου βρίσκεται τό Μοναστήρι, ὁ ΣΕΑ Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ, ἡ Π.Π.Ο. «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ», καί ὅπως ἦταν φυσικό, ἡ Ἐταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν.

Μεγάλη ἦταν ἡ ἱκανοποίησίς μας γιά τήν συνεργασία αὐτή. Καί μέ τήν εὐκαιρία αὐτή τονίζουμε ὅτι ἡ 24η Μαρτίου 1821 εἶναι ἡ μέρα πού οἱ Φωκεῖς πρέπει νά γιορτάζουν τόν ξεσηκωμό, ὅπου κι' ἂν βρίσκονται, μέ ἰδιαίτερο τρόπο. Καί τοῦτο γιατί ἡ Φωκίδα καί ἡ γύρω ἀπ' αὐτήν περιοχή, εἶναι ἐκεῖνη πού ξεσηκώθηκε ἀκριβῶς τήν ἡμέρα πού εἶχε ἀποφασισθεῖ ἀπ' τή Γενική Ἀρχή - Φιλική Ἐταιρεία -, ἦταν ὀργανωμένη, προετοιμασμένη σέ σημεῖο πού ἐγγίζει τό τέλειο. Εἶχε ὅλες τῆς τίς δυνάμεις ἀδελφωμένες. Εἶναι ἡ περιοχή πού ἀνέθρεψε τόν Μεγάλο Ἡσαῖα, τόν ΜΟΝΟ Ἐπίσκοπο πού ἔπεσε στό πεδίο τῆς μάχης. Εἶναι ἡ περιοχή μέ τούς τόσους καί τόσους δυνατούς ὀπλαρχηγούς καί ἡ περιοχή πού ἔπαιξε τόν σημαντικώτατο ρόλο γιά τήν ἔναρξη τοῦ ἀγῶνα καί προπαντός γιά τή διάσωσή του. Τοῦτο φαίνεται ἀπ' τίς μεγάλες μάχες πού ἔγιναν ἐδῶ, ὅπως τῆς Ἀλαμάνας, τοῦ Χανιοῦ τῆς Γραβιάς, τῆς Ἀμπλιανῆς κ.ἄ. μικρότερης σημασίας καί ἀλλοῦ ὅπως αὐτή τῶν Βασιλικῶν, ἀλλά μέ ἀγωνιστάς Φωκεῖς κυρίως, μάχες πού δέν ἐπέτρεψαν νά περάσει στό Μωριά οὔτε ἓνας Τοῦρκος καί μάλιστα ὅταν αὐτός βρισκόταν σέ ἀλληλοφαγωμάρα.

Δέν μᾶς φταῖνε οἱ ἄλλοι πού δέν ἔχουν πάρει τήν ἀρμόζουσα θέση στήν Ἱστορία ὁ Ἡσαῖας καί τό Μοναστήρι μας. Φταῖμε ἐμεῖς. Μόνο ἐμεῖς, οἱ Φωκεῖς, γιατί ὄχι μόνο δέν καταβάλαμε τήν ἀπαιτούμενη προσπάθεια, ἀλλά δυστυχῶς ὑπῆρξαν καί ἀρκετοί πού ἔγιναν πολέμιοι τῆς πρωτοβουλίας γιά τήν ἀνάδειξη αὐτῶν - Ἡσαῖα καί Μοναστηριοῦ - ἀνθρώπων μέ εὐρύτερη σκέψη. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος πού μᾶς κάνει νά νοιώθουμε μεγάλη ἱκανοποίηση.

Εὐχόμαστε αὐτή ἡ συμμετοχή νά μεγαλώσει τόσο πού νά μὴν ὑπάρ-

χει κάποιος φορέας ἢ Φωκέας πού νά μένει ἔξω ἀπ' αὐτή τή μεγάλη γιορτή.

Ὁμιλητής στήν ἐκδήλωση αὐτή ἦταν ὁ καταγόμενος ἀπ' τή Φωκίδα ἐξάριτος καθηγητής κ. Νίκ. Γιδόγιαννος καί τό θέμα του ἦταν:

«ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΟΣ,
ΤΟ "ΚΑΛΥΒΑΚΙ" ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΔΑΣ».

Γ. Ν. Κ.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΑΜΦΙΣΣΗΣ

Στις 4-2-2002, στήν κατάμεστη ἀπό κόσμο αἶθουσα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου, ὁ Δήμος Ἀμφίσσης ὀργάνωσε τήν παρουσίαση τῆς πλήρους μελέτης (Ἀρχιτεκτονικῆς, Στατικῆς, Ἡλεκτρομηχανικῆς, Μουσειολογικῆς κ.λπ.) πού ἀφορᾶ τό Λαογραφικό Μουσείο Ἀμφίσσης.

Τή μελέτη παρουσίασαν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Μελετητικοῦ Γραφείου πού τήν ἐκπόνησε.

Τήν ἐκδήλωση πλαισίωσαν μέ τίς θαυμάσιες ὁμιλίες τους οἱ κ.κ. Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος τῆς Ε.Φ.Μ., Ἐφορος τοῦ Λ.Μ.Φ. καί ὁ Δημήτριος Ἄπ. Σανιδᾶς, Δημοτικός Σύμβουλος, Γραμματέας τοῦ Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ., Συλλέκτης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων, οἱ ὁποῖες (ὁμιλίες) ἐκτίθενται ἀμέσως παρακάτω.

Ἡ παρουσίαση τῆς μελέτης καθήλωσε τούς πάντες, ἀφοῦ κατά τά παρουσιαζόμενα ἀπό τούς μελετητές, καταφάνηκε ὅτι τό ὑπό κατασκευή Μουσείο θά εἶναι ἀντάξιο τῶν εὐρωπαϊκῶν προτύπων καί ὅτι πέραν ἀπό τήν ἱστορικολαογραφική φύση καί προορισμό του, θά ἀποτελεῖ στό σύνολό του (αἶθουσες, ἐγκαταστάσεις καί ἐκθέματα) ἕνα στολίδι γιά τήν πόλη μας, ἕνα μουσεῖο μοναδικό στό εἶδος του γιά τήν Ἑλλάδα, ἕνα μουσεῖο πού θά προσελκύει ἐπισκέπτες καί θά κάνει περήφανους ἐμᾶς τούς πολίτες αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Γιά τόν λόγο αὐτό πρέπει ὅλοι μας καί κατά πρῶτο λόγο τά θεσμικά μας ὄργανα νά συμβάλλουμε στήν προσπάθεια, ὥστε τελικά νά τό δοῦμε νά ἐγκαταστάζεται.

N. Δ. Κ.

Η ΚΟΛΟΒΑΤΑ ΚΑΙ Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ

του Δημητρίου Σανιδά

Κυρίες και Κύριοι,

Κρατήσαμε εκεί ψηλά στην Κολοβάτα, με νύχια και με δόντια, 50 χιλ. στρέμματα και τὰ φέραμε προίκα στην Άμφισσα, πού τήν θεωρούμε δική μας πόλη, δικό μας τόπο.

Κρατήσαμε τό ωραιότερο Όροπέδιο του Παρνασσού, τήν Άργοστήλια, πού αποτελεί τό φιλέτο τής δυτικής πλευράς του Παρνασσού, πιγυμένη μέσα στά Έλατα και τὰ κρουσταλλένια νερά. Ήδη παραχωρήσαμε 50 στρέμματα στον μεγάλο Δήμο τής Άμφισσας για νά δημιουργήσει άθλητικές εγκαταστάσεις και εγκαταστάσεις για κατασκηνώσεις. Υπάρχει ύποδομή (δρόμοι - φώς - νερό).

Τόν ιστορικό αυτό τόπο τόν κράτησαν οί πρόγονοί μας με βουρδουλίες και κουντακιές στην πλάτη - πολλά γειτονικά χωριά έρωτοτροπούν με τό όμορφο όροπέδιο τής Άργοστήλιας και μάς άπειλούν ότι θά βάλουν πόδι - έμεις όμως, άγαπητοί μου φίλοι, δέν σκιαχτήκαμε τότε πού είμαστε μόνοι μας και σχεδόν διαλυμένοι, θά φοβηθούμε σήμερα πού είμαστε μέλος του μεγαλύτερου Δήμου του Νομού μας;

Κυρίες και Κύριοι,

Μετά από τρία χρόνια φέρνουμε καθυστερημένα, θά λέγαμε, και τὰ προικιά στη νύφη μας, στην κόρη του Μάκαρος, στην ωραία μας Άμφισσα.

Στην Άμφισσα, πού πονόφυχα και φιλόξενα μάς άγκάλιασε, μάς συμπαραστάθηκε και ζήσαμε τὰ δύσκολα χρόνια διά μέσου των αιώνων. Τήν θεωρούμε πόλη δική μας, τόπο δικό μας. Αύτή τήν πόλη τήν αναθρέψαμε έμεις με τὰ αυγά μας, τό γάλα μας, τό τυρί μας, τίς πατάτες μας, τής ζεστάναμε και τής ψήσαμε τό καθημερινό ψωμί της με τὰ δικά μας καυσόξυλα.

Σήμερα, λοιπόν, άγαπητοί μου φίλοι, έδω μπροστά σας ύπογράφουμε και τό προικοσύμφωνο, για τὰ προικιά τής νύφης πού φέρνουμε.

Δύο χιλιάδες άντικείμενα τής λαϊκής παράδοσης θά παραδοθούν μόλις τελειώσει τό Λαογραφικό Μουσείο Άμφισσας και θά πάρουν τή θέ-

ση πού τούς αξίζει - τή θέση γιά νά διδάσκονται οί έπερχόμενες γενιές τήν παράδοση και τόν σεβασμό γιά τά ροζασμένα χέρια πού έφτιαξαν και χρησιμοποίησαν αυτά τά αντικείμενα.

Ή ίδρυση, άγαπητοί μου φίλοι, του Λαογραφικού Μουσείου πού είναι αποκλειστικά συλλογή δική μου δεν έχει χαρακτήρα, ούτε κριτήρια συγκέντρωσης αντικειμένων μεγάλης αξίας, όπως συμβαίνει σε όλα σχεδόν τά μεγάλα Λαογραφικά Μουσεία και σε συλλογές πού οί συλλέκτες ενδιαφέρονται και κυνηγάνε αντικείμενα πού άφησαν μεγάλοι άνθρωποι τής τέχνης και τής έπιστήμης, καθώς και προγονικά κειμήλια μεγάλης αξίας.

Στόχος μου δεν ήταν τότε, ούτε και σήμερα ή συγκέντρωση μόνο αντικειμένων μεγάλης αξίας αλλά ή συλλογή και έκθεση αντικειμένων πού αντιπροσωπεύουν όλες τις δραστηριότητες τής ζωής τής περιοχής μας και βασικά του χωριού μου, ανεξάρτητα αν είναι φτιαγμένα από φτηνά ή ακριβά ύλικά, ανεξάρτητα αν είναι ωραία ή άσχημα. Σημασία γιά μένα έχει ότι μπόρεσα νά συγκεντρώσω και νά κρατήσω τ' αντικείμενα αυτά πού οί άνθρωποι των περασμένων αιώνων μέ τά πρωτόγονα μέσα πού διέθεταν, αλλά μέ γούστο, ύπομονή και μεράκι, άνθρωποι εύρηματικοί, έπινοούσαν τρόπους ν' ανακουφίσουν τόν πόνο τους, τις ταλαιπωρίες, τήν κούραση και τήν σωματική και ψυχική τυραγνίλα.

Μέσα σ' αυτή τήν έκθεση θά βρει κανείς αντικείμενα πού αντιπροσωπεύουν όλες τις εποχές, όλες τις δραστηριότητες τής ζωής και όλα τά επαγγέλματα του χωριού. Θα βρει τις έπινοήσεις και τις τεχνικές τής παλιάς εποχής.

Έπίσης, άγαπητοί φίλοι, ο έπισκέπτης αυτής τής έκθεσης μπορεί νά διαπιστώσει ότι ενδιαφέρον παρουσιάζουν τά μέσα παραγωγής αγαθών και οί τρόποι έπεξεργασίας των πρώτων ύλων, καθώς και τά προϊόντα πού παράγονται μέσα από αυτή τή διαδικασία, ανεξάρτητα βέβαια αν είναι έντεχνα ή άτεχνα, κομψά ή άκομψα, ωραία ή άσχημα.

Σημασία γιά μένα έχει, όπως είπα, ότι οί άνθρωποι των περασμένων εποχών μέ άπλές έπινοήσεις κατόρθωναν νά βελτιώσουν τούς δρους δουλειάς τους και νά ανακουφίσουν τή ζωή τους. Ή ρόκα, τό τηλιγάδι, ή γκλίτσα είτε είναι έργα τέχνης, είτε είναι άπλές κατασκευές κάνουν τήν ίδια δουλειά.

Γι' αυτό βλέπουμε ρόκες ξυλόγλυπτες μέ περιστέρια και μέ όμορφες κοπέλλες αλλά και ρόκες άπλές, δύο διχάλια ξύλινα.

Τά αντικείμενα τής έκθεσης αυτής είναι ζωντανά δείγματα του παραδοσιακού τρόπου ζωής, δουλειάς και διασκέδασης.

Ή κατάταξη γίνεται μέ βασικό τρόπο και κριτήριο μόνο τή χρήση τους. Ή ρόκα, βασικό εργαλείο μέ τό όποίο γίνεται και τώρα, θά λέγαμε, γινότανε ή μετατροπή του μαλλιού σε κλωστή. Οί Κολοβατιανές κα-

μάρωναν ἅμα εἶχαν κεντητές ρόκες, πού πάνω κελαηδοῦσαν ἀηδόνια καί πουλιά, καμάρωναν ἅμα εἶχαν κεντητά σφονδύλια, αὐτό ὁμως τό ἔβαλαν σέ δεύτερη μοῖρα, μπροστά στό σκοπό τους πού ἦταν ἕνας καί μοναδικός νά γεμίζουν ἀδράχτια καί κουβάρια μέ κλωστή γιά νά τροφοδοτήσουν τόν ἀργαλειό. Τόν ἀργαλειό ἐκεῖνο πού πάνω στό στιμόνι του ζωγράφιζαν οἱ γυναῖκες τῆς Κολοβάτας μέ τό ὑφάδι τους λογιῶν - λογαδιῶν πολύχρωμες παραστάσεις.

Καί ἂν δέν εἶχε ρόκα κεντητή λίγο τήν ἔνοιαζε τήν ὑφάντρα, ἔσπαζε ἀπό τό φράχτη ἕνα κλαρί μέ δύο διχάλες καί ἔκανε ρόκα - ἂν δέν εἶχε σφονδύλι ἔβαζε ἕνα κρεμμύδι ἢ μιά πατάτα στό ἀδράχτι καί ἔκανε τή δουλειά της.

Ὅταν βγήκανε τά βιομηχανοποιημένα νήματα, τά εἰδικά μασούρια τοῦ ἀργαλειοῦ, τίς ξυλόγλυπτες καί κεντημένες ρόκες τίς πέταξαν, τίς ἔκαψαν, τίς πούλησαν στούς γύφτους, γιά νά τίς ἀκριβοπληρώσουμε ἐμεῖς οἱ ἄρρωστοι νοσταλγοί καί νά τίς βάλουμε στά μουσεῖα, στίς συλλογές μας, νά τίς βλέπουμε κι ὁ νοῦς μας νά σεργιανᾶει στά περασμένα.

Τίς πούλησαν ἀνάμα μέ τίς μπαρουτοκαπνισμένες πιστόλες καί τά ἱστορικά καριοφύλια, μαζί μέ τά οἰκογενειακά κειμήλια, τίς ἀρματωσιές τῆς νύφης, τοῦ γαμπροῦ, τίς πούλησαν γιά δύο πήχεις ἀλαντζά, γιά ἕνα χαλί ἀπό σπάρτο, γιά μιά φτηνή κουβέρτα, τά πούλησαν ὅλα στούς γύφτους, στούς τυρολόγους.

Στά παλιά καί γκρεμισμένα σπίτια ψάχνει ὁ νοῦς μου νά βρεῖ τά ἐργαλεῖα τῆς χαρᾶς καί τῆς ζωῆς πού φτιάξανε μέ τά χέρια τους οἱ παππούδες μας.

Μέσα σ' αὐτά τά στραβοτσαγιασμένα καί μισογκρεμισμένα σπίτια, οἱ περασμένοι αἰῶνες, τά περασμένα χρόνια, τραγουδᾶνε πάνω στά τζάκια καί στά πλουμιστά σεντόνια τ' ἀργαλειοῦ.

Ἡ ἱστορία τοῦ χωριοῦ μου, τῆς Κολοβάτας, τῆς ἰδιαίτερης Πατρίδας μου, εἶναι κλεισμένη μέσα σ' αὐτό τό Μουσεῖο. Κάθεται στίς καρέκλες, στά σκαμνιά κοντά στό σουφρά. Ἄλλοτε πάλι πελεκᾶει τά ἐργαλεῖα της, ἄλλοτε σαλαγάει τ' ἀρματωμένα κοπάδια της στή βοσκή καί στή στρούγκα.

Ἄλλοτε μαλώνει μέ τά καματερά στό χωράφι καί ὄρες - ὄρες ξαποστένει ἀκούγοντας παλιά τραγούδια ἀπό τό φωνόγραφο.

Τώρα ἡ ἱστορία περιμένει ν' ἀνοίξει ἡ πόρτα της καί νά μπεῖ φῶς καί ἥλιος μέσα καί ἀντάμα οἱ φίλοι πού καί αὐτοί θά εἶναι παρελθόν καί θά κάθονται στά ἴδια σκαμνιά νά πιοῦν ἕνα γυαλί μπρούσχο κρασί καί νά περιμένουν μέ τήν ἀράδα τους τό ἀνοιγμα τῆς πόρτας.

Τά λιθάρια τῆς παραμίνας πού ἔβγαζαν ἀπό τόν Πέρα Βράχο καί ἀπό τά Χαύγια γίνανε ἀριστουργήματα στά χέρια τοῦ Μαγκλαρογιώρ-

γη, τοῦ Μαγκλαροδήμου, τοῦ Μαστραδάμ, τοῦ Ντουντουρνέκα καί τοῦ Κολετσονίκου.

Οἱ ἀνεμοσοῦρτες, τ' ἀνεμοβρόχια, τὰ χαλάζια καί τό φκιοῦ τῆς Κολοβάτας σταμάτησαν στά χέρια τῶν μαστόρων καί γίνανε τοῖχοι - πόρτες καί παράθυρα - μονοκάμαρα - στενοκάμαρα σπιτάκια ὄλα ἀνώγια, ὄλα ἐλεύθερα νά βλέπουν τόν ἥλιο κατάφατσα. Μέσα σ' αὐτά τὰ σπίτια βρῆκαν ἀπάγγιο καί ἀσφάλεια ὄλα τὰ ἐργαλεῖα (ποιμενικά, γεωργικά, οἰκιακῆς χρήσης, μπαούλα καί σεντούκια μέ προικιά), ὁ καθρέπτης μέ τό καλημέρα σας. Ἡ σκαλιστή στεφανοθήκη καί οἱ τζαμωμένες φωτογραφίες τῶν ἀνθρώπων πού χάθηκαν στούς πολέμους καί στήν εἰρήνη στολιζούν τούς κάτασπρους τοίχους πού ἔχουν μπατανιστεῖ μέ ἀσβέστη καί μοσχοβολοῦν.

Σπίτια δίπατα γιά νά καλύφουν τίς ἀνάγκες τῆς ζωῆς καί ἡ ψωμοσανίδα ψηλά κατεβάζει ὄνειρα ἀπό τόν οὐρανό.

Τό πάτωμα μοσχοβολάει ἀπό φύλλα καρυδιᾶς.

Ἀκατέργαστα ξύλα καλοδουλεμένα, στό καμίνι τῆς ὑπομονῆς μέ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ξυλογλύπτη τσοπάνη γίνονται πραγματικά κομψοτεχνήματα στά χέρια αὐτῶν τῶν αὐτοδίδακτων ξυλογλυπτῶν.

Γκλίτσες, ρόκες, σφονδύλια, κορνίζες, ζυγοί, ζεῦλες, στεφανοθήκες, ὄλα αὐτά δημιουργήματα τοῦ ξυλογλύπτη. Ἡ μαχαίρα, τό ξουράφι, τό τρυπητήρι, ὁ σογιάς καί τό μαχαίρι ἀπαραίτητα ἐργαλεῖα τοῦ τσοπάνη. Τό σελάχι πού φιλοξένησε γιαταγάνια καί πιστόλες - τελευταῖα κατάντησε ἀποθήκη γιά τσαγγαροσοῦφλια, πετσοβελῶνες καί καπνοσακούλες.

Τά κουδούνια, ἀρματωσιές γιδοπροβάτων καί ἀλόγων, καλοσφυρηματημένα στό καμίνι τῆς ὑπομονῆς καί τῆς τέχνης τῶν Σαλώνων τώρα ἀπέμειναν μονάχα τους, παρέα μέ μᾶς τούς ἄρρωστούς νοσταλγούς, νά στολιζούν τούς τοίχους, τὰ μουσεῖα, τὰ κοσμικά κέντρα καί τίς ψησταριές τῆς Ὀμόνοιας, τὰ ντροπιάσαμε, τὰ ρεζίλιέσαμε, δυστυχῶς καί τὰ ξερριζώσαμε ἀπό κεῖ πού θά ἔπρεπε νά ὑπάρχουν μέχρι σήμερα.

Ἦταν ὁ ἦχος τῶν ἴδιων κουδουνιῶν, τῶν κουδουνιῶν τοῦ τόπου μας, πού καμπάνιζε καί ξυπνοῦσε τό Ἔθν. Ἴδρυμα Ραδιοφωνίας τό πρῶν, ἔφραινε τό μεσημέρια καί νανούριζε τό βράδυ πρῖν καί μετά τό δελτίο εἰδήσεων.

Ἦταν ὁ ἦχος ἐκεῖνος πού προηγήθηκε τοῦ τελευταίου ἐκείνου δραματικοῦ δελτίου εἰδήσεων πρῖν καταλάβουν τό Ραδιοφωνικό Σταθμό τὰ στρατεύματα Κατοχῆς τό '41.

Καί ποιός δέ θυμάται τόν ἦχο ἐκεῖνο πού σφυρηλατήθηκε ἐδῶ στά ριζά τοῦ Παρνασσοῦ καί τῆς Γκιώνας ἀπό ἐπιδέξια χέρια θρυλικῶν τεχνηγῶν.

Τίς ὥρες τῆς μοναξιᾶς μας, ἀκοῦμε τούς κήπους, τίς δραχμάνικες κουδούνες, τὰ ζυροκουδούνια καί τὰ γαλαροκουδούνια καί ξυπνᾶνε μέ-

σα μας βροκόλια από αναμνήσεις, περνάνε μπροστά μας αρματωμένα γαλαροκόπαδα και βιτλοκόπαδα. Ήχοι θεόσταλτοι, μελωδίες αγγέλων, ύμνων την φύση.

Ήχοι φτιαγμένοι για τό αυτί του τσοπάνη που δέν ξέρει από μουσική,
 από νότες και κλειδί του
 S O L

Έρχόντουσαν απ' όλα τά βουνά της ΕΛΛΑΔΟΣ οι τσοπαναράιοι στην Άμφισσα, από τά Βαρδούσια, από την Οίτη, τον Παρνασσό, από τον Όλυμπο και την Πίνδο νά ψωνίσουν κουδούνια. Τά παίρναν στά δυό τους χέρια και τά βάζανε κοντά στ' αυτιά τους, όλοι είχαν αυτί μουσικό, δέν τους γέλαγες, την παραφωνία την καταλαβαίνανε. Αφήνανε κάτω τό ένα και παίρνανε τ' άλλο.

Γεμίζανε τό Τράιστο μέ κουδούνια, τρώγανε μία φασολάδα στον Καπράλο ή στο R E X , πίνανε κάνα γυαλί κρασί, κοπανάγανε τό τράιστο στον ώμο και δώ πάνε οι άλλοι.

Έβγαιναν ψηλά στά καρπούλια, έβγαζαν από τό Τράιστο τή σοδιά τους και τή δοκιμάζανε και γέμιζε ή ψυχή τους χαρά και αγαλλίαση.

Τώρα έμειναν μοναχά τους, όρφανά - βουβά. Ακοΰμε τον ήχο τους και ξυπνάνε μέσα μας ένα σωρό αναμνήσεις. Η νοσταλγία έτοιμη νά μάς δέσει για την άπονια και την άδιαφορία μας, έτοιμη νά μάς παραδώσει αιχμάλωτους στην ντροπή και στη μελαγχολία. Είμαστε φορτωμένοι μέ ένοχές που καταντήσαμε τούς καλλιτέχνες κουδουνάδες των Σαλώνων εργάτες του Δήμου.

Άγαπητοί φίλοι,

Τό έναυσμα συγκέντρωσης αυτών των ιερών προγονικών αντικειμένων μου τό έδωσε ή ίδια ή μάνα μου που την τσάκωσα τό Πάσχα του 1963 νά διαπραγματεύεται μέ τό γύφτο νά πουλήσει τή νυφιάτικη στολή της, στολή που την φόρεσαν πολλές λυγερόκορμες νυφοϋλες και πολλές τσουπρες της Κολοβάτας στις έθνικές γιορτές.

— Τό αίμα ανέβηκε στο κεφάλι μου.

— Τί κάνεις εκεί, ρέ μάνα;

— Τί τά θέλου, πιδάκι μ', άχρηστα είναι, θά τά φάει ή κόπτσα, θά τά φάει τό σαράκι, άσι νά τά δόκουμι νά πάρουμι κάνα κιλίμ', κάνια κβέρτα νά σκιπάζιτι μιθαύριο ή νύφ' που θά μάς φέρς, τί, μή βιλέντζες θά τή σκεπάζουμι;

Τότε, λοιπόν, την εποχή εκείνη είχε φουντώσει τό ξεπούλημα της ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ, και τά άλησβερήσι μέ τούς γυρολόγους και τούς γύφρους μεταπράτες στο άποκορύφωμα. Τά ψεύτικα κεντήματα, τά ψεύτικα χαλιά, τά πλουμιστά ύφάσματα συγκινούν γριές και νιές.

Τότε λοιπόν, τὴν ἐποχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 1960 γέμισε τὸ γιουσουρούμ' μὲ καρυφύλια καὶ πιστόλες μὲ γραμμόφωνα καὶ φωνόγραφα, μὲ τσίτσες καὶ μπαρδάκες, μὲ παλιές στολές καὶ φουστανέλλες, μὲ φλυκωτήρια καὶ γιορτάνια.

Ἔ!! τότε λοιπόν ξύπνησε μέσα μου τὸ θηρίο τῆς ὀργῆς, τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀγανάκτησης, τὴ στιγμὴ ἐκείνη ξεκόλλησε ἡ ψυχὴ μου, τότε ἔνωσα ἔντονα τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη γι' αὐτὰ τὰ χιλιάγγιχτα - παραδοσιακά - ἀντικείμενα τοῦ χωριοῦ μου, πού ἔβλεπα νὰ παίρνουν τὸ δρόμο τοῦ χωρισμοῦ, τὸ δρόμο τῆς ξενιτιάς.

Τὴν ὥρα ἐκείνη ἄρχισα νὰ κλαίω καὶ νὰ οὐρλιάζω. Ἀπὸ τότε λοιπόν (Ἄνοιξη τοῦ 1963) ἔδωσα ὅλες τίς οἰκονομίες μου καὶ ἀγόρασα ἀπὸ τὸ γύφτο ὅλα τ' ἀντικείμενα πού εἶχε πάνω στό καμιόνι του. Αὐτὰ ἦτανε τὰ πρῶτα ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς καὶ μιὰ γλίτσα κεντημένη μὲ μιὰ ρόκα πού μοῦ ἔφεραν μὲ χαρὰ ἀργότερα οἱ πιτσιρικιάδες τότε Δημήτρης Οἰκονόμου καὶ Λάκης Σανιδᾶς καὶ μοῦ γλύκαναν τὸν πόνο μου καὶ τὴν ὀργή μου.

Ἀπὸ τότε λοιπόν ἄρχισα ν' ἀγοράζω καὶ νὰ ἐμπλουτίζω τὴν συλλογή μου.

Πολλὰ ἀντικείμενα μοῦ τὰ ἔδωσαν εὐχαρίστως οἱ συγγενεῖς μου, οἱ φίλοι μου, οἱ χωριανοί μου.

Τὰ περισσότερα τ' ἀγόρασα ἀπὸ τοὺς χωριανούς μου ἢ ἀπὸ ἀγορές πού πουλᾶνε παραδοσιακά ἀντικείμενα. Μὰ τὸ ἴδιο δέν κάνω μέχρι σήμερα;

Ἐδῶ πρέπει νὰ μνημονεύσω τὴν μάνα μου καὶ τὴν πεθερά μου, αὐτές στὴν ἀλήθεια πιά καὶ μεῖς στό ψέμα, πού ἄνοιξαν τὰ σεντούκια τους καὶ μοῦ ἔδωσαν τὰ ὑφαντὰ προικιά τους καὶ ὅ,τι πολύτιμο εἶχαν μέσα τὰ μπαούλα τους.

Τὸ μουσεῖο πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 2.000 ἀντικείμενα τὸ ἐπισκέπτονται μαθητές τῶν γειτονικῶν Σχολείων τῆς Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ, τῶν ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡῶΝ καὶ τῶν ΛΙΟΣΙῶΝ, καὶ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς μου δίδονται ἀκόμη σέ ἐκθέσεις γιὰ τὴν προβολὴ τῆς παράδοσης καὶ ἐπίσης δίδονται στό Πολυτεχνεῖο καὶ Τ.Ε.Ι. γιὰ ἐκπαίδευση καὶ συντήρηση.

Κάποτε σ' ἀθῶες ψυχούλες, μικρὰ παιδιὰ, ἀπονήρευτα ματάκια ἔκανα καὶ τὸ Δάσκαλο, ὑποδύθηκα τὸ λειτούργημα τοῦ Δασκάλου κρατώντας στά χέρια μου κειμήλια ἀθάνατα κι ἔνωσα ἕνα θεῖο μεγαλεῖο ὅταν ἔβλεπα δεκάδες μάτια νὰ μὲ παρακολουθοῦνε καὶ νὰ ρουφᾶνε μὲ ζέση τὸν ἰδρώτα τῆς Συλλογῆς μου.

Ὅταν κάποτε ἐπισκέφθηκε τὸ μουσεῖο μου ὁ γνωστός λαογράφος Βασίλης Λαμνᾶτος ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «...Ὅλα αὐτὰ πού βλέπω σήμερα, μὲ κάνουν νὰ θαυμάσω τὴν ἐπιμονὴ καὶ τὴν ὑπομονή σας, τὴν θέληση, τὸ πάθος σας γιὰ τὴν παράδοση, τὴν ἀφοσίωση στό ἱερό σας ἔργο καὶ τὴν

αγάπη σας. Βάζω τήν αγάπη τελευταία, γιά νά δώσω έμφαση, γιατί, από αὐτή ξεκινᾶνε ὅλα κι ἐσεῖς τήν αγάπη τήν ἔχετε ἔμφυτη καί μ' ἀπλοχεριά μέσα σας γιά τούς προγόνους καί τόν πολιτισμό τους.

»Εἶστε ὁμως ἄτυχος. Παλιότερα ἴσως νά ἦσασταν τυχερός, σήμερα ὁμως ὄχι. Εἶστε, λοιπόν, ἄτυχος γιά τό ὅτι γεννηθήκατε σέ μιά χώρα πού προστατεύει καί ὑποστηρίζει μόνο τούς ποδοσφαιριστές καί τούς πουζουξήδες. Γιά μένα, ὁμως, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη τιμή πού σᾶς γνώρισα. Καί δέν διατάζω νά σᾶς εἰπῶ πῶς, γνώρισα ἕναν μέγαν ἄνθρωπο, ἕναν δημιουργό ἑνός ἀνεκτίμητου, σέ ἀξία, λαϊκοῦ μουσεῖου πού, ἂν τό τό Κράτος ἀξιολογήσει τόν μουσειακό του πλοῦτο, θά ἔχει πολλά νά ὠφεληθεῖ. Πάντως ἐγώ πιστεύω πῶς δέν θά μείνει ἀδιάφορο μπροστά σ' αὐτή τήν ἀναρίμμητη στρατιά τῶν στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ, πού συλλέξατε...».

Χαρᾶς Εὐαγγέλια τά παραπάνω λόγια γιά ἕνα Συλλέκτη (ἀνθρώπινη ἀδυναμία, βλέπετε, πού εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποκρυφτεῖ), ἀλλά καί ὅταν βλέπει ὑψηλά ἱστάμενους ἐπισκέπτες τῆς Συλλογῆς του, ὅπως Κριτικούς Τέχνης, Πανεπιστημιακοῦ Δασκάλου, Λαογράφου καταξιωμένους, ὡς καί τηλεοπαραρσιαστές, ὅπως τό Νάσο Ἀθανασίου.

Νά λοιπόν, μέ τί τρέφεται ὁ Συλλέκτης κι ὁ κάθε Συλλέκτης ὄχι ἀπό οἰκονομικό ὄφελος ἀλλά ἀπό οἰκονομική ζημιά μόνο καί μόνο γιά νά θρέψει καί νά γιγαντώνει τό μεράκι του.

Κυρίες καί Κύριοι,

Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ὅλοι οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου θά βοηθήσουν νά πραγματοποιηθεῖ αὐτό τό ὄνειρο πού θ' ἀποτελέσει κιβωτό τῆς παράδοσης καί πόλο ἔλξης γιά τήν πόλη μας, τώρα πού ζοῦμε ἐμεῖς καί πού ξέρουμε τήν ὀνοματολογία καί τή χρήση τῶν ἀντικειμένων.

Εἶναι ὅλα ἔτοιμα. Ἄς βιαστοῦμε χωρίς πισωγυρίσματα, μεμφιμοιρίες καί πολιτικές σκοπιμότητες καί ἀντιπαραθέσεις. Ἐγώ καί ἡ οἰκογένειά μου κάναμε τό καθήκον μας. Φέρνουμε στήν ὁμορφη Ἄμφισσα τόν ἰδρώτα μας, τίς οἰκονομίες μας, τούς ἀγῶνες μας, τήν ἱστορία τοῦ χωριοῦ μας.

Ἀξιότιμε κύριε Δήμαρχε,

Σήμερα εἶναι μιά συγκινητική καί ἱστορική ἡμέρα γιά μένα, φαίνεται ὅτι ὁ ἀγῶνας μου 40 χρόνων δικαιώνεται καί τ' ὄνειρό μου γίνεται πραγματικότητα καί νά μέ συμπαθᾶτε ἂν τά μάτια μου βούρκωσαν ἀπ' τήν συγκίνηση.

Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ πού εἶχατε ὑπομονή νά μέ ἀκούσετε,

Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΚΙΔΑΣ

τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη

Λέγοντας Λαογραφία ἐννοοῦμε τὴν ἐπιστήμη ἐκείνη πού μελετᾶ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ φαινόμενα ἑνός λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, στό σύνολό τους, ὅπως τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὴν τέχνη, τόν ὕλικό βίο, τὴ λογοτεχνία κ.λπ.

Ἐρευνᾶ δηλαδή τόν κατά παράδοση κοινωνικό καὶ πολιτιστικό βίο ἑνός λαοῦ, ἤτοι τὶς ἐκδηλώσεις ἐκείνες πού οἱ ἀρχές τους μὲν βρίσκονται στό παρελθόν, ἀλλὰ ὅμως ἐπιζοῦν μέχρι σήμερα.

Διεθνῶς ἔχει ἐπικρατήσει ὁ ὅρος F o t . l k Αὐτός ὁ ὅρος προέρχεται ἀπ' τὶς Ἀγγλικές λέξεις "F o t o g r a p h y", πού σημαίνει λαός καὶ τὴ "l o g o g r a p h y", πού σημαίνει γνώση, διδασκαλία, καὶ πού γιὰ πρώτη φορά τόν χρησιμοποίησε ὁ Ἄγγλος Οὐίλιαμ Τζών Τόμς, τὸ 1846, ὅταν ἔψαχνε νά βρεῖ ἕναν ἰδιαιτερο ὄρο πού νά δηλώνει τὶς μελέτες γιὰ τόν λαϊκό πολιτισμό. Αὐτές οἱ μελέτες εἶχαν ἀπό τότε ἀρκετὰ προχωρήσει, ἀλλὰ δέν ἐθεωροῦντο ἀκόμα ὡς ξεχωριστὴ μάθηση.

Ὁ Νικόλαος Πολίτης, ὁ διαπρεπὴς λαογράφος, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, αὐτός πού θεωρεῖται ὁ πατέρας τῆς Ἐπιστημονικῆς Λαογραφίας στὴν Ἑλλάδα, ὁ ἀκάματος ἐκείνος ἐρμηνευτὴς ἔδωσε τόν ὄρο «Λαογραφία», τὸ 1883.

Μέ τὴ λαογραφία ἔχουν ἀσχοληθεῖ, κατὰ καιροῦς, πολλοὶ καὶ μεγάλοι.

Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος θέλησε νά παραστήσει τὴ διαφορὰ πού χωρίζε τους Εὐρωπαίους ἀπ' τοὺς Ἀσιάτες ἢ τοὺς Ἕλληνες ἀπ' τοὺς βαρβάρους καὶ νά δώσει ἱστορικά τὴν πάλη μεταξύ τῶν δύο κόσμων.

Ὁ Κριτίας, ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτη, ἔγραψε «Πολιτεία Θεσσαλῶν, Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων», στίς ὁποῖες μᾶς δίνει ἀφθονο λαογραφικό ὕλικό.

Ἐπιστήμονας ὅμως λαογράφος εἶναι καὶ ὁ μέγας Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ «Περὶ πολιτειῶν» συγγράμματα τῆς Σχολῆς του

μᾶς ἔδωσε λαογραφικές πληροφορίες γιά τά Ἑλληνικά καί βαρβαρικά φύλα.

Τόν 11ο αἰ. ὁ Μιχαήλ Ψελλός, ἐκεῖνη ἡ πολυσχιδῆς φυσιογνωμία, μᾶς παρέδωσε ἄφθονο λαογραφικό ὕλικό, τό ὁποῖο κατά κάποιον τρόπο εἶναι ἐπιστημονικά διατεταγμένο.

Εἰς τούς νεώτερους χρόνους ἔχουμε λαογράφους τόν Χίο Λέοντα Ἀλάτιον, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε ἐπιστημονικά μέ τήν Λαογραφία, τόν Σπυρίδωνα Ζαμπέλιον καί πολλούς ἄλλους.

Ὅμως ὁ Νικόλαος Πολίτης ὑπῆρξε ὁ πραγματικός θεμελιωτής τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα. Ἐζήσῃ καί ἐργάστηκε κατά τήν ἐποχή πού ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀστικού μετασχηματισμοῦ στήν Ἑλλάδα ἔφερε πολύ γρήγορα στό προσκήνιο τόν παράγοντα «Λαός», μέ ὅλα τά στοιχεῖα τῆς μορφοπλασίας του. Ἐτσι ἀφοσιώθηκε στό νά διερευνήσει καί κατατάξει αὐτά τά στοιχεῖα ἐπιστημονικά, μέ φανερό τήν τάση, στήν προσπάθειά του, νά ἀποδείξει ὅτι ὁ νεώτερος λαϊκός, κοινωνικός καί πολιτιστικός βίος τῶν Ἑλλήνων συνδέεται ἀπ' εὐθείας μέ αὐτόν τῶν ἀρχαίων προγόνων. Ἀπέδειξε ὅτι πάρα πολλά ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας πού ἐπιβιώνουν μέχρι σήμερα, μέ θαυμαστή ἀντοχή, γεννήθηκαν στά πρώτα βήματα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς καί ἐξακολουθοῦν νά μᾶς συνδέουν μέ τίς ρίζες μας καί νά ἀποδεικνύουν τήν ἀδιάσπαστη ἱστορική μας συνέχεια.

Μέ τόν τρόπο αὐτό ἔδωσε καί τήν πρέπουσα ἀπάντηση στόν ἀνθέλληνα ἐκεῖνο Φαλλμεράιερ πού μέ τή θεωρία του εἶχε προκαλέσει συναγερμό στό Πανελλήνιο καί εἶχε θίξει στό φιλότιμο ὄλους τούς λόγιους Ἑλλήνες.

Τόν Νικόλαο Πολίτη ἀκολούθησαν ὁ μαθητής του Στίλπων Κυριακίδης, ὁ Γεώργ. Μέγας καί συνεχίζον, ὁ Μιχ. Μερακλῆς, ἡ Ἀγγελική Χατζημιχάλη, ἡ Νίκη Πέρδικα, ὁ Κώστας Ρωμαῖος, ἡ Εἰρήνη Σπανδωνίδη, ὁ Δημ. Λουκᾶτος καί ἰδιαίτερα ὁ συμπατριώτης μας Δημήτριος Λουκόπουλος. Τό παιδί αὐτό τῆς κατετανομάνας Ἀρτοτίνας ἄφησε πίσω του ἕνα ἔργο πολύ μεγάλο καί πολύ πλούσιο, μέ τό ὁποῖο ἔχουν ἀσχοληθεῖ οἱ πιό ἔγκυρες καί ἐιδικές προσωπικότητες τῆς διανόησης, τῆς λογοτεχνίας καί τῆς Λαογραφίας.

Ἀκόμα ἀξίζει νά σημειωθεῖ πῶς ὁ ἀείμνηστος Βασίλειος Λαχανᾶς, πού πέθανε στίς 18-11-1985, ὑπῆρξε λαογράφος. Μέ τήν κληροδότηση τῆς μεγάλης καί πλούσιας, σέ σπάνια βιβλία, βιβλιοθήκης του στήν Ἀμφισσα, ἔγινε καί εὐεργέτης της. Ὁ ἀείμνηστος Λαχανᾶς ἱδρυσε σύλλογο, πού πῆρε τό ὄνομα «Χρυσάλις», μέ σκοπό τή συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπ' τήν πατρίδα του τή Φωκίδα, γιατί εἶχε μυηθεῖ στή Λαογραφία ἀπ' τόν φοιτητή τοῦ Ν. Πολίτη, τόν Α. Παπαναστασίου.

Ἀπό τήν ἀλληλογραφία πού ὑπάρχει μεταξύ τῆς «Χρυσάλιδος» καί

ἐνίσχυση. Καί κείνος τήν καλοδέχεται καί τῆς προτείνει νά ἐνταχθεῖ στήν Ἑλλ. Λαογρ. Ἑταιρεία, δίδοντας τῆς μάλιστα «εἰδικήν ἐπιτροπείαν» σ' αὐτήν γιά τή Φωκίδα.

Γιά νά κατανοηθεῖ ἡ μεγάλη ἀξία τῆς Λαογραφίας πρέπει νά ποῦμε ὅτι ἀπ' τά μισά τοῦ 19ου αἰ., ἡ Γεωγραφία ἔπαψε νά εἶναι μιᾶ ξηρή συσσώρευση εἰδήσεων καί ἀριθμῶν πού ἔχουν σχέση μέ τήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, ἀλλά περιλαμβάνει καί τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ αὐτός μέ τίς πράξεις του, μέ τόν πολιτισμό του διαμορφώνει τήν ἐπιφάνεια αὐτῆς, διαπιστώνει ὁ Γεώργ. Μέγας καί ὁ Νικ. Πολίτης πού θέλει νά δεῖξει τή μεγάλη προσφορά καί ἀξία τῆς λαογραφίας δηλώνει: «Ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι ἡ Ἱστορία δέν ἐπαρκεῖ μόνη, ἵνα καταδείξει τόν βίον τοῦ ἔθνους τινός· ἀνάγκη νά ἐπέλθῃ πρὸς πλήρη τοῦ χαρακτήρος καί τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ κατανόησιν καί γνῶσιν τοῦ καθέκαστα βίου, τῆς διανοητικῆς καταστάσεως καί τῆς γλώσσης, δι' ἧς τοῦτο τάς εὐδιαθέτους ἐννοίας ἐκφράζει».

Καί ὁ Κων. Ρωμαῖος διευκρινίζει:

«Ἡ Λαογραφία τῆς χώρας μας θά στηριχθεῖ στό τρίπτυχο τῆς Γεωγραφίας, τῆς Ἱστορίας καί Λαογραφίας. Γιά νά ἐννοήσουμε τοῦτο σαφέστερα, πρέπει νά φαντασθοῦμε ἐν ἰσοσκελές τρίγωνο, τοῦ ὁποῦ τῆς δύο κατώτερες γωνίες ἀντιπροσωπεύουν ἡ Γεωγραφία καί ἡ Ἱστορία τοῦ τόπου, ἐνῶ ἡ κορωνίδα στήν κορυφαία γωνία τοῦ τριγώνου βρίσκεται ἡ Λαογραφία τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀρχαία, βυζαντινὴ καί νεώτερη». Δηλαδή ἐπισημοποιεῖται πλέον ἡ ἄποψις ὅτι ἡ προσφερομένη ἀξία τῆς λαογραφίας εἶναι πάρα πολύ μεγάλη καί ἡ «κορωνίδα» τῶν σχετικῶν ἐπιστημῶν.

Σήμερα στίς τρεῖς αὐτές ἐπιστῆμες πού ἀναφέραμε, ἔχω τή γνώμη ὅτι πρέπει νά προστεθεῖ καί ἡ Ἐθνολογία, ἡ Ἐθνογραφία καί ἡ Κοινωνική Ἀνθρωπολογία, γιατί ἔχουν δώσει καινούργια διάσταση στή Λαογραφία, γιά νά εἶναι δυνατή ἡ πλήρης διαφώτισις στό γεγονός καί τήν ἐποχή του.

Πράγματι γιά νά μπορέσουμε νά γνωρίσουμε ἕνα Λαό, πρέπει ὅπως οἰκίτη νά γνωρίσουμε τή λαογραφία του, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀστείρευτη, ἡ ζωντανή καί ἡ ἀληθινὴ πηγὴ. Ἡ λαογραφία προσφέρει σημαντικά στίς ἐπιστῆμες πού ἀσχολοῦνται μέ τόν λαό.

Ἡ Ε.Φ.Μ. ἔχοντας ὑπόψη τῆς τό ἔργο τῶν προαναφερθέντων Λαογράφων μας καί γνωρίζοντας ὅτι πάρα πολλά ἤθη καί ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας πού ἐπιβιώνουν μέχρι σήμερα μέ θαυμαστὴ ἀντοχή, τά ὁποία γεννήθηκαν στά πρῶτα βήματα τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς καί ἐξακολουθοῦν νά μᾶς συνδέουν μέ τίς ρίζες μας καί νά ἀποδεικνύουν τήν ἀδιάσπαστη ἱστορικὴ συνέχεια, ὅτι ἡ τάση τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἶναι νά κρατάει τίς παραδόσεις του καί νά συντηρεῖ τό παρελθόν του - γι' αὐτό δέν πρέπει

νά θεωρούμε μόνο αυτούς που ασχολούνται με τό θέμα αυτό ως θεματοφύλακες του παρελθόντος, αλλά και όλοι οι άπλοι άνθρωποι της υπαίθρου, οι χωρικοί, που κράτησαν αυτούς τους θησαυρούς του έλλη-νικού λαϊκού πολιτισμού .

Καί τό γεγονός ότι ή Φωκίδα είναι ένα άπέραντο περιβόλι, για τήν έχμετάλλευση του όποιου δέν έγινε κάτι σοβαρό μέχρι σήμερα.

Καί προπαντός υπακούοντας στό άρθρο 2 του καταστατικού της, τό όποιο επιτάσσει τήν άνεύρεση, περισυλλογή, καταγραφή, συντήρηση και διαφύλαξη καθενός που έχει σχέση με τήν Φωκίδα γλωσσικού, λαογραφικού, ιστορικού, ανθρωπολογικού, καλλιτεχνικού κ.λπ. ύλικού, άποφάσισε νά έπιστρατεύσει τά μέλη της, τά όποια έπρεπε νά μπουν σ' αυτό τό άπέραντο περιβόλι νά κόψουν λίγους καρπούς και νά λίγα λουλούδια με όλων τών ειδών τίς γεύσεις και τά άρώματα. Έτσι τό 1977 δημιούργησε τό Α.Μ.Φ., μέσα στό όποιο έναπόθεσε τά προϊόντα τών χειρών τών κατοίκων τής περιοχής ή προϊόντα άλλων μέν, αλλά που χρησιμοποιήθηκαν και από αυτούς πολύ. Τά εκθέματα που έχουν μέχρι τώρα συγκεντρωθεί στό Α.Μ.Φ. ξεπερνούν κατά πολύ τά 2.000 και είναι χωρισμένα σέ ένότητες, σέ 32 συλλογές.

Άμέσως προχώρησε στην έκδοση του Τριμηνιαίου περιοδικού «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», καθαρά ιστορικολαογραφικού περιεχομένου, μέσα στίς 4.420, μέχρι σήμερα, σελίδες του όποιου καταγράφονται τά μνημεία του λόγου, όσα άπ' αυτά συγκεντρώνει. Τό τελευταίο τεύχος που κυκλοφόρησε πρόσφατα, είναι τό 1006.

Είδικοί έχουν κατατάξει τό Α.Μ.Φ. στην πρώτη - πρώτη σειρά, άπ' αυτά που βρίσκονται στον Έλλαδικό χώρο, τό δέ περιοδικό επίσης στα καλύτερα του είδους του.

Η δική μας φιλοδοξία ήταν και είναι τό μέν Α.Μ.Φ. νά τό σταθεροποιήσουμε στην πρώτη γραμμή, του δέ περιοδικού νά πλουτίσουμε και βελτιώσουμε τήν ύλη του, αλλά ή φιλοδοξία μας αυτή έχει μέχρι σήμερα σκοντάψει στην έλλειψη χρημάτων και στην παντελή, θά έλεγα, άδιαφορία του Κράτους.

Γιά νά φανεί αυτή ή άδιαφορία του Κράτους σās γνωρίζουμε ότι τά τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια άπ' όλες τίς πλευρές άπ' όλα τά κράτη - μέλη τής Ε.Ε. για τή διάσωση του λαϊκού των πολιτισμού. Έμείς ως κράτος - μέλος τής Ένωμένης Εύρώπης άμυνόμαστε πολύ χλιαρά σέ σχέση με τά άλλα κράτη τής Ε.Ε. για νά άποφύγουμε τήν άπώλεια τής φυσιογνωμίας μας. Δέν υπάρχει συντονισμένη και υπεύθυνη καθοδήγηση και έπιστημονική συμπαράσταση τής Πολιτείας, ένω ό μιμητισμός έχει εισβάλει στη ζωή μας, με άποτέλεσμα νά βλέπει κανείς τά παρακάτω παράξενα που, παρ' όλες τίς καλές προθέσεις, ακοποιοϋν τήν παράδοση:

Πρῶτον. Θέλει μόνο καί μόνο ἀπό μιμητισμό, κάθε χωριουδάκι νά φτιάσει δικό του Λ.Μ., πρῶγμα πού καταδικάζει σαφῶς ἡ Λαογραφική Ἐπιστήμη,

Δεύτερον. Νά βλέπουμε νά χορεύεται τό θρυλικό Τσάμικο σέ στύλ, μπαλέτου καί τά δημοτικά μας τραγούδια νά... μυρίζουν πόπ μουσική ἢ μιά φούντα πάνω σ' ἓα σκαρπίνι νά παριστάνει τό... τσαρούχι, καί

Τρίτον, νά βλέπουμε τή μόδα πού προσπαθοῦν τώρα τελευταία νά μᾶς παρουσιάσουν μερικοί βάζοντας π.χ. πάνω στήν πολυθρόνα στύλ Λουδοβίκου καί μιά τσέργα ἢ ἓνα τσοκάνι, πιστεύοντας, ὅτι αὐτό πού κατέστρεψαν μέχρι σήμερα, ἐπηρεασμένοι ἀπ' τίς ξενόφερτες ἐπιδράσεις, τό διορθώνουν.

Ἐμεῖς βέβαια δέν εἴμαστε ἐπιστήμονες λαογράφοι. Δέν εἴμαστε εἰδικοί. Ἀπλά εἴμαστε «Χρυσάλιδες», κατά τόν ἀείμνηστον Παπαναστασίου πού «...καθήμενοι ἐπὶ τῶν ἀνθέων συνάζομεν πᾶσαν ἰχμάδα καί οὐσίαν». Καί αὐτό τό ἄθροισμα τῆς Οὐσίας τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς τό παραδίδουμε στους εἰδικούς γιά τά παραπέρα.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή θέλω νά παρακαλέσω, γιά μιά ἀκόμα φορά, κάθε Φωκέα, Σαλωνίτη ἢ ὄχι νά πιστέψει ὅτι προσφέρει ὕψιστη ὑπηρεσία στήν Ἐπιστήμη καί τήν Πατρίδα, ἂν βοηθήσει ἔστω καί λίγο στήν προσπάθεια αὐτή τῆς Ε.Φ.Μ.

Ὅπως ἔπειτα ἀπό 25 χρόνων συνεχοῦς παρουσίας καί προσφορᾶς τοῦ Λ.Φ.Μ., ἔπειτα ἀπό 1/4 τοῦ αἰῶνα μόχθου καί συνεχῶν προσπαθειῶν, βρίσκομαι στή δυσάρεστη θέση νά ἀνακοινώσω ὅτι τό Λ.Μ.Φ. ἀναστέλει τίς ἐργασίες του.

Ὁ λόγος πού μᾶς ἀναγκάζει νά ἀναστειλοῦμε τίς ἐργασίες του εἶναι ὅτι τό κτίριο στό ὁποῖο στεγαζόμεθα μέχρι τώρα, ἀπ' τό 1977, κατέστει ἐντελῶς ἀκατάλληλο, ἰδιαίτερα μετά τούς σεισμούς τῆς 15-6-1995.

Ἐχουν πέσει καί πέφτουν οἱ ὀροφές του, ἔχει πολλά σταλάματα καί τό σπουδαιότερο εἶναι ὅτι μέ τή σπιτονοικοκυρά μας εἶναι ἀδύνατη κάθε συνεννόηση.

Καί ἐπειδή δέν βοηθοῦν τά οικονομικά τῆς Ἐταιρείας, ἀποφασίσαμε αὐτή τήν ἀναστολή. Σ' αὐτή τή δύσκολη θέση βρήκαμε συμπαραστάτη μόνο τό Δῆμο Ἀμφίσσης.

Ὁ Δήμαρχος Ἀμφίσσης κ. Νίκος Φουσέκης βλέποντας τήν ἀνάγκη μεταστεγάσεως τοῦ Λ.Μ.Φ. καί θέλοντας νά ἐνισχυθεῖ ἡ προσπάθεια τῆς Ε.Φ.Μ. γιά τήν συνολική καταγραφή τῆς κοινωνικῆς, λαογραφικῆς, ἠθογραφικῆς καί πολιτιστικῆς ἱστορίας τῆς Ἀμφίσσης καί νά διαφυλαχθεῖ αὐτή, γιά νά ἀποτελέσει παρακαταθήκη τοῦ πολιτισμοῦ στίς μελλοντικές γενιές εἰς τό διηνεκές, εισηγήθη στό Δημοτικό Συμβούλιο καί κείνο ὁμόφωνα ἤλθε ἀρωγός τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἐταιρείας μας καί στά μέσα τοῦ 1998 δημοπράτησε τή μελέτη μετατροπῆς τοῦ παλαιοῦ Νο-

σοκομείου Ἀμφίσης σέ Λαογραφικό Μουσείο.

Τήν πορεία αὐτῆς τῆς διαδικασίας ἀκούσαμε ἀπ' τόν κ. Δήμαρχο.

Μέχρις ὁμῶς τό ὄνειρο, τά σχέδια, γίνουιν πραγματικότητα, ὁ κ. Δήμαρχος μᾶς διέθεσε χῶρο εἰς τόν ὁποῖο ἐναποθηκεύσαμε ὅλα τά ἐκθέματα.

Γιά τήν κατανόηση καί συμπαράσταση τῶν προβλημάτων τῆς Ε.Φ.Μ. εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά εὐχαριστήσουμε τόν κ. Δήμαρχο καί κατ' ἐπέκταση ὀλόκληρο τό Δημοτικό Συμβούλιο θερμά. Καί τόν παρακαλοῦμε νά δεχθεῖ αὐτές τίς εὐχαριστίες μας πού εἶναι πραγματικά ἀνυπόκριτες.

Καί κλείνω τήν ὁμιλία μου μέ μία εὐχή καί εἶθε νά εἶναι ἀνοιχτοί οἱ οὐρανοί γιά νά ἀκουστεῖ αὐτή. Εὐχομαί ἡ περίπτωσή μας νά εἶναι ἡ ἐξαιρεση τοῦ κανόνα πού θέλει τό «...Οὐδέν μονιμώτερον τοῦ προσωρινοῦ».

Ἡ ἐπιβίωση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καί βυζαντινῆς διαιτητικῆς στὶς νεοελληνικὲς Δωρικὲς πίττες

τῆς Μαρίας Λουκοπούλου - Παττίχη

Πιστοποιεῖται ἔμπρακτα, ὀλοζώντανα, ὅτι καὶ στὴ Δωρίδα, ἐκεῖ στὰ βουνά της, δὲν γράφτηκε μόνον ὁ αἵματηρὸς πρόλογος τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἑθνους, ἀλλὰ διαφυλάχθηκαν στὰ δύσβατα, θεϊκά ὑψώματά μας, ὄχι μόνον τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια τῆς φυλῆς μας, ὥστε δικαιολογημένα ἡ Ὀρεινὴ Δωρίδα ἀποκαλέστηκε «κιβωτὸς τῆς διαϊωνίσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ» καὶ τὰ βουνά της «ἄσυλα, ἅγια θεμέλια», ὅπως τὰ ἀποκάλεσε ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, ἀλλὰ καὶ διατήρησε ἦθη καὶ ἔθιμα, ὅπως καὶ τρόπους διαιτητικῆς τῆς ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς διατροφῆς.

Στὶς ἐλληνικὲς παραδόσεις, οἱ ὁποῖες ἀφθονοῦν σὲ κάθε ἐλληνικὴ χώρα, ἀπὸ τὴν Σινώπη καὶ τὸν Πόντο μέχρι τὴν Καλαβρία, καὶ τὴ Θράκη μέχρι τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο. Παρατηροῦμε τὴν ἴδια ἀντιμετώπιση τῶν ἐθίμων, τὸν ἴδιο τρόπο σκέψεως καὶ ἐκφράσεως μὲ ἐκείνον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ βυζαντινὸς κόσμος κυριαρχεῖ ἐπίσης μὲ τὴν παρουσία του στὶς σύγχρονες παραδόσεις. Ἀφοῦ δὲ σ' αὐτὲς ἀντικατοπτρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ, μπορεῖ ὁ μελετητὴς νὰ διαπιστώσει τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ Ἑλλήνα ἀπὸ ἀρχαιοστάτων χρόνων μέχρι σήμερα.

Οἱ ἀπαρχές τῶν διαφόρων παραδόσεων καὶ ἐθίμων ἀπαλείφονται συχνά στὰ βάθη τῆς ἱστορίας. Ἡ ἔννοια ὅμως τῆς παράδοσης ἔχει δυναμικὴ ἐπιβολή, ὥστε νὰ γίνεται ἀκαταμάχητη, ὅταν ἰδιαίτερα ἡ προσήλωση σ' αὐτὴ λειτουργεῖ σάν συνδετικὸς ἰστός ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, τίς κοινωνίες, τὰ ἔθνη.

Οἱ συνήθειες, ἀκόμη καὶ τῆς διατροφῆς τῶν Ἑλλήνων πράγματα τυποποιημένα ἐδῶ καὶ ἑκατοντάδες χρόνια, ἀναλλοίωτες καὶ ἐπὶ τῶν σημερινῶν ἐλληνικῶν συνηθειῶν σημαίνει τὴν τήρηση καὶ τὸν σεβασμὸ. Συλλογικὲς ἐμπειρίες, ἔθιμα, πού μεταδίδονται ἀπὸ γενιά σὲ γενιά, ἔχουν ἀναμφισβήτητα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς παράδοσης.

Αἰῶνες τώρα ὁ λαὸς συνεχίζει τοὺς κληρονομημένους τρόπους τῆς διαιτητικῆς του, ἀκόμη καὶ σήμερα πού ἔχουμε τόσες ἀλλαγές. Οἱ γυναῖκες μας ἔπαιξαν οὐσιαστικὸ ρόλο τῆς ἐλληνίδας νοικοκυρᾶς στοὺς

αἰῶνες, πού συνεχίζοντας τὸ ρόλο τῆς μητρότητας διέθρεψαν μὲ κόπο καὶ τὴν τέχνη τους, ἀλλὰ καὶ τίς οἰκονομικές ἐπινοήσεις, τίς γενιές τῶν πατέρων μας.

Ἡ ἐπιστῆμη τῆς Λαογραφίας ἐνδιαφέρεται γιὰ τοὺς παραδοσιακοὺς τρόπους ἐκλογῆς καὶ ἐτοιμασίας τῶν τροφῶν, τῆ λαϊκῆ προσαρμογῆ στὴν τοπικὴ παραγωγή (λ.χ. ἐμεῖς οἱ Δωριεῖς χρησιμοποιήσαμε κολοκύθια, χόρτα, γάλατα, τυριά).

Οἱ δωρικὲς πίττες ἀκολουθοῦν τὴ φυσικὴ διαίρεση σέ: α) φυτικά ὕλικά (χόρτα, δημητριακά), β) ζωικά (κρέας, ψάρι, αὐγά, γαλακτερά), ἰδιαίτερα παλαιότερα λόγω τῆς πλούσιας κτηνοτροφίας⁵.

Ὁ μέγας μας λαογράφος Δημήτρης Λουκόπουλος, στὸ βιβλίο του «Αἰτωλικαὶ οἰκῆσεις, σκευὴ καὶ τροφαί» (σελ. 114 κ.ἐξ.) ἀναφέρεται διεξοδικά στίς πίττες μας. Ὀνοματίζει περὶ τίς εἴκοσι πίττες. Ἡ πιό πολυτελής καὶ δαπανηρή, ἢ τυρόπιττα ἢ πετρόπιττα ἢ τυρόψωμο, πού παρασκευαζόταν, κυρίως, τὴν Κυριακὴ τῶν Τυραπόκρεω, ἀλλὰ καὶ ὡς φαγητὸ γάμου ἢ πανηγυριῶν. Πλούσια σέ ὕλικά θεωρῶ τὴν κολοκυθόπιττα, πρόχειρο φαγητὸ κυρίως τὸ καλοκαίρι πού γεμίζουν τὰ κήπια κολοκύθια. Οἱ λαχανόπιττες, εἰδικά σπανακόπιττα, πρασόπιτα, λαπατόπιττα, λεγόντουσαν ἀρτυμένες ὅταν γινόντουσαν μὲ τυρὶ καὶ βούτυρο, καὶ ξανάρτυγες ἢ σαρακοστιανές, ὅταν βάζανε λάδι (αὐτές ἦταν οἱ πιό νόστιμες). Κρεατόπιττες, ἀπὸ χοιρινὸ κρέας, πού παρασκευαζόταν τὴν περίοδο τῶν Χριστουγέννων καὶ λεγόταν καὶ μπρέκι. Κοτόπιττα, ψαρόπιττα, πού κάναμε στὰ παραλίμνια μέρη τῆς Αἰτωλίας μὲ μικρὰ θιρίγκια καὶ γλανίδια. Ἡ ψαρόπιττα ἦταν σαρακοστιανή. Ἡ Γαλατόπιττα συνηθιζόταν τὴν ἀνοιξὴ ἀπὸ τοὺς βοσκούς. Μυζηθρόπιττα ἢ κρεντζόπιττα. Ἡ πιό συνηθισμένη ἢ τραχανόπιττα. Ἡ ρυζόπιττα, πίττα κυρίως τῆς ἐβδομάδας τῆς Τυρινῆς, Προζυμόπιττα ἢ ζυμαρόπιττα, πίττα μὲ πυκνότερο χυλὸ γινόταν μὲ βούτυρο καὶ τυρὶ χωρὶς φύλλα. Μπαμπανέτσα ἢ μουσούντρα παρασκευαζόταν γιὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα. Ἡ ταρκάσα, πίττα ἀπὸ τραχανά, κολοκύθια, αὐγά καὶ βούτυρο. Τὴν ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ κάνανε τὴ μουστόπιττα. Τέλος ἔχουμε τὴ μηλόπιττα ἀπο μέλι ἢ ἀποπλύματα τῶν κηρυθρῶν μελιοῦ.

Ἀρκετές ἀπὸ τίς σημερινές πίττες πού προαναφέραμε βρίσκουμε στὴ διαιτητικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ βυζαντινῶν.,

Ὁ Ἀθηναῖος («Δειπνοσοφισταί» X I V 645 ἐξ.), ἀναφέρεται λεπτομερῶς στὰ «πλακούντια γένη» (πίττες). Δέν τίς ὀνοματίζει μόνο, ἀλλὰ δίνει καὶ τὴν συνταγὴν, τὸν τρόπο τῆς παρασκευῆς τους. Ἀναφέρει τίς τυρόπιττες: 1) Ἐμπέται, 2) Νάνος, ἀπὸ τυρὶ καὶ λάδι, 3) Μοντιάνος, τυρόπιττα πού τῆς βάζανε καὶ κρασί καὶ γινόταν «ἡδονικώτερος», 4) Φθοῖς μὲ τυρὶ καὶ σιταρένιο ἀλεύρι.

Στίς τυρόπιττες ἀναφέρεται καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ Β' μ.Χ. αἰ. ὁ

Ἄρτεμίδωρος στά «Ὀνειροκριτικά» (1,72). Γράφει γιά πλακοῦντες, «τετυρωμένους» ἢ «τυρούντα», ὅπως καί τόν «ἀρτοπυρίτην πλακοῦντα» (τὴν μπουγάτσα πού βρίσκουμε στή Θράκη).

Ὁ Σχολιαστής τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστοφάνη (στίχ. 991) ἀναφέρει ἓνα εἶδος πλακοῦντος γαλακτώδους (χυλόπιττας), πού ὀνομαζόταν φλεφία (τραχανάς· ἦταν ἡ σημερινή τραχανόπιττα ἀπό τραχανά τράγου, νερό, κρόκους αὐγῶν, βούτυρο καί τρίμμα τυριοῦ, ὑλικό πού ἔμπαινε μεταξὺ τῶν φύλλων τῆς ζύμης. Τὴν τραχανόπιττα ἀναφέρει στό «Γεωπονικό» του ὁ Ὀρειβάσιος, γιατρός καί συγγραφέας τοῦ 4ου μ.Χ. αἰ. καί ὁ Ἡσύχιος στό «Λεξικό» του.

Σημειώσεις

1. Ἡ χρήση τοῦ ὄρου παράδοση εἶναι εὐρεία: εἶναι μεγάλη ἡ ποικιλία ἀνθρωπίνων δραστηριοτήτων, πού χαρακτηρίζονται παραδοσιακές. Ὁ ὄρος περιβάλλεται ἀπὸ τὸ ἀκατάλυπτο τοῦ ἀπωτέρου, τὸ ὁποῖος ξεμακραίνει στά βάθη τῆς Ἱστορίας. Ὡστόσο ἐπιβάλλεται ὡς συνδετικός ἰστός ἀνάμεσα στά ἔθνη, κοινωνίες καί άτομα. Εἶναι φυσικό νά εἶναι συλλογική ἐμπειρία ἢ παράδοση ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν κοινωνικό. Ἡ συλλογική, ἀθρόα ἐμπειρία, συνήθεια μεταδίδεται ἀπὸ ἄτομο σέ ἄτομο, ἀπὸ γενιά σέ γενιά - ὅπως ἡ γνώση καί ἡ σοφία. Ἡ παράδοση δέν εἶναι μόνο μετάδοση συνθηκῶν ἀπὸ τοὺς παλιούς στοὺς νέους, ἀλλὰ ἀποδοχή. (Ἐνδιαφέρον τὸ θέμα τῶν κωδίκων συμπεριφορᾶς, πού καθορίζουν τὸν ἠθικό καί αἰσθητικό κώδικα).

2. Εἶναι σέ ὄλους μας κοινός τόπος ἡ σχέση τῆς Παιδείας μας μέ τοὺς ἀρχαίους καί φυσικά ἢ διαμόρφωση τῆς πνευματικῆς καί ἰδεολογικῆς φυσιογνωμίας ἐμᾶς τῶν νεοελλήνων. Φυσικά παράγων τῶν διαμορφώσεως αὐτῆς εἶναι ὁ βυζαντινός καί νεοελληνικός λαϊκός πολιτισμός (Βλ. Φαίδωνος Κουκουλέ, «Βυζαντινῶν βίος καί πολιτισμός», τόμ. Ε', Αθήνα, 1952).

3. Διοξοῦχα κοτόπουλα, δηλητηριασμένα πρωτογενῆ καί δευτερογενῆ προϊόντα, διατροφικά ξενόφερτα τερατουργήματα!!

4. Βλ. Δημητρίου Λουκάτου, «Εἰσαγωγή στήν Ἑλληνική Λαογραφία», σελ. 168 κ.ά., ἔκδ. Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης.

5. Κύρια ἀπασχόληση τῶν χωριῶν μας ἦταν ἀνέκαθεν ἡ τοῦ κτηνοτρόφου. Μετά τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὰ κοπάδια πολλαπλασιάστηκαν. Ἐνδεικτικά ἀναφέρω ὅτι ὑπῆρξε ἐποχὴ πού τὰ γιδοπρόβατα τῆς Ἀρτοτίνας ἦταν 33.000.

Μολύβδινο Παγούρι.

ΤΟ ΧΑΜΠΕΡΙ*

τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη

– Σούρα, Νάσιο, ἀπ' τόν Κόρακα, σούρα ἀπό τά Βαρδούσια
καί μάζωξε τ' ἀσκέρι σου, τ' ἄξι: σου παλικάρια,
πές τους νά πάρουν τ' ἄρματα, νά πιάσουν τά τουφέκια,
σάματι λύκοι πλάκωσαν, σάματι καί τσακάλια,
λύκοι στήν Καμηλόβρυση, τσακάλια στήν Ταράτσα,
λύκοι καί ρησοτσάκαλοι πέρα στήν Παλιοκούλια.
Νάσιος Τσαλτάκης τ' ἄκουσε, ὁ μέγας καπετάνος,
μές στό Ζωριάνο ἦτανε, στό πατρικό του σπίτι,
μήτ' ἔτρωγε, μήτ' ἔπινε, μόν' τά βουνά κοιτοῦσε,
τά κοίταζε, τ' ἀγνάντευε, νά ἴδει μήν καί καπνίσουν,
νά πάρει γνώρο ἀπό μακριά, καβούλι ἀπό ἀλάργα.
Καί τό καβούλι ἔρχεται καί τό μαντάτο φτάνει,
τό πάει ὁ ἀρχιτατάραγας, τό κουβαλά ὁ μετζίτης.
– Τ' εἶναι, ὦρέ παλικάρι μου, κι εἶσαι λαχανιασμένος;
– Τό караουλί ἄφησε, τ' ἀγνάντεμα παράτα
κι ἔρχομαι ἀπό 'κει πού κοιτᾶς καί πού караουλλίζεις
καί δές καπνοί πού βγαίνουνε.

– Σάν τί χαμπέρι φέρνεις;

– Ἄναψε ὁ τόπος, ἄναψε, καίγεται ἡ Ρούμελη ὅλη,
ἦρθανε, καπετάνο μου, ἦρθαν στή Γούρα οἱ Τούρκοι,
ὀρέχτηκαν τό Δομοκό, χαλεύουν τό Ζητούνι,
πάρε τά παλικάρια σου καί δράμε ἐκεῖθε πέρα.
Κι αὐτός κάτου ἀπ' τή γλώσσα του τό δάχτυλό του στρώνει,
σουράει τριγύρα κλέφτικα καί στόν ταίφά του κράζει,
– Ποῦ εἶσαστε, λεβέντες μου, λίγοι καί ἀντρειωμένοι;
– Ἐδῶ, ὦρέ καπετάνο μας, κοντά σου εἵμαστε ὅλοι.
– Παιδιά μου, ἦρθεν ὁ τάταρης, μᾶς ἔφερε χαμπέρι,
χαμπέρι ἀπό τό Δομοκό, μαντάτο ἀπό τή Γούρα,
λέει πῶς θά γίνει πόλεμος, πόλεμος μέ τούς Τούρκους
γιά πάρτε τά τουφέκια σας καί ζῶστε τά σπαθιά σας
καί πᾶμε νά τούς φράξουμε τό δρόμο, μήν περάσουν.

* Ἀπ' τήν ἀνέκδοτη ποιητική συλλογή τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη: Θανάσης Τσαλτάκης.

Κι ἐκεῖνοι τόν ἀκούσανε, γιὰτ' ἦταν καπετάνος.
 Τό γιόμα ἦταν στή Νιόπατρα, τό βράδι στό Ζητούνι
 καί τά κοντοχαράματα ψηλάθε στήν Ταράτσα.
 Δέν εἶναι ἓνας, δέν εἶναι δύο, μά δεκαεπνιά λεβέντες,
 λεβέντες εἶναι δεκαεπνιά, ἀχώρια ὁ καπετάνος.

Γλωσσάρι

ἀρχιτατάραγας, ὁ = ἀρχιταχυδρόμος, τατάραγας (τατάρ- ἀγᾶς).

γιόμα, τό = μεσημέρι, γεῦμα.

γνώρος, ὁ = γνωριμία, εἶδηση, ἀναγνώριση.

Γούρα, ἡ = τό βουνό Ὕθρου.

Ζητούνι, τό = ἡ Λαμία.

Ζωριάνος, ὁ = ὄρεινό χωριό τῆς Δωρίδας, ἀπ' ὅπου καταγόταν ὁ ἥρωας
 τῆς Ταράτσας τῆς Λαμίας Θανάσης Παν. Τσαλτάκης.

καβούλι, τό = συνθηματικό σημάδι συνεννόησης μέ τουφέκι, μέ σφύριγμα,
 μέ χουγιατό, μέ φωτιά, ἀκουστική δηλαδή καί ὀπτική τηλεγραφία,
 συμφωνία, σύνθημα.

Καμηλόβρουση, ἡ = ὄρεινή τοποθεσία στήν Ὕθρου, βόρεια τῆς Λαμίας, με-
 ταξυ τῆς Ταράτσας καί τῆς Παλιοκούλιας.

καραουλιζῶ = παρατηρῶ ἀπό ὑψηλό σημεῖο (καραούλι) ἓναν μεγάλο κύ-
 κλο χώρου γύρω μου, ἐπισκοπῶ, φρουρῶ.

Κόρακας, ὁ = ὄροσειρά τῶν Βαρδουσιῶν μέ 2.350 ὑψόμετρο.

μετζίτης, ὁ = ταχυδρόμος, τάταρης, μετζιλιάρης.

Νιόπατρα, ἡ = ἡ Ὑπάτη τῆς Φθιώτιδας, πού στό Μεσαίωνα ἐρημώθηκε
 καί κατοικήθηκε ἀπό οἰκογένειες τῆς Πάτρας τῆς Πελοποννήσου, ἀπ'
 ὅπου ὀνομάσθηκε Νέα ἢ Μικρή Πάτρα, Πατρατζίκι.

Παλιοκούλια, ἡ = τοποθεσία μέ ὑψώματα στήν Ὕθρου, βόρεια τῆς Λαμίας.

ρησοτσάκαλος, ὁ = ἀγρίμι τοῦ βουνοῦ, ὑβρίδιο λύκου καί τσακαλιοῦ, μέ
 σχῆμα μικρότερο ἀπό τό λύκο καί μεγαλύτερο ἀπό τό τσακάλι καί μέ
 ἰσχυρότερο τό μπροστινό μέρος τοῦ σώματος, τό δέ χρῶμα του εἶναι
 καφαλό, λυκοτσάκαλος, καπλάνι.

σάματι, σύνδ. = σάμπως, μήπως, μοῦ φαίνεται, σά νά.

σουρῶ = σφυρίζω.

ταΐφας, ὁ = τό σῶμα ἀνδρῶν ἐνός ὀπλαρχηγοῦ, μπουλούκι, ἀκολουθία.

Ταράτσα, ἡ = περιοχή λίγο ἔξω ἀπ' τή Λαμία καί βόρεια αὐτῆς, στό βου-
 νό Ὕθρου.

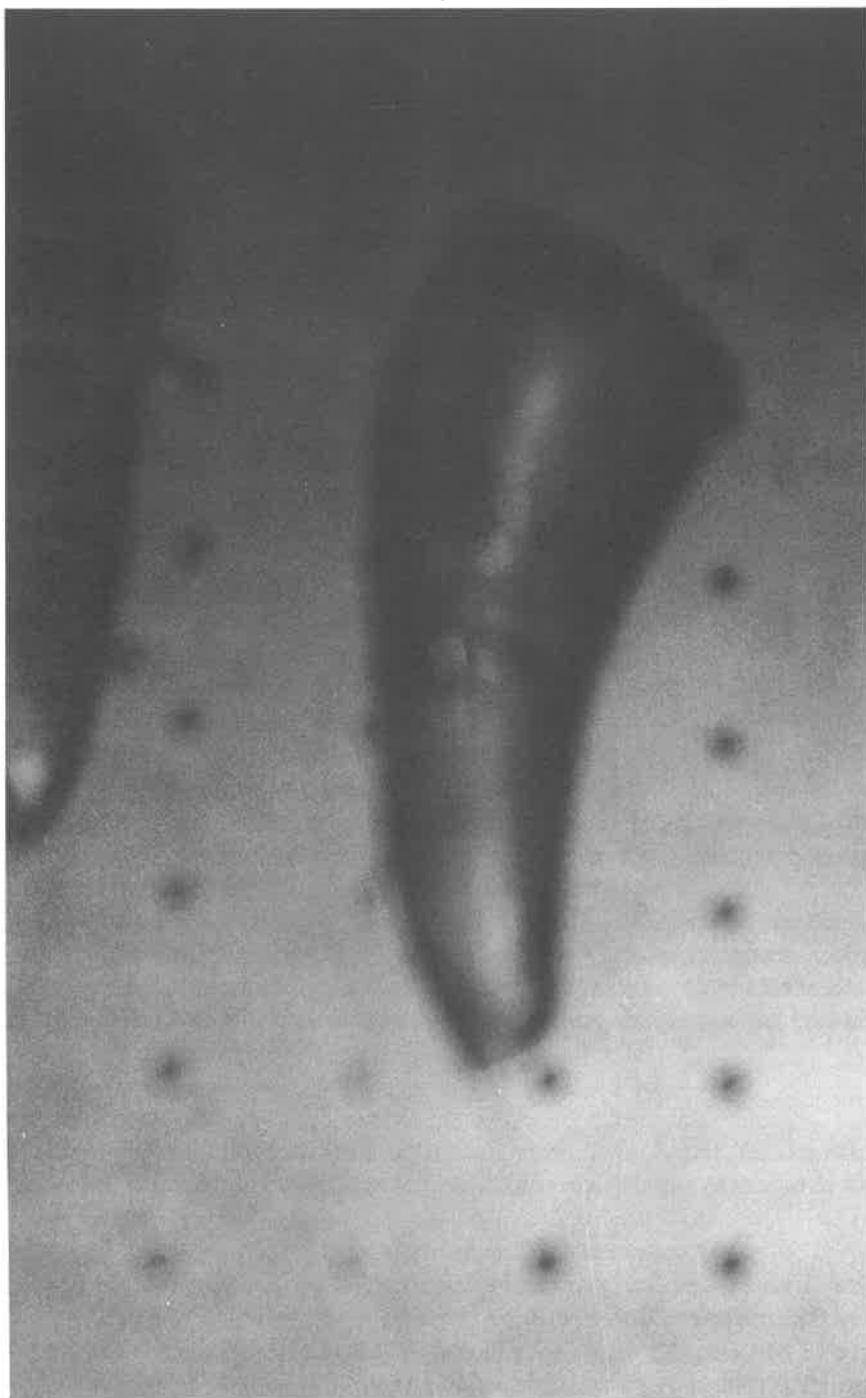
τάταρης, ὁ = ταχυδρόμος, γραμματοκομιστής, θάνατος, Χάρος.

Τσαλτάκης Νάσιος = εἶναι ὁ Τσαλτάκης Θανάσης τοῦ Παναγιώτη, ἀπ' τό
 Ζωριάνο τῆς Δωρίδας, πού, ἔχοντας τό βαθμό τοῦ λοχαγοῦ, στό σῶμα
 τῶν εὐζώνων, σκοτώθηκε πολεμώντας ἥρωικά μέ 19 τσολιάδες Ρουμε-
 λιῶτες στίς 7 Μαΐου 1897 λίγο ἔξω καί βόρεια τῆς Λαμίας, στήν ὄρει-

νή περιοχή Ταράτσα, τοῦ βουνοῦ Ὄθρυος, κατά τόν Ἑλληνοτουρκικό πόλεμο, πού τότε τά σύνορα τῆς Ἑλλάδας ἦταν ἐπάνω ἀπ' τά Τρίκαλα κι ἐπάνω ἀπ' τόν Τύρναβο τῆς Λάρισσας, κατορθώνοντας μέ τή σθεναρή ἄμυνα ἀπέναντι στόν ἐχθρό, νά ἐπιβραδυνθεῖ ἡ προέλαση τῶν Τούρκων καί ἔτσι νά διασωθεῖ ἡ Λαμία ἀπό τή σίγουρη ἀρπαγή της καί νά πραγματοποιηθεῖ ἡ επέκταση τῶν συνόρων σέ βάρος τῆς Ἑλλάδας, γιατί τήν ἴδια μέρα στίς 3:15 τό μεσημέρι ἔγινε, μέ τή μεσολάβηση τοῦ τολμηροῦ Νομάρχη Φθιωτιδοφωκίδας Κωνσταντίνου Ἐσλιν, κατάπαυση τῶν ἐχθροπραξιῶν, πού διέταξε ὁ Τούρκος Σουλτάνος, ὕστερα ἀπό παρέμβαση πρὸς αὐτόν τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου Ρωμανόφ τοῦ Β', πού ἦταν ἀνεψιός τοῦ βασιλιᾶ Γεωργίου τοῦ Α'.

χαλεύω = ψάχνω νά βρῶ, ζητῶ, γυρεύω.

Λαμπύγιο του Τσαγκάρη.

«Παπαντούλα χιονισμένη; κοφινούλα γεμισμένη»!

τοῦ Γιάννη Ἡλιόπουλου

Εἶχαν περάσει οἱ Ἅγιες, οἱ Χρονιάρες μέρες τῶν Χριστουγέννων, τ' Ἄι-Βασιλειοῦ καί τῶν Φώτων.

Ἀκόμα εἶχε διαβεῖ καί τ' Ἄι-Θανασιοῦ, πού τό μικρό χωριουδάκι μας γιόρταζε καί τιμοῦσε ιδιαίτερα τόν προστάτη του Ἅγιο Ἀθανάσιο μέ καμπανοχτυπήματα καί κωδωνοκρουσίες, μέ χαρές καί πανηγύρια κι «ἐπισκέψεις» ὀμαδικές στά σπίτια, πού εἶχαν ἐορταζόμενο καί γιόρταζαν ὁμοφροστολισμένα, τά καταγραμμένα μάλιστα ἀπό κάποιους συνεπείς πρὸς τίς τοπικές μας παραδόσεις μαθητές τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, στά δεφτάρια τους, γιά νά μὴν παραλειφθεῖ καί λησμονηθεῖ κάποιος ἐορτάζων ἢ ἐορτάζουσα καί σημειωθεῖ, λέει, ἀνεπίτρεπτη παρεξήγηση, ἄν, παρά τὴν ἐλπίδα καί τὴν προσδοκία, ἀπό κάποιο σπίτι δέν περνοῦσε, νά εὐχηθεῖ τά «Χρόνια πολλά» καί τό «Νά χαίρεστε τὴ γιορτή σας» ἢ παιδική παρέα...

Τό «Σήμαντρο», ἡ φωνὴ τοῦ Σχολείου, ἡ κρεμάμενη σέ κλωνάρι τοῦ Πλατανιοῦ, πού ὁ γέρο - Τόλιας, Θε' ἰχώρα τον τώρα, εἶχε φυτέψει στό κέντρο ἀκριβῶς τῆς μικρῆς στρογγυλῆς πλατείας τοῦ Σχολείου καί τοῦ χωριοῦ μας, πρὶν ἀπὸ χρόνια, εἶχε ἀπὸ μέρες ἐπιβάλλει καί πάλι τό ρυθμὸ τῆς σχολικῆς ζωῆς, σ' ἓνα σχολεῖο ὀλοήμερο, μέ διάλειμμα γιά τό μεσημεριανό φαγητό καί πολυήμερο, μέ τό ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου προορισμένο γιά ἀτομική, λέει, τῶν μαθητῶν καί τοῦ δασκάλου καθαριότητα κι ἐκεῖνο τῆς Κυριακῆς, γιά σχόλη χλιοπρόσμενη...

Ὁ Πάνος τ'ς Παρασκευῆς, ὁ πρωτόσκολος, κάθε πρωῒ, μισὴ ὥρα, πρὶν ἀπ' τὰ μαθήματα, χτυποῦσε τό σήμαντρο: - Τσίν, τσίν, τσίν, τσάν!..., γιά νά εἰδοποιήσει ὄλους, πῶς ἦταν ὥρα, νά πάνε τά παιδιὰ στό σχολεῖο τους.

Ἵστερα, ἀνοίγε τὴν πόρτα τῆς αἵθουσας, στεκόταν μισὸς μέσα, μισὸς ἔξω καί παρατηροῦσε, ἄν ὁ κάθε προσερχόμενος μαθητῆς καί ἡ κάθε προσερχόμενη μαθήτρια, ἔφερναν μαζί τους ρυκίσια προσανάμματα καί δυὸ ξερά ξύλα γιά τὴ θερμάστρα, τὴ μικρὴ μαντεμένια σόμπα, πού πρωτόφερε, λέει, στό χωριὸ ὁ καινούργιος δάσκαλος, Γενάρης ἀκόμα, καρδιά τοῦ Χειμῶνα κι ἡ φωτιά, ἡ ζωοδότειρα, δέν μποροῦσε, νά λείπει ἀπ' τὴν αἵθουσα διδασκαλίας...

Καί ἡ ἀναφορά στό δάσκαλο, ἐκείνη τή μέρα, λεπτομερῆς :

- Κύρ! Κύρ!...

- Τί εἶναι, Πάνο ;

- Κυρ', ἡ Φλώρα, ἔφερε σήμερα ἕνα τσάκνο, νά πρωθοῦμι κι οὐ Θανάης, τ' μπάριμπα μ' τ' Νίκ', ἕνα παλούκ'κι δέ χουράει στ' σόμπα...

- «Ντουχνιάσαμε», ἰδῶ μέσα, σήμερα! Θά πιγούμι, σάν τά πουντίκια...

Ἄνοιξαν τά παράθυρα, ν' ἀεριστεῖ ἡ αἴθουσα, ἔβγαλαν στήν αὐλή τό μακρύ παλούκι, ποῦχε τραβήξει ἀπό κάποιον φράχτη, καθῶς ἐρχόταν στό σχολεῖο ὁ Θανάης τ' μπάριμπα - Νίκ', τό τσάκισε ὁμάδα πρόθυμων μαθητῶν, τό ξανάβαλε στή σόμπα, ἔκλεισε πόρτα καί παράθυρα, μπῆκαν τά μαθήματα μπροστά!...

Πρωινή σχολική σκηνή, σχεδόν καθημερινή, κατά τήν περίοδο τοῦ Χειμῶνα...

Οἱ τελευταῖες μέρες τοῦ Γεναριοῦ, ἦταν ἐκείνη τήν ἀλησμόνητη χρονιά, ἰδιαίτερα κακόκεφες :

Ὁ οὐρανός συνέχεια σταχτοσυννεφιασμένος, μέ χαμηλά βαρειά μαυροσύνεφα, πού συνεχῶς κατέβαιναν, ὡς τίς κορφές τῶν γύρω βουνῶν καί λόφων, σκέπαζαν, τύλιγαν κι ἔκρυβαν τά πάντα.

Τά βράδια κατέβαιναν, ὡς κάτω στήν κοιλάδα καί τά πρωινά ἀργανέβαιναν τίς ρεματιές καί μέχρι νά ὑψωθοῦμε καί πάλι καί νά σταθεροποιηθοῦνε, νά ἀκίνητοποιηθοῦνε στά κορφοβούνια μ' ἀπειλητικές διαθέσεις, διάβαιναν ἀπ' τό χωριό, ἄλλοτε ἔρποντα καί ἀργασερνόμενα κι ἄλλοτε ἀνεβαίνοντας τά ὑψώματα, γοργοπετώντας πάνω ἀπ' τοὺς λόγγους, μέ τή δύναμη τ' ἀγεριοῦ, γεμίζοντάς το πυκνή - πυκνή ὑγρασία ἐπικαθισμένη στά δέντρα, στή χλόη, στοὺς διερχόμενους διαβάτες.

Κάποιες φορές τό πούσι ἀγκάλιαζε ὁλόκληρο τό χωριό γιά ὦρες καί παχύ, πυκνό κι ἀκίνητο, νόμιζε κανένας, πῶς ἤθελε, νά πάρει μαζί του καί νά ἐξαφανίσει καί σπίτια καί κήπους καί δέντρα καί χωράφια καί ζῶα κι ἀνθρώπους, καθῶς τοὺς ἔκρυβε πίσω ἀπ' τίς θαμπές, πυκνοῦφασμένες κουρτίνες του...

Σέ τέτοιες βαρεῖες χειμωνιάτικες μέρες, μουλιασμένες στήν ὑγρασία καί τό νερόχινο, ἡ αἴθουσα τοῦ Σχολεῖου γινόταν μισοσκοτεινὴ καί δέν μπορούσε, νά φωτιστεῖ, γιατί τό ἠλεκτρικό φῶς ἦταν ἀκόμα στίς πολιτείες.

Ἰδίως τ' ἀπογεύματα, ἔρχονταν τ' ἀπόσκια πολύ γρήγορα, γιατί ὁ Ἥλιος φώτιζε χαμηλά στὸν ὀρίζοντα τοῦ νοτιᾶ, γρήγορα ἔγερνε πρὸς τή δύση του καί χανόταν πίσω ἀπ' τά μακρινὰ βουνά.

Τότε οἱ συνθῆκες ἐπέβαλλαν τήν ἐνσχόληση μαθητῶν καί διδασκάλου μέ τά «Καλλιτεχνικά», λέει, μαθήματα, μέ τά ἱστορικά καί γεωγραφικά ταξίδια, μέ τήν Ὡδική καί τά Παραμῦθια, μέ τίς εὐκαιριακές διη-

γῆσεις καί τίς ἀναπαραστάσεις τῶν διδασκομένων.

Εἶχε γίνει θεσμός! Κάθε μικρός μαθητής καί μαθήτρια εἶχε στή μαρουδά του, τήν ὑφασμένη στόν ἀργαλειό, ἐκτός ἀπ' τό «Χαρτί» του, τ' Ἀναγνωστικό του βιβλίο, τήν Πλάκα του κι ἓνα - δυό τετράδια, πλοχέρι ὀλόκληρο σπόρους ντόπιου ἀνδροκαλάμποκου καί χούφτα κάστανα, μαζεμένα στόν Μαναστρόλογο τῆς Βαρνάκοβας μέ τά Πρωτοβρόχια!

Τίς μέρες τοῦ Χειμῶνα, πού ὁ παγωμένος βοριάς περνοῦσε ἀπ' τ' ἀνοιγμάτων τῆς πόρτας καί τῶν παραθυριῶν σφυρίζοντας, σάν τραῖνο καί μπαίνοντας στήν αἴθουσα πάγωνε καί δάσκαλο, ἤ θερμάστρα, κατακόκκινη, μάζευε καί δίδασκε γύρω τῆς καί θέρμαινε τούς μικρούς μαθητές, ὅλους κι ὅλους καμμιά δωδεκαριά, σάν τά κλωσσόπουλα ἢ θερμαινόμενη γάστρα τοῦ ὀρνιθοτροφείου!...

Τά μικρά χεράκια ἀπλώνονταν, τή μιά νά ζεσταθοῦνε, τήν ἄλλη ν' ἀκομπήσουν πάνω στό πυρωμένο σίδηρο κάστανα «τσιμπημένα» καί καλαμποκόσπορους, καί τήν ἄλλη ν' ἀρπάξουν γρήγορα τίς παπαδέλλες, πού πήδαγαν λαχταριστές σέ παράξενα σχήματα μεταμορφωμένες, ἀπ' τή δύναμη τῆς φωτιᾶς πάνω στους καλαμποκόσπορους, καθώς ἔσκαγαν, ἀνάμεσα σ' ἐπιφωνήματα χαρᾶς:

- Ὦχ! Τήρα μιά μεγάλ' παπαδέλλα!

- Ἐμένα, τό καστανάκι μ', καπνίζ'! Θά τοῦ βγάλου...

Ὅλοι χαρούμενοι κι εὐτυχημένοι ἀπ' τά ζεστά ἐδέσματα. Ἀκόμα κι ὁ δάσκαλος, γιά τούς ψημένους σπόρους, τούς καρπούς, πού οἱ μαθητές του, μέ μεγάλη τους εὐχαρίστηση τοῦ πρόσφεραν, τοποθετώντας τους στό τραπεζάκι τῆς ἔδρας του, ἀλλά καί γιατί ἡ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα, πού ἐπικρατοῦσε στήν αἴθουσα, μέ ἐπίκεντρο τή σόμπα, πού κι αὐτή μέ τή σειρά τῆς δέ χόρταινε, νά τρώει σιγά - σιγά τά ξερά ξύλα, πού τῆς ἔρριχναν, ἦταν ὅ,τι χρειαζόταν γιά τήν ἀπογευματινὴ διδασκαλία καί μάλιστα τῶν Ὀρησκευτικῶν τῶν πρώτων τάξεων.

- Κύρ', κύρ'! Φώναξε πρὸς τό δάσκαλό τῆς ἡ μικρὴ Φανούλα, ἐκεῖνο τ' ἀπόγευμα.

- Τί συμβαίνει, Φανή; Δέν ἔχεις ἄλλα κάστανα; ἀστειεύτηκε ὁ δάσκαλος.

- Ὁχ! Ἐχου! Ἀλλά μούειπι ἡ μάνα μ', νά σέ ρουτήσουμε, λέει, ἂν θέλ' ἡ δασκάλα, νά τσ' πάου καμπρουλάχανα, ἀπ' τοῦν κήπου μας. Ἐφές, Κυριακή, εἶχαμι καμπρουλάχανα μέ σύγλινο κι ἦταν οὐραίου! Νά τ'ς φέρου κι ἀπάν', δεῦτερα;

- Εὐχαριστεῖ πολὺ ἡ δασκάλα, πές στή μάνα σου, Φανή. Θά σᾶς παραγγεῖλομε, πές τῆς. Ἀλλά, γιά νά σᾶς ρωτήσω, παιδιά: Ἐχετε ἀκόμα στό σπίτι χοιρινό κρέας;

- Ἐχουμι.

- Τόσες μέρες! Ἦ ὅσες μέρες πέρασαν ἀπ' τά Χριστούγεννα, μέχρι

σήμερα, πού μπῆκε ὁ Κουτσο-Φλέβαρος;

Ἀπορία! Στοματάκια ὀρθάνοιχτα, ματάκια ἐρευνητικά, σαχτυλάκια, πού μετροῦσαν μέ τό δικό τους τρόπο...

Ὁ μικρός Ἀλέξης ἔκανε τό χέρι του γροθιά κι ἄρχισε, νά μετράει μέ τό δείχτη τ' ἄλλου χεριοῦ καί νά λέει:

– Ἀπάνω στόν κόμπο, οἱ μῆνες ἔχουν τριάντα μία μέρες. Μέσα στήν αὐλακιά, ἔχουν τριάντα μέρες, ἐκτός ἀπ' τόν Κουτσο-Φλέβαρο, πούχει εἴκοσι ὀχτώ:

«Γενάρης 31, Φλεβάρης 28, Μάρτης 31, Ἀπρίλης 30...».

Κι ὁ Πάνος τῆς Παρασκευῆς, ὁ πρωτόσκολος, τό βρῆκε καί ξεφώνισε:

– Νά πῶ ἐγώ, κύρ': Τριάντα μία ὁ Γενάρ'ς καί μία σήμερα ὁ Φλεβάρ'ς, μᾶς κάνουν τριάντα δύο κι ἑφτά ἀπ' τά Χριστούγεννα, μέχρι τ'ς τριάντα μία τοῦ Δεκεμβριοῦ, μᾶς κάνουν τριάντα ἑννιά μέρες καί μία ταχιά, σαράντα μέρες!...

– Πῶς τό βρῆκες τόσο γρήγορα, Πάνο;

– Τά λογαριάσαμε ἐφές στό σπίτ'!

»Ἡ μάνα μ', νά καταλάβ'ς, ζύμωσε λειτουργιά, γιά τ'ν ἐκκλησιά.

»Εἶναι, λέει, ταχιά τ'ς Ὑπαπαντῆς. Τότε, νά καταλάβ'τι, σαράντι ἡ Παναγίτσα κι πῆγε τό Χριστούλη στήν ἐκκλησιά, στόν παπα-Συμεών!...

Τό μάθημα τῶν εὐκαιριακῶν Θρησκευτικῶν εἶχε ἤδη ἀναπτυχθεῖ. Χρειαζόνταν ἀκόμα συμπληρωματικές εἰκόνες καί σύνδεση μέ τήν πραγματικότητα...

– Ἐμένα, πετάχτηκε ἀπρόσμενα ἡ μικρή Ἄννιῶ, μαθήτρια τῆς Πρώτης, τότε π' σαράντι ἡ μάνα μ' τό μπέμπη μας, σάν πήγαμι στ'ν ἐκκλησιά, δέν πῆγι ἡ μάνα μ' στοῦν παπᾶ περιστέρια...

– Καί τί πῆγε; ρώτησαν τ' ἄλλα παιδιά.

– Πήγαμε, λειτουργιά κι λάδ' κι ἀνάμμα, στ'ν ἐκκλησιά κι ἕνα λεφτό δώκαμι στόν παπα-Γιώργ'...

Στήν αὐλή τοῦ Σχολείου, ἐκεῖνο τ' ἀπόγευμα, παραμονή τῆς Ὑπαπαντῆς, ἡ χιονοθύελλα πανηγύριζε:

Πυκνές χιονονυφάδες κατέβαιναν συνέχεια καί ἀδιάκοπα, ἀπ' τόν γκριζο, τό χαμηλωμένο θόλο τ' οὐρανοῦ. Ὁ ἄνεμος τίς χόρευε, ὅπως ἔπαιζαν τά ὄργανά του κι ἐκείνες πιασμένες χέρι - χέρι χόρευαν μιά κλέφτικο πηδηχτό, τήν ἄλλη μπάλλο νησιώτικο καί τήν ἄλλη τή θεσσαλική караγκούνα, τή σιγανοκούνητη, μέχρις ὅτου κουρασμένες ἀκουμποῦσαν κι ἀναπαύονταν ἀπαλά - ἀπαλά στή γλόη, στό χῶμα, στά κλωνάρια τῶν δένδρων τῆς αὐλῆς καί τῶν κήπων, μεταφέροντας καί χαρίζοντας οὐράνια δῶρα σ' ὅλα τά ἐπί τῆς γῆς τά ὑπάρχοντα...

Πρήγορα τήν αὐλή ἔστρωσε μ' ἀπαλό, πουπουλένιο, τριζᾶτο στρώμα ὀλόλευκου χιονιοῦ, τό πλατάνι μετέβαλλε σέ παγόδενδρο, τό συρμάτινο

φράχτη σέ κερκίδες σταδίου γεμᾶτες φανατικούς, μικροκαμωμένους, ὄρθιους, ἀεικίνητους λιλλιπούτειους χιονοφιλάφλους, τὰ ἴτσια, τὰ διπλά, μέ τὰ μοσχομύριστα ἀσπροκίτρινα ἀνθάκια τους καί τὰ γαλανὰ ζουμπούλια, σ' αὐωδιάζοντες προσκυνητές τῆς χειμωνιάτικης ὥρας τῆς φύσης καί τό Σχολεῖο νά κοιτάζει πίσ' ἀπ' τὰ μισοκαθαρισμένα θολά τζάμια τῶν παραθυριῶν, ν' ἀποθαυμάζει καί νά σχολιάζει ἐκστατικά τὰ καμώματα τοῦ Φλεβάρη, τραγουδώντας χοροπηδηχτά:

«Χιόνι πέφτει στήν αὐλή

Κρύο ἔπιασε πολύ.

Κρύο ἔπιασε πολύ

Χιόνι πέφτει στήν αὐλή.

Κοκκινίζ' ἡ μύτη μας, τρέχουμε στό σπίτι μας.

Τρέχουμε στό σπίτι μας, κοκκινίζ' ἡ μύτη μας...».

Ἦταν καιρός γιά σχόλασμα. Ἡ μικρή Δεσποινιώ, πρωτάκι, τῶχε ζητήσῃ λέγοντας:

– Κύρ'! Δέ μᾶς ἀπολαῶς τῶλα; Πῶς θά πάου κι ἀπάν' στοῦ σπίτ' μας;...

Παιδικές, ἀγγελικές φωνούλες ἔφαλλαν ὀμαδικά, γιά στερνή φορά ἐκείνη τῆ μέρα, στόν «Πλάστη καί Θεό...».

Ἀνοίχτηκε διάπλατα ἡ πόρτα κι ἕνα - ἕνα παιδοπούλι γοργοπέταξε γιά τῆ φωλιά του.

Ὅμως ὁ πρωτόσκολος δέν ξέχασε καί τό δάσκαλο καί τοῦπε φεύγοντας:

– Κύρ'!

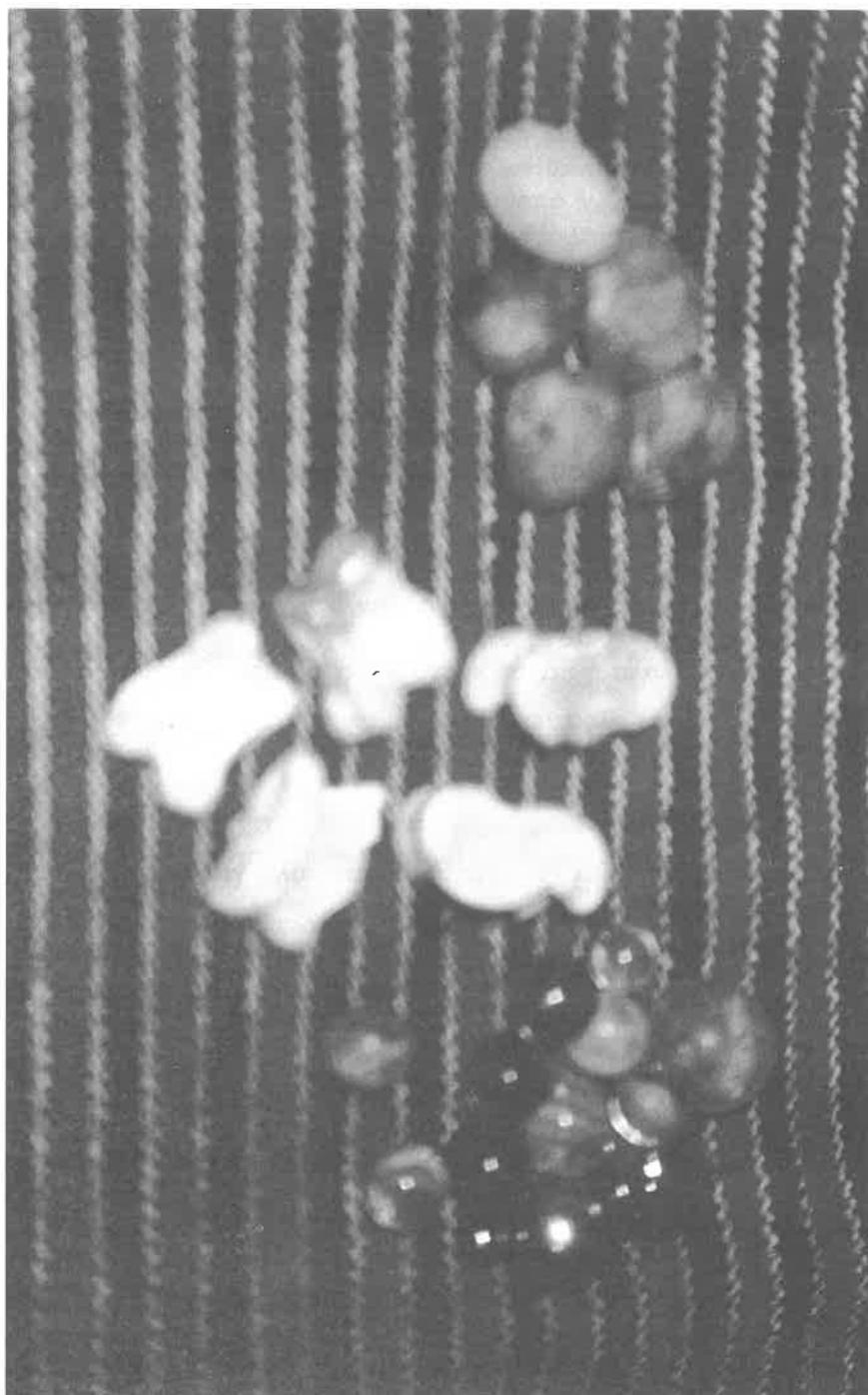
– Πές' το, Παναή.

– Κύρ'! «Παπαντούλα χιονισμένη; Κοφινούλα γιομισμένη!», μοῦ εἶπε ἡ μάνα μ'.

»Χαίρετ!...

.....

Κι ἡ φετινή Ὑπαπαντή ἦρθε κατηφορίζοντας ἀπ' τό Βουνό, ὅπως καί τότε, συνοδευόμενη μ' ἀπειρους συντρόφους, ἀμέτρητες κι ἀλογάριαστες χιονονυφούλες, ζωντανεύοντας μνήμες ἱερές, ἀπό τότε, πού ἡ ἐνασχόληση μέ τὰ παιδιά καί τῆ διδασχὴ τους, θεμελιῶνε καί τό σημερινό ὄνειρο...

Συλλογή παιδικών παργιδιών. Κορέντζιλοι (κότσια), Μπλιες, Πεντόβολα.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ

Παρασκευή Τοματοπελτέ

τοῦ Γεωργίου Κουτσοκλένη

Ἄς γυρίσουμε λίγα χρόνια πίσω, τότε δηλαδή πού ὄλα ἦταν ὁμορφα καί πρὶν ἐκεῖνος ὁ καταραμένος 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος γκρεμίσει ὄλες τίς παληές καλές ἀρχές καί δημιουργήσει νέες ἀξίες, καινούργια ἦθη καί ἔθιμα καί καινούργιο τρόπο ζωῆς.

Οἱ καινούργιες βιομηχανίες καί τὸ γιγάντωμα τῶν παληῶν, ἀλλάξαν τὸν τρόπο ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Σταμάτησαν οἱ σπαρμουδιές τῶν φτωχῶν ἐδαφῶν, ἀφοῦ ἡ ἐπιστήμη πολλαπλασίασε τὴν παραγωγή τοῦ σιταριοῦ κ.λπ. δημητριακῶν, ἀλλά καί ὄλων τῶν φυτῶν. Οἱ Ξηροπηγαδιῶτες σταμάτησαν νά φυτεύουν ντομάτα μέ τὴν ὁποία τροφοδοτοῦσαν ὄλη τὴν περιοχὴ μας κι' ἀκόμα πιό πέρα, γιατί τὰ λιπάσματα ἀπ' τὴ μιά καί ἡ Βιομηχανοποίηση ἀπ' τὴν ἄλλη ἔκαναν τὴν καλλιέργειά της ἀσύμφορη.

Θυμᾶμαι ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη λειτουργοῦσε ἓνα ἐργοστάσιο πού ἔκανε κονσέρβες μέ ντοματοπελτέ καί ἦταν ἐκεῖνο πού ἄκουγε στοῦ ὄνομα ΚΥΚΝΟΣ, στοῦ Ναύπλιο. Ἀργότερα ἔγιναν καί ἄλλα καί τὸ παληὸ μεγάλωσε, ἐκσυγχρονίστηκε καί πολλαπλασίασε τὴν παραγωγή του, ἀλλά καί τὰ εἶδη τῆς κονσερβοποιημένης ντομάτας.

Σήμερα ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἐργοστάσια πού ἐπεξεργάζονται τίς μεγάλες ποσότητες ντομάτας πού παράγεται σ' ὄλες σχεδόν τίς περιοχές τῆς Ἑλλάδας καί ἔτσι ἔχουμε μικρές, μεγάλες καί μεγαλύτερες κονσέρβες μέ μπελτέ, μέ κομμένη ντομάτα, μέ ὀλόκληρη ντομάτα καί βάλε. Μέχρι καί... κέτσαπ ἔχουμε.

Πρὶν λοιπὸν ἀπ' ὄλες αὐτές τίς ἀφθονίες καί τίς ποικιλίες τῆς κονσερβοποιημένης ντομάτας κάθε νοικοκυριὸ προσπαθοῦσε - καί τὸ κατὰφερνε - νά φτιάσει τὸν ντοματομπελτέ τῆς χρονιάς του μόνο του.

Ἡ ὄλη προσπάθεια γιὰ τὴν ἀσφάλιση τῆς ἀναγκαίας ποσότητας τοῦ μπελτέ γινόταν ἀπ' τίς γυναῖκες του σπιτιοῦ καί ἡ ὄλη διαδικασία ἔχει ὄπως παρακάτω περιγράφεται.

Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς καί ὅταν ἡ τιμὴ τῆς ντομάτας κατέβαινε στὰ 40-50 λεπτά τῆς Δραχμῆς τὴν ὀκά, κατέβαιναν οἱ νοικοκυρές στοῦ Ξηροπήγαδο (σημερινὴ Κίρρα), ἄλλος μέ τὰ ζῶα του καί ἄλλος μέ τὴ

σούστα του και αγόραζε παραγινόμενη ντομάτα, ανάλογα με τις ανάγκες του σπιτιού.

Υπήρχαν και οικογένειες με μικρές ανάγκες που έφτιαχναν τόν ντοματοπελτέ τους από ντομάτες δικής τους παραγωγής λίγο - λίγο. Όταν έφθανε ή ντομάτα στο σπίτι οι νοικοκυρές τις έκοβαν σε μεγάλα κομμάτια και τήν αλάτιζαν με χονδρό αλάτι και τήν αφήναν 3-4 μέρες έτσι, ανακατευοντάς την κάθε τόσο για να γίνει κάποιο ζύμωμα. Κατόπιν τήν έστιβαν με τά χέρια, μέσα σ' ένα άλλο δοχείο κάνοντας τήν φλύδα και τά σπόρια μια μπάλα σαν τή γροθιά τους, στεγνή από τό ζουμί.

Όταν τελείωνε αυτή ή διαδικασία τή μέν φλύδα τήν πετούσαν, τό ζουμί όμως τό σούρωναν προσεκτικά και τό καθαρό τό έβαζαν μέσα σε δοχεία πολύ άνοικτά, όπως ταισιά, νταβάδες, πιατέλες, λεκάνες κ.ά. για να υπάρχει έκτεθημένη στόν ήλιο, που τά έβαζαν, μεγάλη επιφάνεια.

Κάθε μέρα μία ή και περισσότερες φορές ανακάτευαν αυτό τό ζουμί, μέχρις ότου ό ήλιος πάρει όλο τό νερό που είχε μέσα αφήνοντας μόνο τήν ψύχα και τό αλάτι που είχαν ρίξει μέσα.

Έάν ό καιρός δέν βοηθούσε, εάν ή ποσότητα ήταν μεγάλη και εάν οι άσχολίες τής νοικοκυράς δέν επέτραπαν αυτή τή διαδικασία, τότε ήταν δυνατόν τό σούμα αυτό να τό βάλουν στή φωτιά για να πετύχουν τήν άφυδάτωση πολύ πιό γρήγορα. Αυτόν όμως τόν μελτέ δέν τόν λογάριάζαν για καλόν. Κι' όταν γινόταν κι' αυτό, δηλαδή ή άφυδάτωση, τότε οι νοικοκυρές μάζευαν τόν πολτό και τόν τοποθετούσαν μέσα σε πήλινες στάμνες, ρίχνοντας στο τέλος λίγο λάδι από πάνω για να άποφεύγουν τό ράχλιασμα.

Τώρα πλέον ό ντοματομελτές τής χρονιάς είναι έτοιμος για να νοστιμίξει όλα τά φαγητά που τόν χρειάζονται.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΔΕΛΦΟΙ: Ἕνας γάμος - μά τί γάμος

τοῦ Ἰωάννη Μπακούρου

Ἦταν στά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '40' ἀπό μέρες εἶχε διαδοθεῖ στό χωριό, πῶς τὴν Κυριακὴ θὰ γινόταν ὁ γάμος τοῦ Τάσου μὲ τὸ παρατσούκλι Κασάρας, πού ἦταν γιὸς τοῦ Λιά τοῦ Σκαρμούτσου τοῦ Τσέλιγκα πού εἶχε τὰ κοπάδια του φιλά στὸν Παρνασσό, καὶ ἔπαιρνε τὴν Κατερίν', πού ἦταν θυγατέρα τοῦ Εὐθυμίου (Σισόγιαννου) ἀπ' τὴ Δεσφίνα. Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωτὶ ξεκίνησαν καμμιά δεκαριά ζὰ ἀπὸ τοὺς Δελφούς, καβάλα ὁ γαμπρός καὶ οἱ δικοὶ του γιὰ τὴν Δεσφίνα τρεῖς ὥρες δρόμο (τότε δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ὁ δρόμος ὁ ἀμαξιτός, ὅπως σήμερα μὲσω Ἰτέας), καὶ ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὸν φιδωτὸ δρόμο τῆς Κίρφης φτάσανε κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ ἔγινε ὁ γάμος στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ λεβέντη Τάσου καὶ τῆς βεργολυγερῆς καὶ ὁμορφῆς Δεσφινοπούλας.

Ὅταν τελείωσε τὸ μυστήριο ἄρχισαν νὰ χαιρετοῦν οἱ συγγενεῖς (τῆς νύμφης) τοὺς νιόγαμπρους καὶ νὰ εὐχονται. Στὸν γαμπρὸ ἔριχναν μὲ τὴν παλάμη καὶ ἀπὸ ἓνα σκαμπήλι στό μάγουλο καὶ τοῦ ἔλεγαν «καλωρίζικος».

Ἀγρίεψε ὁ γαμπρός:

- Κατερίν', μ' ἔφερες δῶ νὰ μὲ χαστουκίσουν οἱ Δεσφινιώτες;

- Σῶπα, Τάσο, εἶναι τὸ ἔθιμο τοῦ χωριοῦ, οἱ συγγενεῖς νὰ σκαμπιλίζουν τὸ γαμπρὸ, εἶναι ἀπ' ἀγάπ', πῶς νὰ στό εἰπῶ, Τάσο;

- Θὰ σ'κοθῶ νὰ φύγω.

- Ποῦ θὰ πᾶς; τώρα πιά μπῆκε, Τάσου μ', ἡ κουλούρα (τὸ στεφάνι), δὲν ἔχεις νὰ πᾶς πουθενά. Νά, κοντεύουν νὰ τελειώσουν οἱ συγγενεῖς.

Τελείωσαν καμμιά φορά οἱ συγγενεῖς καὶ ἄρχισαν νὰ χαιρετοῦν διὰ χειραψίας καὶ ζωηρά οἱ Δεσφινιώτες. Μᾶς ξεχέρισαν, «νὰ ζήσετ' καὶ μὲ καλοὺς ἀπογόνους», κι ἦταν παρούσα σχεδὸν ἡμισὴ Δεσφίνα.

Ἀφοῦ δεχτήκαμε καὶ τίς εὐχές, μᾶς ξεπροβόδησαν ὡς ἔξω κοντὰ στὸν Ἁί- Στέφανο μὲ τραγούδια ὅπως αὐτό:

Σήμερα λάμπ' ὁ οὐρανός

σήμερα λάμπ' ἡ μέρα

σήμερα στεφανώθηκε

αἰτός τὴν περιστέρα

καὶ πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό τοῦ γαμπροῦ, τοὺς Δελφούς.

(Αὐτὰ τὰ ἔλεγε μετὰ ἀπὸ μέρες ὁ Τάσος ὁ γαμπρός στὸν καφενέ τοῦ Λάζου στοὺς φίλους του).

Στό χωριό είχαν βγει τό απόγευμα ό κόσμος στό Λούκη περιμένο- ντας νά 'ρθεί ό γάμος καί στού Σταματέλου τά χωράφια, μυρμηγκιά οί άνθρωποι, μικροί καί μεγάλοι. Καμμιά φορά ἄρχισαν νά βγαίνουν από τό λόγγο στόν πατνό δρόμο καί φάνηκε ή πομπή πού ἀνηφόριζε στίς κδέλες καί γέμισε ό δρόμος από γαιδορομούλαρα πού ἦταν στρωμένα μέ μακάτια καί πολύχρωμα χράμια. Τό θέαμα ἦταν φαντασμαγορικό καί τραγουδώντας ἔφτασαν στό Τζαφέρη υπό τά χειροκροτήματα καί τίς εὐχές τοῦ κόσμου.

Μπροστά σέ στολισμένα μουλάρια καβάλα πήγαιναν ό γαμπρός μέ καινούργια πουκαμίσα καί κοντά καμαρωτή (όπως λέει ή παροιμία), ή νύμφη μέ σεγκούνια καί μία ἀρμαθιά ψεύτικα φλουριά στό στήθος, ἐκεῖ πού περίμεναν τά ὄργανα, ό Γιώργης Ἀποστόλου (Πασαβιόλας), ό Ζα- χαριάς μέ τόν ταμπρά, καί ό Γιάγκος ό Σκίνης μέ τό κλαρίνο καί ἄρχι- σαν νά παίζουν τά ὄργανα, καί μπροστά ἐμεῖς, τό παιδιμάνι τοῦ χω- ριοῦ. Ἀκολουθοῦσαν παίζοντας τά ὄργανα καί κοντά οί νιόγαμπροί καί οί συγγενεῖς, ὄλοι καθαλαρέοι, πέρασαν σχεδόν ἀπ' ὄλους τούς δρόμους τοῦ χωριοῦ ἐνώ από τά μπαλκόνια τούς ἔραιναιν μέ ρύζι καί τούς εὐχό- ντουσαν νά ζήσουν σάν τά ψηλά Βουνά.

Ἐφτασαν ψηλά στά πηγαδούλια, στό προσκυνητάρι τῆς Ἀγίας Ντάμ- σας (Παντάνασσα), δίπλα από τή Βρύση (πού δέν ὑπάρχει σήμερα). Ἐκεῖ πίσω ἦταν τά Σκαρμουτσέικα ἕνας ὀλόκληρος μαχαλάς, ὅπου ό γέ- ρο - Λιάς εἶχε σφάξει δύο πράτνες (προβατίνες) στέρφες καί τώρα ἦταν ἔτοιμες, ροδοψημένες, γιά τούς καλεσμένους στό τραπέζι τοῦ γάμου καί ή κνίσια μοσχοβολοῦσε στόν ἀγέρα, ἐνώ στήν αὐλή ἔβραζαιν σέ ἕνα μεγά- λι κακάβ' κάμποσα κοφίδια κρέας πού θά ἔριχναιν μέσα στό πλιγούρ'.

Φτάσανε στό σπίτι καί ή Νύφη ή Κατερίν', κτύπησε τό ρόδι στήν πόρτα καί τό πέταξε μέσα, κατά τό ἔθιμο. Μετά στή μικρή πλατεῖα μπροστά στό σπίτι ἔπαιξαν τά ὄργανα καί ό Γιάγκος τραγούδησε τό Τσάμικο:

– Νᾶμουν ἐλιά στά Σάλωνα καί κλῆμα στήν Δεσφίνα,
νᾶμουν καί στήν Ἀράχωβα δραγάτης στά Κορίτσια!...

καί ὅταν ή νύφη ή Κατερίν' μπῆκε πρώτη, πού ἦταν καί χορευταροῦ, ό γέρο - Λιάς ἐνθουσιασμένος τῆς φώναξε: «Βάρτο, Κισφινιώτισσα, στά νύχια»!! (δηλαδή, νά τό χορέψει ἐπί τόπου στά νύχια μέ τσαλιμάκια).

Τότε ἄρχισαν οί Σκαρμουτσαῖοι τούς πυροβολισμούς μέ τούς γκρά- δες καί κᾶηκε τό πελεκούδι, πού λένε, καί ἔγινε γλέντι τρικούβεργο πού βάσταξε ὡς τήν αὐγή μέ τή συμμετοχή ὄλων τῶν γειτόνων καί φίλων καί τόν θυμόντουσαν γιά πολλά χρόνια.

Ὁ γάμος τότε στό χωριό ἦταν μεγάλο γεγονός καί συμμετεῖχαν ὄλοι οί χωριανοί, ἀλλά, χωρίς τίς σημερινές ἐπισημότητες.

ΑΜΦΙΣΣΑ: Τό βραδυνό ραγολόι καί ὁ Γραβάτας

τοῦ Παναγιώτη Ε. Πουρνάρα

Κατοχή, πείνα καί δυστυχία. Τά χρήματα «ρουβλία» καί ἀπό πάνω ἡ ἰταλική μπότα τοῦ κατακτητῆ.

Κανόνισαν, λοιπόν, πέντε - ἕξι νεαροί φίλοι νά πᾶνε ραγολόι νύχτα στὸν ἐλαιῶνα τῶν Σαλώνων. Ντόπιοι ὄλοι τους, ἤξεραν τὰ κατατόπια. Ἦταν ὁ Μάγκας, ὁ Θύμιος, ὁ Ἀντώνης, οἱ δύο Γιάννηδες καί ὁ Λιάς. Νύχτωσε γιὰ τὰ καλά καί γιὰ νά ἀποφύγουν τὰ ἰταλικά φυλάκια κατέβηκαν δίπλα ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Μπανᾶ (τό ἐκεῖ φυλάκιο δέν λειτουργοῦσε). Ἄνοιξαν τὸ πορτέλι τῆς μάντρας καί βρέθηκαν στὶς ἐλιές. Θά πήγαιναν πέρα πρὸς τὸ Κούσκι. Ὁ Ἀντώνης ἦταν ξυπόλητος μέχρις ἐκεῖ. Εἶχε ὁμως στὸ ἄδειο σακί, πού κουβαλοῦσε στοὺς ὤμους του, ἓνα ζευγάρι ἰταλικές μπότες, τίς ὁποῖες καί φόρεσε.

Προχωρώντας ἡ παρέα, μέ χίλιες δυὸ προφυλάξεις, ἔφτασε καμμιὰ διακοσαριά μέτρα παραπέρα, στὸν Ἀρμακά. Ἐκεῖ πατώντας ὁ Ἀντώνης μέ τίς μπότες ἔκανε πολὺ θόρυβο, γιατί εἶχαν ἀπὸ κάτω σιδερένια καρφιά καί πέταλα. Ἄκουσαν οἱ Ἴταλοί ἀπὸ τὸ φυλάκιο, πού ἦταν πίσω ἀπὸ τὸ τότε ἐξοχικὸ κέντρο «Χαραυγή» (σημερινὸ πρατήριο βενζίνης τοῦ κ. Πολίτη), καί νομίζοντάς τους γιὰ ἀντάρτες ἔριξαν δυὸ - τρεῖς ριπές στά τυφλά, μέ τὸ πολυβόλο. Ἀκούγοντας τοὺς πυροβολισμούς οἱ ἥρωές μας ἔπεσαν κάτω καί σιγά - σιγά προχώρησαν πέρα πρὸς τὸ Κούσκι, ραγολογώντας στά σκοτεινά.

Ξάφνου βλέπουν μπροστά τους φῶς καί ἀμέσως ἀκουσαν γαυγίσματα σκύλου. Πάγωσαν καί ἔμειναν ἐπὶ τόπου. «Μᾶς ἔπιασαν οἱ δραγάτες», σκέφτηκαν. Πετάγεται ὁ Θύμιος καί τοὺς λέγει: «Μὴ φοβᾶστε, ρέ! Εἶναι ὁ θεὸς μου ὁ Γιωργάκης μέ τὸν Καλαμπόκη καί κάνουν κι αὐτοὶ τὴν ἴδια δουλειά. Γνώρισα τὴ φωνή τοῦ Γραβάτα!».

Ὁ Γιωργάκης μέ τὸν Καλαμπόκη ἦταν γείτονες καί ἀχώριστοι φίλοι. Πενητάρηδες τότε. Σχεδὸν κάθε χειμωνιάτικο βράδυ, ὅταν εἶχε καρπὸ, ἔκαναν αὐτὴ τὴ δουλειά, Μαλιστα, ἔκαναν μέ τόση ἐπιδεξιότητα τὸ ραγολόι, πού τὸ εἶχαν ἀναγάγει σὲ ἐπιστήμη! Γιὰ νά ἔχουν δέ πλήρες ὀπτικὸ πεδίο τὴ νύχτα, ὅταν δέν εἶχε φεγγάρι, ἀναβαν μιὰ λάμπα θυέλλης καί ἔχοντας κρεμάσει ἀπὸ ἓναν ντουρβά στὸ λαιμὸ τους ἀνεβασμένοι πάνω στὸ δέντρο «ἄρμεγαν» τίς ἐλιές. Εἶχαν ὁμως καί τὸν Γραβά-

τα, ένα πανέξυπνο άσπρο μικρό σκυλάκι σά γάτα, τό όποίο γύριζε γύρω - γύρω σέ άκτίνα έκατό μέτρων και ό,τι ζωντανό καταλάβαινε γαύγιζε δίνοντας τό χαμπέρι. Τότε αυτοί χαμήλωναν τό φως τής λάμπας ή τήν έσβηναν έντελώς και κάθονταν επάνω στό δέντρο ακούνητοι μέχρι νά περάσει ό κίνδυνος. Μετά συνέχιζαν τή δουλειά τους χωρίς φόβο.

Συνήλθαν, λοιπόν, οι φίλοι μας. Παρέκαμψαν τό χώρο τής επίχειρησης «Γιωργάκη - Καλαμπόκη» και συνέχισαν κι αυτοί τή δουλειά τους χωρίς νά ένοχλήσουν. Σεβόμεμενοι, βεβαίως, τούς κυρίους συναδέλφους.

Έπεξήγηση:

βραδινό ραγολί = άρμεγμα του καρπού

χαμπέρι = νέο

δραγάτες = άγροφύλακες

άρμακάς = σωρός από πέτρες

ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΕΣ ΝΥΧΤΕΣ

ΚΑΠΟΤΕ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Του Άριστεΐδη Χρ. Πετρόπουλου
(Σκαρμισσιώτης)

Άρκετά χρόνια είχαμε νά ζήσουμε μέ τόσα πολλά χιόνια καί κρύσταλλα «σπαθιά» κρεμασμένα στίς «άστρέχες» τῶν σπιτιῶν μέ τά κεραμίδια.

Θυμήθηκα τά χρόνια ἐκεῖνα τά παλιά τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας στό χωριό τό βίο τῆς γαϊγᾶς. Γι' αὐτό, γαϊγιά, ἀπόψε θά 'θελα ν' ἀκουμπήσω τό κεφάλι μου στά στήθια σου καί τό μαλακό ζαρωμένο σου χέρι «σάν ζεστό προζύμι» νά γλυστρήσει ἀπ' τό λαιμό τῆς μπλούζας στήν πλάτη μου κι ἔτσι χαϊδεύοντας ν' ἀρχίσεις παραμῦθι, ἐκεῖνο τό ἀγαπημένο παραμῦθι, γιά τίς νεράιδες πού τίς νύχτες χορεύουν στίς πηγές τοῦ χωριοῦ κι ὅποιος τίς δεῖ τρελλαίνεται γιά πάντα.

Ξέρεις, γαϊγιά μου, ὅλα ἐδῶ ἔχουν ἀλλάξει. Οἱ αὐλές χάθηκαν. Τώρα μένουμε σ' ἓνα τεράστιο σπίτι, πού ὅμως δέν εἶναι ὄλο δικό μας. Τό μοιραζόμαστε μέ ἄλλες δέκα οἰκογένειες πού οὔτε κᾶν τούς γνωρίζουμε.

Τόσα χρόνια ἐδῶ κι ὅμως οὔτε τά μικρά τους ὀνόματα γνωρίσαμε. Δέν ἔρχονται στίς βεγγέρες τά βράδυα. Οὔτε τίς Κυριακές ἀλλάζουμε φαγητά καί γλυκίσματα. Μερικές φορές, σάν ἀνταμώνουμε στήν πόρτα - λές κι εἴμαστε μαλωμένοι - δέν λέμε οὔτε καλημέρα.

Κάθε πρωῒ αὐτό τό μεγάλο σπίτι ἐρημώνει. Ὅλοι πᾶνε στίς δουλειές. Τά μικρά παιδιά τά πᾶνε στόν παιδικό σταθμό. Τά μωρά ἔχουν δικό τους δωμάτιο, γιατί ὅπως λένε οἱ εἰδικοί δέν πρέπει νά μάθουν νά μένουν μαζί μας. Σάν μεγαλώσουν λίγο, πηγαίνουν σχολεῖο, φροντιστήριο, γυμναστήριο, πιάνο, ξένες γλώσσες ὅπου κι ἐκεῖ κάποιος εἰδικός θά ἀσχοληθοῦν μαζί τους. Ξέρεις, γαϊγιά - μή μοῦ θυμώσεις - ἂν ζοῦσες σήμερα θά ἤσουν ἀχρηστη.

Γιατί σέ τίποτα δέν εἶσαι εἰδική. Δέν θά σ' ἀφήναμε νά μεγαλώσεις τά παιδιά, γιατί θά τά κακομάθαινες. Ἄσε πού θά τά χάζευες μέ τά παραμῦθια.

Ξέρεις, σήμερα στά παιδιά λέμε μόνο τήν ἀλήθεια. Δέ θά σ' ἀφήναμε νά μαγειρεύεις, γιατί δέν ἔχεις ιδέα ἀπό ὑγιεινή διατροφή, οὔτε ξέρεις νά χειρίζεσαι το μίξερ, τόν φούρνο μικροκυμάτων καί τό πλυντήριο πιάτων. Βέβαια, οὔτε λόγος γιά σφουγγάρισμα - θά χαλάσεις τό παρκέ. Θά καθύσουν ἀπραγη στήν πολυθρόνα μπροστά στήν τηλεόραση.

Δέ θά ξέραμε ποῦ νά σ' ἀφήσουμε τά Σαββατοκύριακα καί τό καλοκαίρι, ὅταν θά φεύγουμε διακοπές. Ξέρεις, γιαγούλα, στό τέλος θά βρῖσκαμε ἕναν καλό οἶκο εὐγηρίας.

Τώρα ἔτσι τό λένε τό γηροκομεῖο καί θά ἔμενες ἐκεῖ.

Μήν ἀνησυχεῖς, ὅμως. Θά ἐρχόμαστε κάποιες Κυριακές στήν ἀρχή. Μετά μπορεῖ καί νά ξεχνούσαμε. Θά ξεχνούσαμε τή ζεστή ἀγκαλιά σου, τά χάρδια σου, τά δάκρυά σου. Τίς πίκρες, πού τόσα χρόνια ἔκρυβες γιά νά μήν πληγωθοῦμε ἐμεῖς. Τίς θυσίες σου. Τά ὄνειρα πού ἔθαψες, γιατί μᾶλλον δέ θά μᾶς ἄρεσαν.

Ὅμως, γιαγιά μου, καί πάλι θά ἦσουν τυχερή. Θά εἶχες περάσει ὅλα σου τά χρόνια, πιστεύοντας πώς θά γεράσεις περιτριγυρισμένη ἀπό παιδιά κι ἐγγόνια.

Ἀπό φωνές καί γέλια. Ἐμεῖς μεγαλώνουμε ξέροντας πώς θά εἴμαστε ἀχρηστοί καί ἐπιζήμιοι.

Βλέπεις, ὅλα ἀλλά τόσο γρήγορα ἐδῶ.

Πάντα, ὅμως, ὅταν νοιώθουμε πληγωμένοι, θά ὀνειρευόμαστε τή ζεστή σου ἀγκαλιά, τά μαλακά ζαρωμένα σου χέρια νά χαϊδεύουν τά μαλλιά καί τήν πλάτη μας καί θά περιμένουμε ν' ἀρχίσεις τό παραμῦθι. Μιά φορά κι ἕναν καιρό κάποτε ἡ ζωή στό χωριό...

ΟΙ ΑΛΚΥΟΝΙΔΕΣ ΗΜΕΡΕΣ «Μυθολογία καί θρύλοι»

Τοῦ Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου
(Σκαρμισσιώτη)

Ἀλκυονίδες λέγονται οἱ ζεστές καί ὁμορφες ἐκείνες ἡμέρες τοῦ χειμῶνα, πού τίς χάρισε ὁ Θεός στήν Ἀλκυόνη, γιά νά κλωσσᾶ τά αὐγά της.

Σύμφωνα μέ τή μυθολογία, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πώς ὁ Αἴολος, ὁ θεός τῶν ἀνέμων, εἶχε θυγατέρα του τήν Ἀλκυόνη.

Ἦταν πολύ ὁμορφη καί πήρε γιά ἄνδρα της τόν βασιλιά Κήκυο. Οἱ δύο νέοι ζοῦσαν εὐτυχισμένοι, καυχῆθηκαν μάλιστα πώς ἦταν περισσότερο εὐτυχισμένοι καί ἀπό αὐτούς τούς ἴδιους τούς ἀθάνατους θεούς τοῦ Ὀλύμπου.

Θεώρησαν τούς ἑαυτούς τους θεούς καί τούς ὀνόμασαν Δία καί Ἥρα.

Αὐτό ἐξόργισε τόν Δία καί τούς τιμώρησε σκληρά. Τούς ἔκανε καί τούς δύο θαλασσοπούλια. Γλᾶρο ἐκείνον, φαροπούλι ἐκείνη.

Ὅμως ἡ δυστυχία τῆς Ἀλκυόνης δέν σταμάτησε ἐκεῖ. Καταδικάστηκε ἀκόμα νά γεννᾶ τά αὐγά της τό χειμῶνα κι ὄχι τήν ἀνοιξη, ὅπως τά ἄλλα πουλιά.

Καί τό χειρότερο ἦταν τοῦτο: Μόλις γεννοῦσε τά αὐγά της στά ἀπόκρημνα βράχια τῆς ἀκρόθαλασσιᾶς, σηκωνόταν τρομερή τρικυμία.

Τά θεόρατα κύματα, πού κτυποῦσαν μέ ὀρμή στούς βράχους, ἔφταναν ὡς τή φωλιά της καί τῆς ἔπαιρναν τά αὐγά. Ἔτσι, ἐνῶ κάθε χρόνο γεννοῦσε αὐγά ἡ καημένη ἡ Ἀλκυόνη, ποτέ δέν μπορούσε νά ἀποκτήσει παιδιά. Ἐκλαψε τότε ἀπαρηγόρητα καί παρακαλοῦσε τόν Δία νά τήν συγχωρήσει γιά τό σφάλμα της.

Ὁ Δίας τή λυπήθηκε κάποτε καί τῆς χάρισε, στά μέσα Ἰανουαρίου, 14 ἡμέρες καλοκαιρίας γιά νά κλωσσᾶ ἡσυχῆ τά αὐγά της.

Αὐτές τίς ἡμέρες, ὁ κόσμος ἀπό τό ὄνομα τῆς Ἀλκυόνης, πού γιά χάρη της δόθηκαν, τίς λέει: «Ἀλκυονίδες ἡμέρες». Οἱ μέρες αὐτές εἶναι εὐχάριστες γιά ὄλους. Ὅλοι χαίρονται τή λιακάδα καί τόν ὁμορφο καιρό τους.

Τά παιδιά, πού τά έχει κλείσει μέσα ό βαρύς χειμώνας, βγαίνουν καί παίζουν χαρούμενα.

Οί γέροι καί οί γριές κάθονται στά προσήλια καί χαίρονται τήν καλοκαιρία.

Έπίσης, οί γεωργοί καλλιεργοῦν τά χωράφια τους, οί κτηνοτρόφοι καθαρίζουν στά κονάκια τους τά μαντριά για τόν υπόλοιπο χειμῶνα.

Άκόμα καί οί ψαράδες συντηροῦν τά δίχτυα τους καί βγάζουν ἀρκετά φρέσκα ψάρια.

Έτσι, κοντά στήν Άλκυόνη, ὅλος ὁ κόσμος ὠφελεῖται ἀπό τίς ὀμορφες Άλκυονίδες μέρες.

Γι' αὐτό ὅλοι τίς περιμένουν μέ λαχτάρα.

Μέ λαχτάρα θά περιμένει κι ὁ γλάρος σ' ἐκείνη τήν ἔρημη ἀκρογιαλιά πού ἔζησε μέ τήν πεντάμορφη Άλκυόνη, πού τώρα τά κύματα χαϊδεῦουν καί μοιάζει σά νά τοῦ λέει: Θά γυρίσει, θά γυρίσει, θά γυρίσει...

ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΛΑΜΠΕΣ ΤΟΥ ΓΕΡΟ-ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Τοῦ Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου
(Σκαρμισσιώτη)

Γκρίζα νυχτερινή σιωπηλή ἀτμόσφαιρα. Τό φεγγάρι καινούργιο, ὄρθιο σάν φέτα πεπονιοῦ. Χειμώνας στό μικρό χωριό στήν ἄκρη τῆς πλαγιᾶς, πού ζώνονταν γύρω - γύρω ἀπό ὑψώματα, ἀπό νότια πουρνάρια καί πέτρες. Βορινά τοῦ χωριοῦ, κάτω ἀπό τή σιδηροδρομική γραμμή τοῦ ΟΣΕ μέ τόν σταθμό τῶν τραίνων, ἀπλώνονται τά καμποχώρια, γυμνός ὁ τόπος, θεόγυμνος, κάπου - κάπου ὀγκορσιὰ καί καμμιὰ ἰτιά στίς νεροσυρμές, ἔσπαζαν τή μονοτονία τῆς γύμνιας.

Στά παλιά τά χρόνια, ὄλος τοῦτος ὁ τόπος ὀργώνονταν καί στά ρεβένια. Ὑστερα λιγότεψαν τά χέρια ἔφυγαν γιά τίς πόλεις καί γίνανε βοσκοτόπια.

Ἡ γῆ, στή βαθύτερη ὑπόστασή της, στά ἱερά καί ὄσια πού τή συνθέτουν, σέ κάποιες ὥρες καί σέ κάποιες φάσεις, «στό μεγαλεῖο τοῦ Δημιουργοῦ», ἂν ἔτσι μπορεῖ νά γραφτεῖ, διατηρεῖ, συντηρεῖ καί τροφοδοτεῖ τόν ἄνθρωπο καί κάθε ζωντανό, ὄση ἀλλοφροσύνη, ὄση ἀχαριστία κι ἂν ἔχουν κάποιοι ταμαχιάρηδες.

Ἡ γῆ ἀκόμα ὑπάρχει. Οἱ ἄνθρωποι ὑπάρχουν. Καί στά καθημερινά τραπέζια δισεκατομμύρια καρβέλια φωμιοῦ λιανίζονται. Ὅση χημεία κι ἂν κάμει ἡ ἐπιστήμη.

Χειμωνιάτικο πρωινό, πρωῖ - πρωῖ βημάτισε, προχώρησε, στάθηκε ἐπίμονα. Ὁ χειμώνας στίς αὐλές τῶν σπιτιῶν, στούς κήπους μέχρι καί στά ἀπομονωμένα καλυβόσπιτα.

Εἰμέρωσε παγωνιά, βοριάς χιονιάς πέρασε ἀπό θάλασσες κι ἀκρογιαλίες, ἀπ' τοῦς κάμπους, ἀπό βουνοκορφές, τά δάση καί βυθίστηκε μέσ στίς ρεματιές, βγήκε κι ἀκούμπησε στίς στέγες τῶν σπιτιῶν καθώς ὁ ἥλιος, ἐκείνη τήν ὥρα πήγαινε νά περάσει τίς ἀχτίδες του μέσα ἀπ' τό παράθυρο στό γιομᾶτο δωμάτιο ἀπό βιβλία καί βιβλιοθήκες.

Χειμωνιάτικος κι ὁ συγγραφέας μέ τά κάτασπρα μαλλιά του, πίσω ἀπ' τό τζαμωτό τῆς κάμαρῆς του καί προσμένουν καρτερικά τόν

ἀποχαιρετισμό του, πρὶν ἀποτραβηχτεῖ καὶ σβηστεῖ τὸ φῶς του.

Ἄχ! αὐτὴ ἡ μοναξιά, αὐτὴ ἡ ἀπομόνωση, ἔρχονται στιγμὲς πού δυστυχῶς ὁ καθένας φωνάζει, στιγμὲς πού ἀπλώνει τὸ χέρι του ζητώντας ψυχικὴ συμπαράσταση, ἀνθρωπιὰ. Τούτῃ ἡ φωνὴ του χάνεται ὅμως, καὶ δὲν βρίσκει τὴν ἀνιδιοτελῆ καὶ αὐθόρμητῃ ἀντίδραση χωρὶς συμβατικότητα.

Λόξεψε τὸ βλέμμα του ὁ γερο-συγγραφέας κατὰ τὴν συντροφισσά του καὶ μονολόγησε ἀπὸ μέσα του: Πῶς ἦρθε αὐτός ὁ ἥλιος μέσ τὸ καταχείμωνο καὶ κατὰ πῶς φαίνεται θὰ διατηρηθεῖ ὀλημερίς, ἀλλὰ τώρα τὸ χειμῶνα ἔρχεται γρήγορα καὶ τὸ γέρμα του. Πρὸς ὥρας οἱ ἀχτίδες του κεντοῦν τίς χρυσὲς ἐλπίδες τους. Τὸν ἔνωσε τὸ παραπονιάρικο λόγο του καὶ μέ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του τοῦγενεφε. Μὰ ἐσύ τώρα ἄρχισε νὰ γράφεις μ' αὐτές, ὅπως λές, τίς πνευματικὲς ἀναλαμπές, τοῦτο τὸ χειμωνιάτικο πρωῖνό.

Τὰ λόγια τῆς κάρπισαν στό μυαλό του καὶ μάχονταν νὰ παρηγορηθεῖ καὶ νὰ συμβιβαστεῖ μαζί τῆς. Δὲν τὰ κατάφερε καὶ κατάπεσε στό λόγιασμα: Πῶς τοῦτος ὁ ἥλιος πρὶν λίγο διάλυσε τὴν πρωῖνὴ καταχνιά κι ὅσο ἀνέβαινε σκορποῦσε ἀπλόχερα τὸ λαμπερὸ φῶς του στό δωμάτιό του; Κι ἀπόρησε μέ τούτῃ τὴν ἀλλαγὴ, πέσαν τὰ πέπλα τοῦ μυαλοῦ κι ἄφησαν τὰ ἀραδιασμένα βιβλία του στά ράφια τῆς βιβλιοθήκης του, τίς φωτογραφίες του, τίς ἐπαινετικὲς κριτικὲς στά βιβλία του, στίς ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικά.

Κι εὐθύς ἀναγύρισε στό θυμητικό του, ἡ λαχτάρα τῆς ἐκδοσης κάθε βιβλίου του, ἡ ἀγωνία, ἂν θὰ εἶναι καλοταξίδευτο στό ἀναγνωστικό κοινό.

Φευγαλέο χαμόγελο, εὐχαρίστηση ξαναβγῆκε ἀπὸ τὰ μαραμμένα χεῖλη του καὶ σάν παιχνιδιάρικες ἀναλαμπές πρόβαλαν τὴ σκέψη του κι ἐκεῖνος βιάζονταν νὰ ἀπαντήσῃ μὴν καὶ παρεξηγηθεῖ γιὰ ξιπασμένος.

Ἄλλωστε, τοῦ ἄρεσε ἐκεῖνῃ ἡ ἐπικοινωνία μέ τὸ ἀναγνωστικό κοινό νὰ γράφει γιὰτὸ τοῦ ἔδινε θάρρος καὶ ιδέες.

Ὁ ἥλιος εἶχε πιά βασιλέψῃ, ἔγινε παρελθόν. Τὰ βουνά τῶν Ἀγράφων ἀκίνητα, νεκρά, χιονισμένα, μελαγχολικά εἶχαν καταπιεῖ τὸ φῶς του.

Μέσα στό σύθαμπο λαμπύρισε φευγαλέα στό νοῦ του οἱ ἐγκυκλοπαίδειες, συνεργασία στίς ἐφημερίδες καὶ στά περιοδικά μέ τίς βιογραφίες του.

Κι ἀναδύθηκαν στὴν μνήμη του οἱ ἀτομικὲς προσκλήσεις γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ μιὰ διάλεξη ἢ νὰ παραβρεθεῖ στὴν παρουσίαση τοῦ

βιβλίου κάποιου συγγραφέα. Κι ὅλες τοῦτες οἱ θύμησες βάραιναν τό νοῦ του, ἔγειρε τό κεφάλι του καί λογιάστηκε πῶς ὅσο τά χρόνια κυλοῦσαν τόσο καί ὠρίμαζε πῖοτερο κι ἔβγαζε μεστούς στοχασμούς, πού τούς συνταίριαζε γιά νά πάρουν νόημα καί οὐσία κι ἔτσι νά βοηθάει στούς νέους συγγραφεῖς λογοτέχνες μέ ὁρμήνιες καί ὁδηγήματα.

Ἐνιωθε πῶς τούτη ἡ συμπαράσταση ἦταν χρέος τοῦ κάθε παλιοῦ συγγραφέα. Τό λειτούργημα εἶναι νά ἐκφράζεται μέ τή γλῶσσα.

Τό χάρισμα αὐτό πού καλλιεργεῖται μέ τή μελέτη καί τήν πρακτική, ἀπό ἀποστολή μπορεῖ νά γίνει καθήκον.

Ἀπό τή μιά μεριά ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νά βρεθεῖ καί νά ἐρευνήσει πνευματικούς καί καλλιτεχνικούς χώρους, καιρούς κι ἀνθρώπους πού εἶπαν κάτι τό σημαντικό κι ὄχι γνωστό στήν ἀνθρωπότητα καί μέ τόν ἀπαλό στοχαστικό του λόγο, σέρνει τήν αὐλαία καί μᾶς ἀποκαλύπτει τήν γοητεία τοῦ χρόνου.

Εὐχαριστιόταν διπλά, ὅταν ἔβλεπε τούς παλιούς καί νέους πνευματικούς συναδέλφους στήν Ε.Ε.Λ., δίνοντας διάφορες διαλέξεις μέ ζωντάνια καί δύναμη γιά καινούργιες δημιουργίες.

Πικραμένος ἀναρωτήθηκε: τί νά ἔγινε ὁλος ἐκεῖνος ὁ κόσμος, πού αὐτός τόν εἶχε ἀγκαλιάσει μ' ἀγάπη καί καλοσύνη; Πῶς ἔγινε κι ἐξαφανίστηκε κόσμος, πού αὐτός τόν εἶχε ἀγκαλιάσει μ' ἀγάπη;

Ἀκόμα κι ὅσοι φίλοι ἀπόμειναν στή ζωή, ἔχουν περιορίσει τήν ἐπαφή μαζί του σ' ἓνα τυπικό τηλεφώνημα.

Τώρα ἔχουν ἀπομείνει οἱ δυό τους, ἀποξεχασμένοι. Ἡ συντροφισσά του, τόν κοιτοῦσε ἐκστατική κι ἀφουγκραζόταν τό πικρό παράπονο τῆς ψυχῆς του.

Ἵποψιαζόταν πῶς τῆς ψιθύριζε: «Μέ ποιόν ν' ἀναπολήσω τίς χαρές, τούς πόθους, τίς λαχτάρεις τῆς νιότης πού ἔφυγε»;

Σέ ποιόν νά ἐμπιστευόταν ἐκεῖνα τά νεανικά ὁράματα καί τήν γρανιτένια θέληση νά δώσει ἀπό ψηλά φῶς καθάριο, ἀγνό, τίμιο στούς ἀνθρώπους.

Στά τελευταῖα χρόνια, ἡ κοινωνική ἐρήμωση τῶν χωριῶν πού ἔχει ἀρχίσει καί γενικά τῆς ὑπαίθρου, δέν ἀργησε νά δείξει τά «ἀγαθά» τῆς ἀποτελέσματα.

Οἱ δυό - τρεῖς δεκαετίες πού πέρασαν ἦσαν ἀρκετές νά διδάξουν περίτρανα ὅτι ὁποῖος παρασπονδεῖ ἀπό τή φύση τιμωρεῖται, γιατί σ' αὐτή κυρίως παίζεται τό παιχνίδι τῆς ζωῆς.

Ἐτσι περίπου, σάν τιμωρημένος, μοιάζει κάτοικος τῆς μεγαλοπόλης. Μέσα σέ τσιμεντένια κυψέλη πού μᾶλλον πλεονάζουν ὄχι οἱ μέλισσες ἀλλά οἱ πολλοί γνωστοί, σ' αὐτές ἀνεργοί σύντροφοί του

προσπαθοῦνε νά ξαναβροῦνε τήν πορεία τους στίς χαμένες πυξίδες προσανατολισμοῦ.

Τό χωριό ἕνα - ἕνα σβήνει, καθώς οἱ λίγοι ἄνθρωποι, ἡλικιωμένοι κυρίως, χάνονται σιγά - σιγά. Οἱ νέοι, ὅπου ὑπάρχουν κι αὐτοί, σύντομα θά πάρουν τό δρόμο τῆς φυγῆς. Θά πρέπει ἡ Πολιτεία νά ἀναλάβει τίς εὐθύνες της, γιατί δέν ἐφάρμοσε μιά σωστή αὐτοδιοίκηση.

Σέ ποιόν νά ἐξομολογηθῶ γιά τούς ἀγῶνες μου νά μὴν κιοτέψω, νά μὴν λυγίσω μπροστά στούς διῶχτες τοῦ πνεύματος καί τούς ἀρνητές τῆς ἀλήθειας;

Καί σέ ποιόν νά παραπονεθῶ γιά τά τραχιά γεράματα πού ἡ καρδιά τ' ἀρνεῖται, μά ἡ σάρκα τά προδίνει;

Οἱ ἄνθρωποι φαίνεται πῶς φθάσανε σέ κάποιο τέρμα, σέ ἕνα εἶδος ἀπροχώρητο, βρισκόμαστε μπροστά σέ ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο ἀξεπέραστο.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὑπάρχουν καί χωριά πού ὁ τόπος τους εἶναι παραγωγικός. Ἀνακαινίσθηκαν μέ καινούργια σπίτια, μέ καινούργια στέκια συναντήσεων, καφετέριες καί «ντίσκο» γιά τίς νέες καί τούς νέους, ὑπάρχουν πνευματικά κέντρα μέ βιβλιοθήκες γιά το κοινό.

Βιβλία ἀραδιασμένα σέ πανέμορφα ράφια, γεμάτα σκόνη μέ ἄκοπες σελίδες, μένουν στημένα ὄρθια καί σοῦ μεταφέρουν τό παράπονό τους.

Ἀλλά πού εἶναι οἱ νέοι καί οἱ νέες, καθώς τά χωριά μας ἐγκαταλείπονται ἀπό τούς ἀνθρώπους τους;

Χωριό πού δέν βρίσκεις ἄνθρωπο, πού δέν ὑπάρχει ἀνθρώπινη δραστηριότητα, δέν ὑπάρχει καί ζωή. Πρέπει νά προκάνουμε, πρέπει νά δοῦμε τήν πραγματικότητα, πρέπει νά ἐξασφαλισθεῖ ἐργασία ὄσους ἐπιθυμοῦν νά παραμείνουν ἢ νά ἀντλήσουν οἱ νέοι οἰκογενειαρχες.

Στή ζωή ὑπάρχει ἡ ψυχὴ, ἡ πίστη, ἡ ἀγάπη, ὁ νοῦς, ἡ δικαιοσύνη, τά αἰσθήματα, ἡ ἐλεύθερη προσπάθεια, ἡ, ἡ τίμια ἀμιλλα, ἡ ἀένανη ἔρευνα γιά τήν ἀνεύρεση τῆς ἀλήθειας.

Ἔτσι, ἡ ζωή ἀποκτᾶ ἰδανικά, γιατί κάποτε ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ συναισθηματικά καί ζητεῖ - ὅπως ὁ Ὀδυσσεύς - «καπνόν ἀποθρόσχοντα ἀπό τήν πατρίδα του», ὅσο καλά καί νά περνοῦν ἐκεῖ πού εἶναι.

Ὁ γερο-συγγραφέας ρίχνει στερνή ματιά στό σβησμένο πιά φῶς τοῦ ἡλίου, πού εἶχε χαθεῖ. Νιώθει τό χέρι τῆς συντρόφισσας του ἀπι-

θωμένο» στό δικό του καί παίρνει δύναμη ν' ἀποτραβήξει τίς μαῦρες, πού ἔχουν μπήξει τά σουβλερά δόντια τους στό μυαλό του γιά νά τόν ξεσκίσουν, νά τόν ἐξοντώσουν.

Προσπαθεῖ νά ἀντισταθεῖ, παλεύει νά κρατηθεῖ, μά καταπέφτει. Καί σέ τοῦτο τό ἡλιοβασίλεμα ὁ συγγραφέας, βυθισμένος στούς ρεμβασμούς του, γέρνει τό κουρασμένο κεφάλι του στόν ὦμο τῆς συντρόφισσας κι ἀφήνει νά κυλήσει ἓνα πικρό δάκρυ στό μαραγγιασμένο μάγουλό του.

Καί μάχεται μέσα σ' αὐτό νά πνίξει τό λαμπρό παρελθόν, τίς ἀναμνήσεις πού τώρα τόν ταλαιπωροῦν, τόν βασανίζουν.

Ὁ γυρισμός σ' αὐτές ταραίζει τήν καρδιά του καί δέν τίς θέλει πιά, δέ θέλει νά νοσταλγεῖ τά περασμένα.

Καί μαλώνει τό θυμητικό του πού τίς ζωντανεύει. Μά οἱ μνήμες ἔχουν σμίξει ἄσβεστα μέ τό μυαλό του. Κι ὅσο αὐτός δέν τίς θέλει, ἐκεῖνες ἀναδύονται καί ἡ καρδιά του θλίβεται, ξεχειλίζει ἀπό πόνο.

Μιά γαλήνη ἔχει ἀπλωθεῖ μετά τό σούρουπο στό ἥσυχο σκοτάδι. Τό πρῶτο νυχτοπούλι ἄφησε κιόλας ν' ἀκουστεῖ τό λυπητερό λάλημα τῆς μετάνοιας. Ὁ Γκιώνης, κρυμμένος πάνω στά ψηλότερα κλωνάρια τῶν δένδρων τῆς ἀλλῆς, ἀρχίζει νά καλεῖ τόν χαμένον ἀδελφό του: Γκιών... Γκιών...

Ὁ μῦθος καί ἡ παράδοση λέει: «Ὅταν οἱ ἄνθρωποι βρίσκονταν σέ δύσκολη θέση, ζητοῦσαν τόν καλό Θεό τους καί τούς μεταμόρφωνε σέ πουλιά ἢ ζῶα. Ἡ συντριβή τοῦ ὀξύθυμου Δήμου καί οἱ τύφεις του, μετά τήν φοβερή πράξη νά σκοτώσει τόν ἄτυχο ἀδελφό του Γκιώνη καί μόλις ὁ Δήμος εἶδε τί ἔκανε, ἔφαξε νά βρεῖ τρόπο νά ἐξίλεωθεῖ. Γνωστή ἡ ἱστορία τοῦ Γκιώνη».

Κι ὁ γερο-συγγραφέας ἀναμετράει πώς, σάν ἔρθει νύχτωμα μέ τήν μονότονη λαλιά τοῦ Γκιώνη, πού ἔρχεται ἀπό τά πιό ψηλά κλωνάρια, ἴσως σταθεῖ καί γι' αὐτόν ἓνα σκαλοπάτι, πού θά τόν φέρει ψηλά, ἐκεῖ πού δέν πρόφτασε ν' ἀνέβει, γιά νά ἀπομείνει ἄσβεστο φῶς, πού ἡ συντρόφισσά του θά νοιαστεῖ νά τό σκορπίσει στούς ἀνθρώπους γιά νά τούς βοηθήσει νά βγοῦν ἀπό τό χάος, πού τούς ἔχει ὀδηγήσει ὁ «σύγχρονος πολιτισμός» τοῦ σκοταδισμοῦ, τῆς σύγχυσης, τῆς ἀδικίας καί τοῦ ψέματος.

Συλλογή παιδικών παιχνιδιών. Λάστιχα και Σφεντόνες.

Η ΝΕΚΡΟΦΟΡΕΣΙΑ

τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη

Τοῦ Σπύρου ἢ Γυφτογιάνναινα, τοῦ Σπύρου ἢ Τασοῦλα
 ἐγέρασε πιά ἢ καψερή, ἐσώθηκε πιά ἢ μαύρη,
 ἀπ' τὰ βαθιά γεράματα κι ἀπ' τὰ πολλά τὰ χρόνια
 τὰ ἥπατά της κόπηκαν, τ' ἀνάκαρά της πᾶνε
 καί πέφτει, γιά στερνή βολά, στήν κλίνη τοῦ θανάτου.
 Βελανιδιά λές γέρικη καί γύρα της τριγύρα
 κάθονται ἀγγόνια καί παιδιά, νύφες καί θυγατέρες,
 κάθονται καί δισέγγονα, κλωνάρια ἀπ' τόν κορμό της,
 καί δίνει αὐτή παραγγολή καί τέτοια λόγια λέει.
 – Ἐγὼ πεθαίνω, τσοῦπρες μου, ἐγὼ σβήνω, νυφάδες,
 δέν μπορῶ ἢ δόλια, δέν μπορῶ, βαριά κοντανασαίνω,
 μέ ψυχαγίτζει ὁ θάνατος καί μέ μαλάζει ὁ Χάρος,
 γιά τό χουλιάρι τοῦ παπαῖ, γιά τή Μεταλαβιά 'μαι.
 Φέρτε μου τόν πνευματικό, ξαγόρειψη νά κάνω
 καί νά τοῦ πῶ τὰ κρίματα, πού ἔχω καμωμένα,
 νά μέ παστρέψει ὁ Πλάστης μου, νά ἐτοιμαστεῖ ἡ ψυχὴ μου,
 νά ἐτοιμαστεῖ, νά φορεθεῖ τό ροῦχο τό θεϊκό της,
 αὐτὴ νά πάει στοὺς οὐρανοὺς σάν χιόνι ἀσπροντυμένη,
 στό χῶμα μέ πρεπούμενο σκουτί καί τό κορμί μου.
 Δέ θέλω νά μέ ντύσετε μέ φορεσιά γυναίκεια,
 οὔτε μ' αὐτὴ πού 'χα σάν νιά, οὔτε μ' ἐκειά σάν μάνα,
 μηδὲ καί σάν γερόντισσα μ' ἐτούτη πού 'χω τώρα.
 Μόν' θέλω νά μοῦ βάνετε τὴν ὁμορφὴ μου ἀρμάτα,
 τὴν κλέφτικὴ μου φορεσιά καί τ' ἄρματά μου θέλω,
 πού καί τὰ δυὸ τὰ φόρεσα στό φοβερό γιουρούσι.
 Τί νύχτα, Θεέ μου, ἦταν αὐτὴ... Τὴν τρέμει ἀκόμα ὁ νοῦς μου.
 Θέριζε ὁ Χάρος, θέριζε δασιά - δασιά σάν στάρι,
 θέριζε ἀνθρώπινες ζωές μ' ἀνέσπλαχνο δρεπάνι
 καί κάπου - κάπου ἀπάριαζε νά ζήσει κἄνα ἀστάχυ,
 κι ἓνα ἀστάχυ π' ἀπόμεινε, μέσα σ' αὐτό τό θέρο,
 ἤμουν κι ἐγὼ, πού ἢ φούντα του πάει γιά νά γείρει τώρα
 ἀπ' τόν καιρό, βάρυνε αὐτό, βάρυνε τό κορμί του.
 Φτερά εἶχεν ὁ Χάροντας, φτερά κι ἐγὼ στά πόδια,

ἡ νιοτή μου τά φτέρωνε, ἡ ἀντρειάδα τά κρατοῦσε.
 – Βαβιά, σάν πόσα ἔσερνες ζωῆς τότενες χρόνια;
 – Κάν δεκαοχτώ, κάν δεκαεννιά, κάν εἴκοσι θέ νά 'μουν.
 – Ἦτανε κι ἄλλες σάν κι ἐσέ κλεφτοντυμένες κόρες;
 – Τόν κάμπο τοῦ Μεσολογγιοῦ τόν δρασκελίσαν τότε
 πολλές Μεσολογγίτισσες, Μεσολογγιτοπούλες
 μέ φουστανέλα καί σπαθί, μέ κλέφτικο τσαρούχι.
 Ὅϊδια ἀντροφορέθηκε, τή νύχτα ἐκειά, θυμάμαι,
 ἡ Βάσω ἡ καπετάνισσα, τοῦ Κίτσου τοῦ Τζαβέλλα,
 στό 'να τό χέρι εἶχε σπαθί, στ' ἄλλο εἶχε τό παιδί της,
 ἄλλη ἦταν ἡ Πιτούλαινα, τοῦ Σβίτσερου ἄλλη ἡ Σάννα,
 τοῦ Ἰγγλέση ἡ Ἀλτάνα τοῦ Γιωργή, πού σφάχτηκε ἡ καχημένη,
 ἄλλη ἡ Χρυσικοπούλαινα ἡ θεριακιά ἡ Θεοδώρα,
 τοῦ Καραγγέλη ἦταν ἡ νιά Χρυσάιδω κι ἡ ἀδερφή της
 Χρυσάνθη ἡ ἀντρογύναικα κι ἦτανε κι ἄλλες κι ἄλλες...
 Σφάζανε καί σφαζόντανε κι ὅλες τό δρόμο ἀνοίγαν,
 τό δρόμο τῆς ξελευτεριάς καί τῆς ζωῆς τῆ στρατά.
 Πώς τά θυμάμαι τ' ἄρματα καί πώς τή φορεσιά μου,
 τά 'βαφα μέ τό αἷμα μου καί μέ τοῦ ἐχθροῦ τό αἷμα.
 – Τά ρούχα σου εἶναι πλούτια σου, τ' ἄρματα θησαυροί σου
 καί τά αἱματοσταλάματα χιλιάκριβά σου ξόμπλια.
 – Ἡ κλέφτικὴ μου φορεσιά καί τά βαριά ἄρματά μου
 μέσ στό σεντούκι εἶναι βαθιά, κρυμμένα στό φορτσέρι,
 ἀδερφωμένα κοίτονται, κοιμοῦνται τόσα χρόνια,
 ξυπνήστε τα ἀπαλά - ἀπαλά, χαλάστε τους τόν ὕπνο,
 τόν ὕπνο τους τόν τρίσβαθο, νά σηκωθοῦν ἦρθ' ὦρα.
 Πάλι ἦρθε ἡ ὦρα ἡ χλιβερή, σάν τότε, νά τά βάνω,
 δέ θέ νά πιάσω πόλεμο, δέ θέ νά βγῶ σ' ἀμάχη,
 στόν Ἄδη θέ νά κατεβῶ, θά πάω στόν ἄλλον κόσμο.
 Τή φουστανέλα ζῶστε μου τήν πολυλαγγιολάτη
 στή γέρικη τή μέση μου, τά μάλλινα τσουράπια
 περάστε στά ποδάρια μου, μέ τ' ἄλικα τσαρούχια
 ποδέστε με, τ' ὠριόπλουμο φορέστε μου καμίσι
 μέ τά χειρότια τά 'μορφα κι ἀπάνω βάνετε μου
 τή φέρμελη, πού κέντησα ἡ ἴδια, τήν προικιάρα.
 Δέ θέλω καρφοδέλα ἐγώ, μόν' στά μαλλιά μου θέλω
 τό πόσι μέ τίς κρέμασες, τό φέσι μέ τή φούντα
 κι ἀντί γι' ἀσημοζούναρο καί γιά θηλυκωτάρια
 θέλω τά χρυσοκούμπουρα στήν τρίδιπλή μου ζώστρα,
 ἀκόμα στό σελάχι μου καί τό σπαθί μου θέλω,
 ζερβά αὐτό στό φηκάρι του, δεξιά τό γιαταγάνι,

στῆστε καί τό τουφέκι μου κι αὐτό ἀπό τά δεξιὰ μου
 κι ὀλόμπροστα στούς κόρφους μου στερνά - στερνά κρεμάστε
 τά γκόλφια καί τά χαίμαλιά καί τ' ἅγια φυλαχτάρια
 καί τά τσαπράζια ἀραδαριές καί τά κουστέκια ἀρμάθες.
 Θέλω, σάν πάω στὸν Ἄδη ἐκεῖ, σά βγῶ στὸν ἄλλο κόσμο,
 ν' ἀστράφει γύρα ἡ ἀρμάτα μου κι ἡ κλεφτοφορεσιά μου,
 νά μοῦ βροντήσουν τ' ἄρματα κι αὐτά τά φυλαχτάρια
 κι ἀπ' τό πολύ τό ξάστραμμα κι ἀπ' τὴν περίσσια ἀχούρα
 νά ποῦν Μεσολογγίτισσα πῶς ἀπ' τῆ γῆ κατέβη,
 νά ποῦν κλεφτίνα ἦταν αὐτή, τοῦ Τούρκου πολεμήστρα,
 νά πεῖ κι αὐτός ὁ ἄντρας μου, τό ἱταίρι τῆς ζωῆς μου,
 πῶς ἔφτασε ἡ ἀντρογύναικα καί ἡ συγκόρμισσά του,
 νά μέ κοιτᾶνε οἱ ἀρματωλοί, νά μέ θωροῦνε οἱ κλέφτες
 καί νά μέ καμαρώνουνε κι οἱ καπεταναραῖοι,
 ἐκεῖνοι μιά κι ὁ ἄντρας μου νά μέ θαμάζει δέκα.
 - Κι ἐμεῖς σέ θιαμαινόμαστε γιὰ τὴν ἀξιάδα πού 'χεις!
 - Παιδιά μου, σᾶς ἀφήνω γειά, σᾶς ἀποχαιρετάω
 καί τὴν εὐχή μου νά 'χετε γιὰ τὴν παραγγελιά μου.
 Τέτοια λόγια ἡ γερόντισσα στερνά - στερνά ἀραδιάζει
 κι οἱ νυφοθυγατέρες τῆς περνᾶνε ἀπό μπροστά τῆς,
 περνᾶνε ἀγγόνια καί παιδιά καί τῆς φιλᾶν τό χέρι,
 ὅλοι τῆς δίνουν φίλημα κι ἐκεῖνη τὴν εὐχή τῆς.

Γλωσσάρι

ἄλικο, τό = βαθύ κόκκινο.

ἀνάκαρα, τὰ = σωματικές δυνάμεις, ἀντοχή, κουράγιο, διάθεση.

ἀξιάδα, ἡ = ἀξιοσύνη, ἰκανότητα, δύναμη.

ἀπαριάζω = ἐγκαταλείπω, παρατῶ, ἀφήνω.

ἀρμάθα, ἡ = σύνολο ἀπὸ ὁμοειδῆ πράγματα περασμένα σέ σχοινί ἢ σύρμα.

ἀρμάτα, ἡ = τό σύνολο τῆς ἐνδυμασίας ἢ ὁ πλήρης ὅπλισμός τοῦ ἀνθρώπου, στολίδι.

ἀσημοζούναρο, τό = γυναικεῖα δερμάτινη πλατιά λουρίδα τῆς μέσης μὲ σχηματισμούς καί κεντίδια ἀπὸ μεταλλικά ἀντικείμενα καί μὲ δύο ἀσημένια ἢ ἐπίχρουσα θηλυκωτάρια (πόρπες) ἐμπρὸς στοῦ κούμπωμα.

βαβά, ἡ = γιαγιά, βάβα, βάβω, νόνα.

γκόλφι, τό = φυλακτό, ἐγκόλπιο.

Γυφτογιάνναινα Τασούλα = Μεσολογγίτισσα, ἡ ὁποία γεννήθηκε τό 1806 καί πέθανε τό καλοκαίρι τοῦ 1880 ἢ, κατ' ἄλλους, τό 1890 καί ἦταν γυναίκα τοῦ Σπύρου Γυφτογιάννη, ἀγωνιστῆ ἀπὸ τό Μεσολόγγι πού πολέμησε στίς διαταγές τοῦ Ραζηκότσια. Ἡ Γυφτογιάνναινα, τῆ νύκτα

πού ἔγινε ἡ ἔξοδος τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγιοῦ, ἦταν τότε ἀνύπαντρη, εἴκοσι χρόνων, γιά νά παραπλανήσει τοὺς Τουρκαλβανούς καί νά κινεῖται εὐκολότερα, φόρεσε φουστανέλα καί ὄλα τὰ ἐξαρτήματα τοῦ φουστανέλα κι ἀρματώθηκε ὅπως ἕνας ἄνδρας. Ἔτσι ντυμένη κι ἀρματωμένη, συμμετεῖχε στήν ἔξοδο καί κατάφερε, μέσ' ἀπ' ἐκείνη τή φρικτή κι ἀπ' τὰ δύο ἀντίπαλα μέτωπα σφαγή, νά ἐπιζήσει καί φύλαγε τή φορεσιά της ἐκείνη σάν ἱερό προσωπικό της κειμήλιο. Πολλές Μεσολογγίτισσες, ἐκείνη τή νύκτα, ντύθηκαν ἀνδρικά γιά τόν ἴδιο σκοπό καί ἀρκετές γλύτωσαν ἀπό τό θάνατο. Ἡ κλέφτικη ἐκείνη ἐνδυμασία θύμιζε στή Γυφτογιάνναινα, στά κατοπινά χρόνια, τόν ἀγῶνα γιά τή λευτεριά τῆς πατρίδας καί τόσο στενά συνδέθηκε μαζί της πού, σάν ἤρθε ἡ ὥρα νά πεθάνει, σέ βαθιά γεράματα, κάλεσε τίς κόρες της, τίς νύφες της καί τὰ ἐγγόνια της καί τοὺς ἐξέφρασε τή στερνή της ἐπιθυμία νά τή νεκροστολίσουν μέ τήν ἀντρίκια ἐκείνη φορεσιά τή χρυσοκέντητη, πού φοροῦσε καί βγήκε μέ τοὺς ἡμίθεους ἀπό τό Μεσολόγγι, πού τή μάτωσε μέ τό αἷμα της καί τήν ἔβαψε καί μέ τῶν ἀπίστων τό αἷμα. Τήν εἶχε φυλαγμένη καί προσεγμένη στό σεντούκι της. Ὅταν πιά ἔκλεισε γιά πάντα τὰ μάτια της, οἱ δικοί της ἀνθρωποὶ ἐπέτελεσαν τήν τελευταία παραγγελία της. Τήν ἔθαψαν μέ τήν περιβολή πού ἤθελε.

δρασκελῶ = περνῶ ἐπάνω ἀπό κάτι μέ ἀνοιγμένα τὰ σκέλη, κάνω μεγάλα βήματα, βαδίζω.

ζώστρα, ἡ = ζώνη τῆς μέσης, σελάχι.

ἦπατα, τὰ = σωματικές δυνάμεις.

θαμάζω = αἰσθάνομαι θαυμασμό, θαυμάζω.

θεριακιά, ἡ = εὐσωμη καί δυνατή.

θηλυκωτάρι, τό = πόρπη μεταλλική, ἀργυρή ἢ χρυσή, πού, τοποθετημένη μπροστά γιά στόλισμα, ἐνώνει τίς δύο ἄκρες τῆς γυναικείας ζώνης, θηλυκωτήρι, κλειδωτάρι, κλειδωμα, κομποθηλιά, πιατσούρι, τσαπράκι.

θιαμαίνομαι = αἰσθάνομαι θαυμασμό, θαυμάζω.

Ἰγγλέση ἢ Ἰγγλέζου Ἀλτάνα = Μεσολογγίτισσα, κόρη τοῦ Γιώργου Ἰγγλέση ἢ Ἰγγλέζου, γυναίκα τοῦ φιλέλληνα Ἑλβετοῦ Ἰωάννη Μάγερ, ἡ ὁποία ντύθηκε ἀνδρικά καί σκοτώθηκε μέ τόν ἄνδρα της Μάγερ κι ὄλη τήν οἰκογένειά της, λίγο μετά τήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ.

καμίσι, τό = πουκάμισο πού τό μάκρος του φθάνει ὡς τή μέση, γι' αὐτό λέγεται καί κοντό, κάμισο.

Καραγγέλη Χρυσάιδω = ἀδελφή τῆς Βορίλα Χρυσάνθης, γυναίκα μετά τοῦ Μπαγιώργα ἢ Κουτσουκάρη, πού συμμετεῖχε στήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ ντυμένη κι ἀρματωμένη σάν ἄνδρας φουστανελάς.

κορφοδέλα, ἡ = συγκρότημα μεταλλικό, ἀσημένιο ἢ χρυσό, σέ σχῆμα τουρλωτό ἀπό μικρά συνδεδεμένα ἀντικείμενα ἢ σέ σχῆμα πουλιοῦ, πεταλούδας, φιδιοῦ καί μέ μυτερή βελόνα, 10 - 12 ἑκατοστῶν, μέ τήν

ὅποια πιάνει ἡ γυναίκα ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέτωπο καὶ λίγο λοξὰ τὰ μαλλιά της καὶ τὸ κεφαλομάντηλο μαζί, γιὰ συγκράτηση καὶ γιὰ κόσμημα, καρφοβελόνα, καρφοβέλονι, κεφαλοκαρφίτσα.

καφερή, ἡ = κακόμοιρη, ἀξιολύπητη, ταλαίπωρη.

κουστέκι (στήθους), τό = μονό ἢ διπλό ἀσημένιο κόσμημα μέ συρματερό διάκοσμο πού φοριόταν στὸ στήθος σταυρωτά ἢ χιαστί μόνο ἀπὸ τίς νύφες, τοὺς γαμπρούς, τοὺς τσελιγκάδες καὶ τοὺς καπεταναίους, κιουστέκι.

κρέμαση, ἡ = τὸ καθένα ἀπὸ τὰ νημάτινα σφαιρίδια πού κρέμονται μέ σχοινί ἀπὸ τὸ περιφερειακὸ ἄνοιγμα τοῦ ποσιοῦ ἢ τοῦ κεφαλόδεσμου καὶ στολίζουν τὸ μέτωπο, τὰ πλάγια καὶ τὸ κεφάλι στὸ πίσω μέρος, λέγονται ἐπίσης, ἐπειδὴ μοιάζουν μέ μικρὰ τσαμπιά σταφυλιοῦ, καὶ τσαμπάκια, ὀνομάζονται ἀκόμα καὶ ἀνακλαριές.

μαλάζω = ἀγγίζω, πιάνω, ψηλαφῶ.

ξαγόρεψη, ἡ = ἐξομολόγηση, ἐκφράζω μέ λόγια τῆ σκέψη μου.

ξόμπλι, τό = ποίκιλμα, στολίδι, ἔπαινος.

οἶδια, ἐπίρρ. = τελείως ἴδια.

παραγγολή, ἡ = παραγγελία, ἐντολή, ὁδηγία.

παστρεύω = καθαρίζω, ἐξοντώνω, ἐξαφανίζω.

Πιτούλαινα = ντύθηκε κι ἀρματώθηκε κι αὐτὴ ἀνδρικά στὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγοῦ.

ποδένω = φορῶ ἢ προμηθεύω κάποιον παπούτσια.

πολυλαγγιολάτη, ἡ = μέ πολλές δίπλες φουστανέλα.

πόσι, τό = φέσι ἀνδρικό μακρὸ μέ κρεμασμένα στὴν περιφέρειά του νημάτινα διακοσμήματα.

προικιάρα, ἡ = αὐτὴ πού προέρχεται ἀπὸ τὴν προίκα τῆς νύφης.

Σάννα = ἡ ὑπηρέτρια τοῦ φιλέλληνα Ἐλβετοῦ Ἰωάννη Μάγερ ἢ Σβίτσερου, Σουλιώτισσα λεβεντοκόρη, πού ντύθηκε ἀνδρικά στὴν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγοῦ, πολέμησε λιονταρίσια, αἰχμαλωτίσθηκε καὶ λευθερώθηκε ἀργότερα.

Σβίτσερος = ὄνομα πού ἔλεγαν οἱ Μεσολογγίτες τὸν Ἰωάννη Μάγερ, τὸν Ἐλβετὸ φιλέλληνα, πού ἔγινε ὀρθόδοξος καὶ παντρεύθηκε τῆ Μεσολογγίτισσα Ἀλτάνα, κόρη τοῦ Γιώργου Ἰγγλέση ἢ Ἰγγλέζου καὶ ἀπόκτησαν δύο κόρες.

σελάχι, τό = ζώνη ἀνδρική τῆς μέσης, δερμάτινη ἢ ὕφαντῆ, πλεκτῆ, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 - 5 ἢ καὶ περισσότερα φύλλα, μέ κεντημένο τὸ ἐξωτερικὸ φύλλο, ἀνάμεσα δέ στά φύλλα δημιουργεῖται χώρος γιὰ τὴν τοποθέτηση χρημάτων, μαντηλιῶν προσώπου, καπνοσακκουλῶν, κουμπουριῶν καὶ ἄλλων μικροαντικειμένων, κεμέρι, σελαχίκι.

σεντούκι, τό = ξύλινο ἐπίμηκες κιβώτιο ὅπου τοποθετοῦνται συνήθως ροῦχα ἢ ἄλλα σπιτικά εἶδη, φορτσέρι, κασέλα, μπαούλο.

συγκόρμισσα, ἡ = σύζυγος.

σώνομαι = τελειώνω, πεθαίνω, εξαντλούμαι, φθάνω, πλησιάζω.

Τζαβέλλα Βάσω = ἡ γυναίκα τοῦ Σουλιώτη καπετάνιου Κίτσου Τζαβέλλα, πού παίρνοντας μέρος στήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ ντύθηκε κι ἄρματώθηκε ἀνδρικά.

τσαπράζια, **τά** = κοσμήματα πού φοριόνταν ἀπ' τοὺς κλεφταρματωλοὺς στό στήθος σταυρωτά ἢ χιαστί, κουστέκια ἢ κιουστέκια.

τσουράπι, **τό** = κάλτσα μάλλινη, πλεκτή ἢ ὑφαντή, συνήθως ἄσπρη, πού φθάνει ὡς κάτω ἀπό τό γόνατο, διακοσμημένη μέ διάφορα χρώματα σέ σχηματισμούς καί παραστάσεις, συγκεκριμένα στοὺς ἄρματωλοὺς καί τοὺς καπετάνιους, τοῦ δικέφαλου αἵτου ἢ τό κεφάλι τοῦ λιονταριοῦ, πού ἀπεικονίζονται στόν ἀστράγαλο, στή γάμπα δεξιά κι ἀριστερά, μπροστά στήν κνήμη καί στό ἐλαστικό μέρος τῆς κορυφῆς, ὅπου δένεται μέ ἀνεξάρτητο ἢ προσαρμοσμένο νημάτινο κορδόνι (καλτσοδέτα, γονατάρα, τεζγέδα) μέ φούντα, περικνημίδα, περιπόδι.

φέρμελη, **ἡ** = ἀνδρικό πολυτελές γιλέκο μέ μάλλινο δίμιτο νῆμα, πού ἔχει ριγμένα τά μανίκια στίς πλάτες, πού φθάνουν παρακάτω ἀπό τή μέση, τσιαμαντάκι, πιωγέλεκο, μείντάκι.

φέσι, **τό** = εἶδος μεγάλης σκούφιας μέ ἢ χωρίς φούντα.

φηκάρι, **τό** = θήκη σπαθιοῦ ἢ ὄπλου, θηκάρι.

φορτσέρι, **τό** = ξύλινο ἐπίμηκες κιβώτιο ὅπου τοποθετοῦνται συνήθως ρούχα ἢ ἄλλα σπιτικά εἶδη, σεντούκι, κασέλα, μπαούλο.

φυλαχτάρι, **τό** = βλέπε: χαίμαλί.

χαίμαλί, **τό** = ἀντικείμενο ἱερό πού φέρνει κανεῖς ἐπάνω του μέ σκοπό νά τόν φυλάγει ἀπό κινδύνους, φυλαχτάρι, γκόλφι.

χειρότι, **τό** = τό καθένα ἀπό τά δύο ἐξαρτήματα τῆς γυναικείας κορμοφανέλας, ὑφασμένο, πού ράβεται στό ὑπόλοιπο μανίκι τῆς σαρκοφανέλας καί σκεπάζει ἐφαρμοστά τόν ἀντίχειρα, ἀπ' τόν ἀγκώνα ὡς τόν καρπό τοῦ χεριοῦ, εἶναι δέ κεντημένο, ὥστε νά δείχνει τήν ὀμορφιά του, πού εἶναι ἴδια κι ἀπαράλλακτη μ' αὐτή τῶν τσουραπιῶν, προμάνικο, ἀκροχειρίδα.

χλιβερή, **ἡ** = θλιβερή.

χουλιάρι τοῦ παπά = λέγεται γιά κάποιον πού εἶναι ἐτοιμοθάνατος καί πρέπει νά τόν κοινωνήσει μέ τή θεία Μετάληψη.

Χρυσάνθη = ἀδελφή τῆς Καραγγέλη Χρυσάιδως, γυναίκα τοῦ Βορέλα, πού στήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ βγήκε μέ φουστάνελα κι ἄρματα ἀνδρικά.

Χρυσικοπούλαινα Θεodώρα = ντύθηκε κι ἄρματώθηκε κι αὐτή ἀνδρικά στήν ἔξοδο τοῦ Μεσολογγιοῦ.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Γιὰ τὴν τελευταία ἔκδοση τοῦ κ. Γεωργ. Κουτσοκλένη, «ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ» ἔγραψαν:

α'. ἡ κυρία Μαρία Λουκοπούλου - Παττίχη:

«Πολυαγαπητέ κ. Κουτσοκλένη,

Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ γιὰ τὸ βιβλίο σας «ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΟΣ».

Τό (ὄλον) ἔργο σας ἀφορᾶ σέ θέματα, πού ιδιαίτερα μᾶς πονᾶνε σήμερα: Ἱστορία, λαογραφία καθορίζουν τὴν ἑλληνική μας ταυτότητα. Τό τελευταῖο βιβλίο σας, ἔργο σοβαρῆς μελέτης καὶ εὐαισθησίας ιστορική, ταυτόχρονα δέ καὶ ἀγιάτρευτου πάθους γιὰ τὴν πάτριά γῆ, ἀπό τὴν ἀποία ἀντλεῖτε δύναμη καὶ κουράγιο γιὰ τοὺς ὄραματισμούς σας!

.....

Ἀθήνα 22/11/2001».

β'. Ὁ κ. Ἡλίας Δημητράς, πρ. Καθηγητῆς Παντείου Πανεπιστημίου:

«Ἀγαπητέ φίλε κ. Κουτσοκλένη,

Ζητῶ συγγνώμη γιὰ τὴν καθυστέρηση μὲ τὴν ὁποία σοῦ γράφω ὅτι ἔλαβα τὸ ἐξαιρετο βιβλίο σου «ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ» τῆς πατρίδος μας.

Σ' εὐχαριστῶ θερμά γιὰ τὴν τιμητικὴ γιὰ μένα προσφορά σου καὶ σέ συγχαίρω γιὰ τὸν καλαίσθητο καὶ μεθοδικό «Μικρὸ Ὁδηγό», ὅπως μὲ ταπεινοφροσύνη ὀνομάζεις τὸ τόσο κατατοπιστικό καὶ ἐλκυστικό βιβλίο σου γιὰ τὸ Ἱστορικό Μοναστήρι. Ἀληθινά, μού προκάλεσε τὴν ἐπιθυμία νά τὸ ξαναεπισκεφθῶ σέ πρώτη εὐκαιρία γιὰ νά τὸ γνωρίσω τώρα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ὁδηγοῦ σου.

Τό βιβλίο σου ἐπάξια ἐπανεκδόθηκε. Συμπληρώνει τὴν πλούσια προσφορά σου πρὸς τὴ Φωκίδα μὲ τὸ Λαογραφικό Μουσεῖο καὶ τὸ περιοδικό του, τῶν ὁποίων εἶσαι ὁ ἀξιὸς ἐμψυχωτής. Συγχαρητήρια καὶ πάλι, μαζί μὲ τίς εὐχές μου ὁ Προφήτης Ἡλίας νά σοῦ στέλνει τὴ χάρη ἀνωθεν, ὥστε νά συνεχίζεις τὴν ὠραία προσπάθειά σου γιὰ τὴ Φωκίδα.

.....

Ἀθήνα 3/2/2002».

γ'. Ὁ κ. Γεώργ. Μ. Ἐμμανουηλίδης, Δικηγόρος”

«Ἀγαπητέ Γιῶργο,

Εὐχομαι τό 2002 μέ υἱεΐα καί χαρούμενη διάθεση σέ σένα καί τήν οἰκογένειά σου.

Ἀπό ἀρκετό χρονικό διάστημα ἔχω λάβει τό πόνημά σου ἀφιερωμένο στό Μοναστήρι τοῦ Προφ. Ἡλία Παρνασσίδος, πλὴν ὁμως λόγω φόρτου ἐργασίας στό γραφεῖο, τό φύλαξα γιά μελέτη τίς ἡμέρες τῶν ἐορτῶν, πού ὑπάρχει σχετική εὐχέρεια.

Σέ διαβεβαιῶ λοιπόν ὅτι τό βιβλίο σου ὑπῆρξε τό καλύτερο δῶρο πού μοῦ ἔγινε στίς γιορτές, γι' αὐτό καί σέ εὐχαριστῶ πολύ. Μέ τήν γλαφυρότητα τῆς ἀφήγησής καί τή λεπτομερῆ περιγραφικότητά σου ἔφυγα ἀπ' τήν καθημερινότητά μας καί ἔκανα ἕνα θαυμάσιο ταξίδι μέ τήν ἀψογή ξενάγησής σου, σέ ὄλες τίς πτυχές τοῦ τοπίου, τοῦ χώρου τοῦ Μοναστηριοῦ, τῆς ζωῆς σ' αὐτό, τῆς Ἱστορίας καί τῆς μεγάλης προσφορᾶς στό Ἕθνος.

Σέ βεβαιῶ δέ ὅτι θά προσπαθῆσω νά τηρήσω τήν προτροπή σου καί νά δῶ τό τέμπλο τοῦ ναοῦ, πρό τῆς ἀποχωρήσεώς ἀπό τήν ματαιότητα.

.....

Ἀθήνα 7/1/2002».

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ἀ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν:

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
Λεωφ. Συγγροῦ 128 & Βασ. Δίπλα 1
117 45 ΑΘΗΝΑ

Πρός τήν
Ἐταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
Ἴπποκράτους 3
ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀθήναι, 25/1/2002

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Ἐλάβαμε μέ χαρά καί τό τελευταῖο τεῦχος (ἀρ. 100, Ὀκτ. - Δεκ. 2001) τοῦ ὠραίου περιοδικοῦ σας «Σελίδες ἀπ' τή Φωκίδα» πού μᾶς στέλνετε τακτικά.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτῆς τῆς ἐπικοινωνίας μας καί μέ ἀφορμή τόν σημαντικό σταθμό τοῦ περιοδικοῦ σας, τήν κυκλοφορία δηλαδή τοῦ 100οῦ τεύχους σας, θά ἤθελα νά σᾶς συγχαρῶ γιά τήν ἀξιόλογη πνευματική πρωτοβουλία καί ἐκδοτική προσπάθεια, τήν ὁποία κάνετε στήν καρδιά τῆς ὄρεινῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας, στήν ἱστορική Ἄμφισσα καί τήν περιοχή της. Στόν τόπο σας, ὅπως εἶναι γνωστό, εἶναι ἀκόμη ζωντανές ὄχι μόνο οἱ ἱστορικές μνήμες τοῦ 1821, ἀλλά καί οἱ ἀστεϊρευτες πηγές τῆς παράδοσης καί τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ρούμελης.

Καί ὅπως διαπιστώνει καί μέ μιά πρώτη ματιά ἀκόμη καί ὁ βιαστικός ἀναγνώστης, οἱ «Σελίδες ἀπ' τή Φωκίδα» εἶναι κατά κύριο λόγο λαογραφικό περιοδικό, ἀφοῦ σέ κάθε τεῦχος του τά λαογραφικά ἄρθρα καί οἱ συλλογές ὕλικου γιά ποικίλα θέματα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τό 100ό τεῦχος μέ τά ἄρθρα γιά τήν παραδοσιακή καλλιέργεια τῆς ἐλιάς, τόν μυλωνά καί τόν μῦλο τοῦ χωριοῦ, τή γυναικεία μπουγάδα, τήν ὑποχώ-

ρηση τῶν παραδόσεων λόγω τῆς εἰσβολῆς τῶν σύγχρονων ἀστικῶν τρόπων ζωῆς κ.ά.

Σᾶς συγχαίρω λοιπόν γιά τό ἐκδοτικό σας αὐτό ὄροσημο - ἐπίτευγμα καί εὐχομαι στήν Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν καί στό περιοδικό σας νά συνεχίσουν «εἰς ἔτη πολλά» τό ὡραῖο ἔργο πού ἔχουν ἀρχίσει ἐδῶ καί τρεῖς σχεδόν δεκαετίες γιά τήν πνευματική ἀνάπτυξη τῆς Φωκίδας καί τή διάσωση καί προβολή τοῦ λαϊκοῦ της πολιτισμοῦ καί τῆς πνευματικῆς καί ἱστορικῆς παράδοσῆς γενικότερα.

Τό Κέντρο Λαογραφίας συμπαρίσταται στό ἔργο σας καί εἶναι πάντα πρόθυμο, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, νά σᾶς συνδράμει ἐπιστημονικά, ὅπως μέ τήν ἀποστολή εἰδικῶν ἐρωτηματολογίων γιά τή συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικοῦ, πού θά διευκολύνουν τή συλλεκτική σας προσπάθεια.

Ἐπ' εὐκαιρία σᾶς στέλνουμε τόν τελευταῖο τόμο (τ. 28, 1987 - 1998), τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδας τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, καθώς καί τό ἐνημερωτικό τεῦχος μέ τόν τίτλο «Ἀκαδημία Ἀθηνῶν - Κέντρο Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Ἱστορικό - Προγράμματα Ἀνάπτυξης - Ἐκσυγχρονισμός», 2η ἔκδοση, Ἀθήνα 2001.

Σᾶς παρακαλοῦμε νά μᾶς ἐνημερώνετε γιά βιβλία καί ἄλλα δημοσιεύματα τῶν μελῶν τῆς Έταιρείας σας σχετικά μέ τόν λαϊκό πολιτισμό καί τήν ἱστορία τοῦ τόπου σας.

Μέ τιμή

Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
Αἰκατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δρ. Φ.

β'. Κώστα Λάζου (Ἐφημ. ΤΟ ΣΤΕΝΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ):

Πρός τήν
Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
«Σελίδες ἀπ' τή Φωκίδα»
Ἴπποκράτους 3
331 00 ΑΜΦΙΣΣΑ ΦΩΚΙΔΑΣ

20 Ἰανουαρίου 2002

Στό τέλος τοῦ περασμένου χρόνου, ὅπως διάβασα, τό ὡραιότατο Περιοδικό σας «Σελίδες ἀπ' τή Φωκίδα» συμπλήρωσε 100 τεύχη ἀπό τήν ἔκδοσή του. Ἐκφράζω τά θερμά, τά θερμότερα συγχαρητήριά μου γιά τήν ἀξίεπαινη προσφορά του τήν πνευματική.

Πρόκειται γιά περιοδικό μέ ἄρτια ἐμφάνιση, μέ ὕλη ἐπιλεγμένη καί

πλούσιο περιεχόμενο, μέ ζωντανή γλώσσα, διαυγή και εϋχυμο λόγο, τό όποίο άποτελεί τή Φωνή τής Φωκίδας και στό όποίο καταγράφονται κάθε τρίμηνο ιστορικά, λαογραφικά, άνθρωπολογικά και άλλα μορφωτικά στοιχεία.

Τό πρώτο τεϋχος του κυκλοφόρησε στό τέλος του πρώτου τμήνου του 1977. Από τότε κυκλοφορεί συνεχώς χωρίς διακοπή και ή πορεία του είναι γόνιμη και δημιουργική και ή προσφορά του αξιόλογη, σημαντική.

Τό 100ό τεϋχος είναι έορταστικό και διπλάσιο σέ όγκο από τά προηγούμενα, μέ ύλη έποικοδομητική και περιεχόμενα ιστορικού, θρησκευτικού, λαογραφικού, κοινωνικού, ήθικου ενδιαφέροντος και έπίκαιρα. Υπάρχουν ακόμα καταθέσεις για παραδοσιακές καλλιέργειες, για μορφές, ασχολίες, επαγγέλματα και παραδόσεις πού χάνονται, για παιδικές άναμνήσεις, έθιμα τοπικές ιστορίες, παρουσιάσεις βιβλίων...

Γενικά όλα τά θέματα εκφράζουν τήν πολιτιστική παράδοση και επιδιώκουν τή διατήρηση τής ιστορικής πραγματικότητας και τήν προβολή του τόπου σας, στον όποίο βρίσκονται και οι Δελφοί, τό μεγαλύτερο θρησκευτικό κέντρο, κατά τήν αρχαιότητα, κοινό για όλα τά έλληνικά κράτη, ό... «όμφαλός τής γής», όπου ή ποιήτρια Βεατρίκη Βένου (στό βιβλίο της μέ τόν τίτλο «ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ», 1986, σελ. 89), μάς καλεί:

«...Ν' άφουγκραστούμε τό σπόρο τής Ζωής,

νά νιώσουμε τό σπόρο τής Ζωής,

νά ξυπνά και νά αυξάνει,

νά τρανεύει και νά γίνεται Φώς κι Έλπίδα,

Φλόγα ιερή πού φωτίζει τήν Άρετή,

Πίστη πού ψυχώνει τή φίλια των Άνθρώπων και των Λαών

και Άγάπη, πού όλα τά ύπομένει και τά συγχωρεί...».

Εϋχομαι σ' όλους τους συντελεστές τής έκδοσης «Σελίδες απ' τή Φωκίδα» νά έχουν καλή υγεία και νά συνεχίσουν τό όμορφο έργο τους, πού είναι καρπός πολλού χρόνου και μόχθου και πνευματικών άνησυχιών.

Οι «Σελίδες απ' τή Φωκίδα» νά ζήσουν πολλά - πολλά χρόνια και τά τεύχη τους νά γίνουν 1.000 και 10.000, και πίο πολλά ακόμα.

Έπίσης εϋχομαι Καλή χρονιά, εύτυχημένη, εύλογημένη, ειρηνική και δημιουργική.

Μέ έξαιρετική τιμή,

Κώστας Λάζος

Υπεύθυνος για τή σύνταξη και τήν έπιμέλεια τής ύλης τής Έφημερίδας «ΤΟ ΣΤΕΝΩΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ»

Κρέσνας 68 - 113 63 ΑΘΗΝΑ

Υ. Γεωργ. Παπαϊωάννου, Συνταξιούχος Ε.Τ.Ε.:

Πρός τήν
Εταιρεία Φωκικών Μελετών
ΑΜΦΙΣΣΑ

Αθήναι, 22 Ιανουαρίου 2002

Φίλε κύριε Πρόεδρε,

Μέ χαρά έλαβα τό 1006 τεύχος του ώραίου περιοδικού τής Έταιρείας «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΑΔΑ», του όποιου τό πλούσιο περιεχόμενο μέ έντυπωσίασε.

Θεωρώ άθλο για ένα έπαρχιώτικο περιοδικό νά εκδίδεται επί 25 χρόνια συνεχώς και γι' αυτό αξίζει κάθε τιμή και αναγνώριση σ' όλους τούς πρωτεργάτες τής δημιουργίας του πνευματικού αυτού φάρου τής Φωκίδος και όχι μόνον, ό όποιος φωτίζει τό δρόμο για τή διάσωση τής πατροπαραδότου, υγιούς παραδόσεως τής πατρίδος μας.

Στή σύγχρονη εποχή που όλα αλλάζουν και μεταβάλλονται μέ ξέφρενο ρυθμό, ή στοματική παράδοση, όπως τή μάθαμε οι παλαιοί, χάνεται μαζί μ' έμάς και μόνον ό έντυπος λόγος παραμένει.

Σ' αυτό συμβάλλει και τό περιοδικό τούτο και εύχομαι νά τά χιλιάσει.

Γιά τόν καινούργιο χρόνο εύχομαι χαρά και ευτυχία.

Φιλικώτατα,
Γεώργ. Παπαϊωάννου

δ'. Νίκου Ανώγη, Λογοτέχνη:

ΝΙΚΟΣ ΑΝΩΓΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ
ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
ΔΗΜ. ΓΟΥΛΙΑΜΟΥ 56
115 27 ΑΘΗΝΑ

Πρός τό
Περιοδ. «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΑΔΑ»
Περιοδική έκδοση τής
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΑΜΦΙΣΣΑ

Ἀθήνα, 24.1.2002

Τό περιοδικό «Σελίδες ἀπ' τῆ Φωκίδα», εἶναι ἓνα ἀξιόλογο περιοδικό, μιὰ ἐκδοτική προσπάθεια, πού δικαιώνει τούς πρωτεργάτες καί τούς συνεχιστές, ὥστε αἰσίως νά πορεύεται μέ ἐπιτυχία καί ὄρθιο, φτάνοντας στό ἑκατοστό τεύχος του.

Καί βέβαια ἡ ἱστορία καί μυθολογία - προϊστορία, ἡ λαογραφία καί ἡ ἐπικαιρότητα δέν εἶναι εὐκόλο νά χωρέσουν σέ σελίδες. Ὅμως, οἱ σελίδες μέ τήν παρόδο τοῦ χρόνου γίνονται τόμοι, πολλοί τόμοι καί τά γεγονότα, ἡ ἱστορία, τά θέματα γιά Φωκίδα, οἰκοδομοῦν τό παλάτι τῆς καταγραφῆς τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καί ὅλων τῶν γεγονότων τῆς περιοχῆς, τῆς πατρίδας μας καί τοῦ ἔθνους μας. Μιὰ ἱστορία γιά θεούς καί ἥρωες. Γιά ἀγωνιστές καί προμάχους. Γιά ἀπλούς ἀνθρώπους τῆς βιοπάλης, πού ἀνάστησαν καί ἀνάδειξαν αὐτόν τόν εὐλογημένο τόπο τῶν προγόνων.

Ἐνδιαφέρουσα ἡ περιοδική ἐκδοση «Σελίδες ἀπ' τῆ Φωκίδα». Οἱ σύγχρονοι Φωκαεῖς ἐξακολουθοῦν νά ποτίζουν μέ αἶμα, ἰδρώτα καί δάκρυ αὐτήν τή γῆ καί νά καταγράφουν τά ἀχνάρια πού ἄφησαν πάνω τῆς οἱ βιαστικοί μονομάχοι τῆς ζωῆς.

Οἱ πρωτεργάτες καί οἱ συνεχιστές πρέπει νά εἶναι περήφανοι γιά τό ἔργο τους πού σίγουρα θά τιμηθεῖ καί θά ἀναγνωριστεῖ ἀπό τίς ἐπερχόμενες γενιές καί τήν πατρίδα μας.

Σᾶς συγχαίρω θερμά γιά τό ἔργο σας!!...

ΝΙΚΟΣ ΑΝΩΓΗΣ
Λογοτέχνης - Κριτικός

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Στις 4-2-2002 ὁ δῆμος Ἀμφίσσης παρουσίασε τή μακέτα τοῦ Λαογραφικοῦ Μουσείου Ἀμφίσσης. Στήν ἐκδήλωση αὐτή ἐκτός τῶν Μελετητῶν μίλησαν ὁ κ. Δημ. Σανιδᾶς καί ὁ κ. Κουτσοκλένης, Γραμματέας καί Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας μας ἀντίστοιχα, μέ θέματα σχετικά μέ τό Λαογραφικό Μουσείο Ἀμφίσσης. Οἱ ὁμιλίες τους εἶναι καταχωρημένες στίς σελίδες τοῦ τεύχους αὐτοῦ.

2. Ἡ Ἐταιρεία μας στίς 24 Φεβρουαρίου ἐ.ἔ., πραγματοποίησε τήν Ἐτήσια Τακτική Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν της κατά τήν ὁποία ἔγινε καί ἡ τελετή κοπῆς τῆς Βασιλόπιττας. Κατά τήν τελετή αὐτή παρευρέθησαν πολλοί ἐκλεκτοί φίλοι τῆς Ἐταιρείας.

Ἀκολούθησε ὁμιλία τοῦ Προέδρου τῆς Ε.Φ.Μ. κ. Γ. Κουτσοκλένη κατά τήν ὁποία ἀνέπτυξε τά πεπραγμένα τοῦ Δ.Σ. κατά τό 2001, τά ὁποία ἔχουν ὡς ἀκόλουθως:

ΔΙΑ ΤΟ 2001

Ἀγαπητοί φίλοι καί ἀγαπητοί Ἐταῖροι,

Πέρασε ὁ πρῶτος χρόνος τῆς καινούργιας 1000ετίας. Πέρασε τό 2001, τό ὁποῖο θά μείνει στή μνήμη μου σάν ἕνας χρόνος πολύ σημαδιακός, πολύς δύσκολος γιά τήν ἱστορία τῆς Ε.Φ.Μ. καί τοῦ Λαογραφικοῦ της Μουσείου.

Πρὶν ἀπό 24 ὀλόκληρα χρόνια ξεκινήσαμε ἐκείνη τήν εὐγενική καί μεγάλη προσπάθεια νά καταγράψουμε τήν κοινωνική, τη λαογραφική, ἠθολογραφική καί πολιτιστική ἱστορία τῆς Ἀμφίσσης καί ὀλοκλήρου τῆς Φωκίδας, γιά νά διαφυλάξουμε αὐτή μέ σκοπό νά ἀποτελέσει παρακαταθήκη τοῦ πολιτισμοῦ στίς μελλοντικές γενιές εἰς τό διηνεκές.

Ἦταν, ἐξ' ἄλλου, ἐπιταγή τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ καταστατικοῦ μας.

Πέρις τόν ἀπολογισμό μας γιά τό 2000 εἶχαμε μιλήσει γιά ἕναν πολύ ἀνηφορικό καί δύσκολο Γολγοθᾶ, τόν ὁποῖο ἔπρεπε νά ἀνηφορήσουμε, σηκώνοντας βαρῦ σταυρό, αὐτόν πού ἐθελοντικά μέν σηκώσαμε, ἀλλά μέ τήν εὐθύνη πού μᾶς διακρίνει γιά τίς ὑποχρεώσεις μας, γίνονται πολύ βαρύτερος.

Δέν φθάσαμε στήν κορυφή τοῦ λόφου. Ἔχουμε ἀκόμα δρόμο ἀρκετό. Ἔχουμε πολλή δουλειά νά κάνουμε. Σταματήσαμε προσωρινά, ἐδῶ

στό πλατώ, πού λέγεται «Αύριανό Περιβαλλοντικό Κέντρο τοῦ Δήμου Ἀμφίσης», μέχρις ὅτου τελειοποιηθεῖ τό καινούργιο Λαογραφικό Μουσείο, ἐκεῖ στό παλιό Νοσοκομεῖο Ἀμφίσης.

Γιά τήν πορεία τῆς μετατροπῆς τοῦ παλιοῦ Νοσοκομεῖου σέ σύγχρονο, ὑπερσύγχρονο, Λαογραφικό Μουσείο, ἀκούσατε πρό ἡμερῶν (4-2-2002) ἀπ' τοὺς εἰδικούς μελετητές - μηχανικούς, τόν κ. Δήμαρχο καί μένα, ὁπότε θεωρῶ περιττό νά ἐπαναλάβω.

Ἄς κάνουμε ὅμως μιά εὐχή, ὅλοι μαζί, ἐκείνο τό... «οὐδέν μονιμώτερον τοῦ προσωρινοῦ...» νά μή βρεῖ ἐφαρμογή στήν περίπτωσή μας καί νά προχωρήσουμε πολύ γρήγορα στήν τελική, ὀλοκληρωτική τοποθέτηση αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ πού 25 ὀλόκληρα χρόνια, ἕνα τέταρτο τοῦ αἰῶνα, μαζέψαμε κομμάτι - κομμάτι σ' ἕνα Λ. Μ. πού θά εἶναι καμάρι, καύχημα, στολίδι ὄχι μόνο τῆς Ἀμφίσης, τῆς Φωκίδας, ἀλλά καί πέρα, πύ μακρὰ ἀπ' αὐτές, Καμάρι τῆς Ἑλλάδος.

Αὐτά γιά τό Λ.Μ.Φ., πού μέ πόνο ἀναστείλαμε τή δραστηριότητά του καί μέ περισσότερο πόνο γιάτι δεχόμαστε ἐπικρίσεις ἀπό ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἐνῶ γνωρίζουν τίς πραγματικές μας ἀδυναμίες μᾶς κατηγοροῦν γιά τήν ἀναστολή.

Τό τελευταῖο, τό 4ο τεῦχος τοῦ 2001, ἦταν τό 100ό τοῦ περιοδικοῦ μας.

Ἀλήθεια δέν εἶναι ἄθλος, ὄχι γιά τήν Ε.Φ.Μ., ἀλλά γιά τήν Φωκίδα ὀλόκληρη; 100 ἐκδόσεις, 100 τεύχη ὅταν ἄλλες προσπάθειες σταματοῦν στό 1, 2, τό πολύ 4 τεύχη;

Θελήσαμε νά γιορτάσουμε αὐτό τό σταθμό καί τό τεῦχος αὐτό, τό 100ό τό κυκλοφορήσαμε διπλό. Πιστεύω ὅτι ὅλοι ὅσοι τό πήρατε θά καμαρώσατε γιά τήν προσπάθεια γιά τόν ἄθλο αὐτό, τῆς Ἑταιρείας μας. Ὅσοι διαβάσουν τοὺς πολλούς καί μεγάλους ἐπαίνους πού μᾶς ἔστειλαν οἱ φίλοι μας καί ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θά νοιώσουν υπερήφανοι γιά τόν ἄθλο μας αὐτό, ὅση νοιώθουμε κι' ἐμεῖς. Καί κανένας μας δέν πίστεψε ὅτι πλησιάσαμε τό... τέλειο. Θέλουμε πολλή δουλειά, μεγάλη προσπάθεια καί περισσότερη συλλογικότητα. Θέλουμε συνεργάτες καί μάλιστα εἰδικούς σέ θέματα τῆς Φωκίδας.

Μέ τήν εὐκαιρία, σᾶς γνωρίζω ὅτι τά «ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ» ἀπ' τό περιοδικό μας αὐτό, ἐκδίδονται σέ βιβλίο ἀπό τόν Δήμο Ἀμφίσης.

Στή χρονιά πού μᾶς ἔφυγε ἡ Ἑταιρεία μας εἶχε τίς παρακάτω παρουσίες:

- Στίς 21/1/2001 ἔκοψε τήν πίττα της γιά νά καλωσορίσει τήν καινούργια χρονιά, τήν πρώτη τῆς καινούργιας 1000ετίας, τό 2001.

Ἡ συμμετοχή τῶν Ἑταίρων μας καί τῶν ἐκλεκτῶν καλεσμένων μας ἦταν ἀρκετά ἱκανοποιητική.

- Στις 24/3/2001, γιά μιὰ ἀκόμα φορά, γιά 24 χρόνια συνεχῶς καί χωρίς διακοπή, ἀνεβήκαμε στό ἱστορικό μας Μοναστήρι καί κάναμε τό καθιερωμένο πλέον μνημόσυνο στους πρωτεργάτες τοῦ μεγάλου ξεσηκωμοῦ στό '21, ἀποτίοντας ἔτσι ἐλάχιστο φόρο τιμῆς στους μεγάλους μας ἥρωες.

Εἶχαμε τήν τιμή νά συνεορτάσουμε φέτος τή μεγάλη γιορτή μαζί μέ τόν ΣΕΑ Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ. Τά συμπεράσματα ἀπ' τήν συνεργασία αὐτή εἶναι μόνο θετικά καί διδακτικά.

Στήν ἐκδήλωση αὐτή εἶχαμε μεγάλη προσέλευση ἐκλεκτῶν προσκυνητῶν, οἱ ὁποῖοι συνεχάρησαν γιά μιὰ ἀκόμα φορά τήν Ε.Φ.Μ. γιά τήν πρωτοβουλία της αὐτή καί τήν ἀπόφασή της νά συνεργασθεῖ μέ τόν ΣΕΑ Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ. Ὅμως καί πάλι ἡ ἐπίσημος πολιτεία ἔλειπε.

Φέτος εἶναι χρονιά ἀφιερωμένη στόν Μεγάλο μας Ἡσαΐα. Γίνεται τελευταία μιὰ προσπάθεια ἀποκαταστάσεώς του, ἀλλά καί τοῦ Μοναστηριοῦ μας. Εἶθε νά πετύχει. Ἐμεῖς θά εἴμαστε διαθέσιμοι γιά ὅ,τι μᾶς ζητηθεῖ, ἀν μᾶς ζητηθεῖ.

Φωνάζουμε καί λέμε ὅτι ὁ Ἡσαΐας καί τό ἱστορικό μας Μοναστήρι ἔχουν ἀδικηθεῖ ἀπ' τήν ἱστορία. Κι ἐγώ ρωτῶ γιατί; Ποιός φταίει; Οἱ ἄλλοι πού ξέρουν νά κάνουν τή δουλειά τους ἢ μόνο ἐμεῖς οἱ Φωκεῖς, οἱ Παρνασσίδεις, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνο δέν κάναμε ὅ,τι ἔπρεπε γιά τήν ἀναγνώριση πού τοὺς ἄξιζε, ἀλλά ὑπῆρξαν καί ὑπάρχουν δυστυχῶς, καί μερικοί πού πολέμησαν τήν προσπάθεια πού ἔκαναν μερικοί ἄλλοι μέ ἀνοιχτούς ὀρίζοντες;

Ἄς εὐχηθοῦμε νά δοῦμε κάποτε ὄλους τοὺς Φωκεῖς νά κάνουν ἔργα ὅλα ὅσα λένε γιά νά κάνουν ἀπλά ἐφέ.

Βρίσκομαι στήν εὐχάριστη θέση νά σᾶς ἀνακοινώσω ὅτι φέτος θά συμμετέχουν στόν ἑορτασμό αὐτό ὁ Δήμος Δελφῶν, ὁ ΣΕΑ Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ, ἡ Π.Π.Ο. «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ» κι' ἐμεῖς, ἡ Ε.Φ.Μ., καί σᾶς τονίζω ὅτι ἀπό τώρα εἶστε ὄλοι προσκεκλημένοι.

Ἐνεργό μέρος εἶχε ἡ Ἐταιρεία μας καί στόν ἑορτασμό τῆς μάχης τῆς Ἀμπλιανῆς, τήν ὀργάνωση τοῦ ὁποῖου, τά τελευταία χρόνια, ἔχει ἀναλάβει ὁ Δήμος Ἀμφίσσης.

Καί γιά τήν ἐκδήλωση αὐτή τήν πρωτοβουλία εἶχε ἡ Ἐταιρεία μας στήν ἀρχή μέ τήν παρουσίαση τῆς μάχης στό περιοδικό μας, στή συνέχεια μέ τήν συνεργασία μέ τό Σύλλογο Ἀμπλιανητῶν, ἀπ' τόν ὁποῖο πῆρε τή σκυτάλη καί στή συνέχεια τήν ἔδωσε στήν Π.Π. Ὁμοσπονδία «ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΕΣ», ἀπ' τήν ὁποία τήν πῆρε ὁ Δήμος, χωρίς ποτέ νά πάψει ἡ Ἐταιρεία μας νά ἐνδιαφέρεται καί νά προσφέρει κι' ὅλα αὐτά γιατί πιστεύει πῶς τέτοιες ἐκδηλώσεις δέν ἀνήκουν σέ κάποιο Σύλλογο, ὅσο μέγανος καί ἀν εἶναι αὐτός, ἀλλά ἀνήκουν στό σύνολο, σ' ὄλους τοὺς Ἕλληνες, μικροῦς καί μεγάλους, ὑπευθύνους ἢ ὄχι.

Σ' ὄλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς Νομαρχιακῆς καί τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως, ἀλλά καί σ' αὐτές τῆς Π.Π.Ο. ἢ τῶν διαφόρων ἀδελφῶν Συλλόγων, πού μᾶς κάλεσαν, δώσαμε τό «παρών». Ἰδιαίτερα ἀναφέρω τά δύο συνέδρια πού ἔκανε ὁ Δήμος Ἀμφίσσης, αὐτό γιά τόν Παπαλουκά καί αὐτό γιά τόν Ν. Γιαγτζῆ.

– Στίς 4/2/2002, ὁ Δήμος Ἀμφίσσης, ὅπως εἶπαμε, ἔκανε τήν παρουσίαση τῆς μακέτας τοῦ πρός ἀνέγερση Λ. Μουσείου καί τότε δόθηκε ἡ εὐκαιρία στόν Πρόεδρό μας νά ἀναπτύξει τό θέμα «**Η ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΚΙΔΑΣ**».

Φτωχή ἦταν ἡ σοδειά στήν Βιβλιοθήκη μας. Μόνο 13 βιβλία μπήκανε καί τό μόνο πού μπορῶ νά κάνω εἶναι νά εὐχηθῶ τοῦ χρόνου νά εἴμαστε σέ θέση νά ποῦμε περισσότερα.

Γιά τά οικονομικά μας μιλάει ἡ Ε.Ε. στήν ἐκθεσή της, ἡ ὁποία λέει ὅτι εἴχαμε:

α'. ἔσοδα: 2.803.000 δρχ.,

β'. ἔξοδα: 1.617.580 δρχ.,

καί ὅτι μᾶς ἔμεινε γιά τόν καινούργιο χρόνο τό ποσόν τοῦ 1.186.220 δρχ.

Ἀπ' τό ποσό τῆς Νέας Χρήσης χρεωστοῦμε ἀρκετά στόν ἐκδότη τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἵσως σᾶς φανεῖ παράξενο πού δέν μιλάμε γιά συγκεκριμένο χρέος. Τοῦτο ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι, ὅτι μᾶς χορηγεῖ σάν οικονομική ἐνίσχυση ἡ Α.Ε. ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ, τό διαβιβάζουμε κατ' εὐθείαν στόν ἐκδότη γιά νά ἀποφεύγουμε γραφειοκρατικές δυσκολίες καί παρακράτηση φόρων ἀπό τήν πολιτεία.

Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή τονίζω ὅτι ἡ Ἐταιρεία αὐτή καί φέτος μᾶς ἐνίσυσε μέ τό ποσόν τῶν 700.000 δρχ. καί ἡ ΑΜΕ «ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟ» μέ τό ποσόν τῶν 250.000 δρχ.

Πρέπει νά ἐκφράσουμε καί δημοσίως τίς θερμές μας εὐχαριστίες πρός τίς μεταλλευτικές αὐτές ἑταιρεῖες, γιά τήν ἐνίσχυσή τους χάρις στήν ὁποία ὑπάρχουμε, καί γι' αὐτό παρακαλοῦμε τή Γ.Σ. νά ἐκδηλώσει τίς θερμές της εὐχαριστίες πρός αὐτές.

Μέ πολλή πίκρα, μέ πόνο θά ἔλεγα, ἀναφέρω ὅτι ἀπ' τά μέλη μας ἔχουμε νά λάβουμε, ἀπ' τίς συνδρομές τους, δηλαδή ἀπ' τό χιλιάρικο κάθε χρόνο τό ποσόν τῶν 431.000 δρχ. ἔναντι τῶν 439.000 δρχ. περυσινῶν καί 958.000 δρχ. ἀπ' τίς συνδρομές τοῦ περιοδικοῦ ἔναντι τῶν 513.000 δρχ. περυσινῶν. Μοῦ εἶναι δύσκολο νά κατανοήσω τό νά ἔχουμε δηλαδή δικά μας χρήματα καί νά στέλνουμε τό Δ.Σ. τῆς Ἐταιρείας μας νά... ζητιανεύει καί πολλές φορές νά ταπεινώνεται, γιά νά μπορεῖ νά σταθεῖ αὐτή στά πόδια της.

Πολλές εὐχαριστίες θέλω νά ἐκφράσω σέ ὄλους ὅσους καί μέ ὅποιο-δήποτε τρόπο μᾶς βοήθησαν νά ἀγωνιστοῦμε καί φέτος γιά νά φέρομε εἰς πέρας τό δύσκολο ἔργο πού ἔχουμε ἀναλάβει.

Θέλω ἀκόμα νά εὐχαριστήσω ὄλους ἐσᾶς, τούς φίλους μας, πού ἤλθατε νά γιορτάσουμε μαζί τό κόψιμο τῆς πίττας μας.

Ἄς εὐχηθοῦμε τούτος ὁ χρόνος τοῦ 2002 νά εἶναι εὐλογημένος, μέ λιγότερα αἵματα καί λιγότερους πόνους καί πιά δημιουργικός γιά τήν Έταιρεία μας καί γιά τόν καθένα μας χωριστά.

Πρὶν ἀφήσω τό βῆμα θέλω νά σᾶς πῶ ὅτι εἶμαι στή διάθεση τοῦ καθενός γιά τήν ἐπίλυση κάθε ἀπορίας καί ὅτι τό... «φλουρί» συνοδεύεται ἀπό ἕνα βιβλίο, πού τελευταῖα ἐκδόθηκε, πού ἀφορᾷ τό ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ τοῦ Πρ. Ἡλία.

Εὐχομαι καλή διασκέδαση!

Ἡ Γ.Σ. ὁμόφωνα ἐνέκρινε τά πεπραγμένα τοῦ Δ.Σ. καί εὐχαρίστησε αὐτό γιά τήν προσφορά του.

3. Γιά οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς Έταιρείας μας προσέφεραν οἱ φίλοι μας τά παρακάτω ποσά, τούς ὁποίους καί ἀπ' ἐδῶ εὐχαριστοῦμε θερμά.

Φουσέκη Φανή, Ἄμφισσα	€ 10
Μπράτσος Ἀνδρέας, Ἄμφισσα	€ 5
Ἀνώνυμος, Ἄμφισσα	€ 25
Γ. Κουτσοκλένης, Ἐλαιώνας	€ 30
εἰς μνήμην πρεσβυτέρας Εὐθυμίας Ἀνώνυμος	€ 15

Ἀπαγορεύεται ἡ μερική ἢ ὅλική ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων, ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀποθήκευση σέ ὀποιοδήποτε σύστημα ἠλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105-6215